

Univerzita Karlova v Praze

Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Spíš tu jenom fungujeme...

Konstrukce lokální identity obyvatel sídliště Špičák v České Lípě

Šárka Jelenová

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná

Praha 2011/2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a pramenů a práce nebyla použita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Jezvé dne 1. září 2012

Poděkování

Ráda bych poděkovala Mgr. Hedvice Novotné za cenné připomínky a rady při vedení této práce. Dále bych ráda poděkovala všem svým informátorům, kteří mě přijali a byli ochotní se mnou sdílet své zkušenosti a pocity.

Obsah

1. Úvod.....	1
2. Teoretické zakotvení.....	3
2.1 Vymezení základních pojmů.....	3
2.1.1 Konstruktivismus.....	3
2.1.2 Identita.....	3
2.1.3 Lokální identita.....	3
2.1.4 Žitý prostor.....	4
2.1.5 Sídliště.....	5
2.2. Cíle práce a výzkumné otázky.....	8
3. Metodologie výzkumu.....	9
3.1 Výzkumná strategie.....	9
3.2 Techniky sběru dat a jejich analýza.....	9
3.3 Výběr vzorku.....	10
3.4 Popis vzorku.....	11
3.5 Hodnocení kvality výzkumu.....	12
3.6 Etika výzkumu.....	13
4. Empirická část.....	15
4.1 Fyzický aspekt – vymezení prostoru lokální identity.....	15
4.2 Faktory ovlivňující konstrukci lokální identity.....	18
4.2.1 Sociální aspekt (mezilidské vztahy).....	18
4.2.2 Naplňování potřeb (služby a občanská vybavenost; volný čas; občanská angažovanost).....	27
4.2.3 Jak se žije... (byt a jeho úpravy; bezpečnost; soukromí a anonymita; lokace panelového domu a bytu; co vadí...).....	42
5. Závěr.....	50
Literatura.....	56
Prameny.....	58
Přílohy.....	59

Kapitola 1

Úvod

Odjakživa mě fascinovaly paneláky jako takové...a ještě více jejich hromadná seskupení na jednom místě, kterým se začalo říkat sídliště¹ nebo slovy Musila (1985), nové obytné soubory.

Snad byl u mě tento proces jisté fascinace nevědomě spuštěn v době mého dětství, kdy jsem sama s rodiči prožila na panelovém sídlišti Špičák² v České Lípě dva roky – první a druhou třídu základní školy, které se ve mně hluboce zapsaly a dodnes ve mně vzpomínky na toto období živě rezonují negativní konotací, která byla s největší pravděpodobností dána tehdejšími typickým koloritem právě rozestavěných panelových sídlišť a zavání charakteristickým klišé o příslovečné panelákové, resp. sídlištní šedi, monotónnosti, anonymitě atp.

S postupem času mně však paneláky resp. sídliště začaly přitahovat jako sociální jednotky, které snad mají svá specifika, jichž si jejich sociální aktéři možná jsou, možná nejsou, vědomi.

Pokud to tak lze nazvat, měla jsem ale na paneláky a sídliště v životě „štěstí“, protože jsem vyrůstala v České Lípě, která je paneláky jednak doslova prošípaná a jednak také i, eufemisticky řečeno, hradbou sídlišť různých druhů stáří obehnaná. Mě však v mém výzkumu zajímá konkrétně, již zmíněně, panelové sídliště Špičák, které bude blíže představeno v teoretické části mé práce.

Mé dřívější přirozené okouzlení tímto typem bydlení a jeho dopadem na lidské životy, se v hlubší zájem o věc vyvinulo jednak po několika mých osobních zkušenostech s tímto typem bydlení v zahraničí, ale především pak díky návratu do rodného města.

Po nástupu do nového zaměstnání v České Lípě jsem s údivem zjistila, že cirká padesát procent mých spolupracovníků žije na tomto panelovém sídlišti. Začala jsem si tohoto faktu všimnout i jinde ve svém okolí, až jsem zjistila a následně také ověřila z dat Krajské správy Českého statistického úřadu v Liberci³, že zde skutečně bydlí téměř každý třetí obyvatel České Lípy.

Zahájila jsem proto pátrání po materiálech, které by mi ozřejmily osud tohoto českolipského sídliště od začátku až do současnosti. Mé shánění však bohužel nebylo příliš úspěšné, neboť kromě dvou, době poplatných, knih o tehdejšímu rozvoji města Česká Lípa (Havelka, Šilerová, Mendelský, Smejkal, 1975 a Kurtinec, Voborník, Matys, Linhart a kol., 1985) a poměrně značného množství článků lokálního tisku (Českolipský nástup, 1960-1990 a Zpravodaj Česká Lípa, 1984-1990) vyhledaných v archivu zdejšího Vlastivědného muzea a galerie v České Lípě z téže doby na téže téma, jsem zjistila, že od 90. let. 20. stol. k této lokalitě nebyl uceleně zpracován žádný odborný materiál. To podnítilo mou zvědavost ještě více, protože jsem měla za to, že sídliště, ve kterém žije téměř třetina obyvatel města střední velikosti, by si zasloužilo určitou pozornost. Pustila jsem se tedy do hledání informačních zdrojů v řadách odborníků a pamětníků, aby mi alespoň ze svého pohledu nastínili situaci a tématu mě přiblížili. Na slovo vzatý odborník v této oblasti je českolipský historik Ladislav Smejkal, který mi poskytl vyčerpávající a obsáhlý rozhovor, na jehož základě jsem si začala

---

¹ Obsahově velmi podobný výklad výrazu sídliště nalezneme v různé sekundární literatuře, např. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 2003, str. 386; Slovník soudobého urbanismu, 1977, str. 243; Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let, 2007, str. 41.

² Celkový pohled na sídliště Špičák v České Lípě spolu s jeho dominantou – kopcem Špičákem (459 m. n. m.) v pozadí – příloha č. 1

³ http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/ciselniky_klasifikace

klást vlastní otázky. Zajímalo mě, „kdo“ jsou ti, kteří na tomto sídlišti bydlí a jak se k danému místu vztahují. Chtěla jsem porozumět jejich situaci, a chtěla jsem této situaci porozumět především u svých vrstevníků, kteří zde žijí.

Na základě výše uvedených zdrojů a odborných konzultací se vykrystalizovala moje představa vlastního výzkumu, a to tedy zjistit a následně interpretovat, zda a jak si obyvatelé tohoto panelového sídliště v severních Čechách konstruují svou lokální identitu.

Svůj výzkum jsem pak tedy zaměřila právě na ně, na generaci „Husákových dětí“ (blíže viz Teoretická část), do které spadám i já sama. Vycházela jsem z toho, že pokud zde žijí od svého narození, v jejich vztahování se k místu se životní zkušenost zde prožitého dětství jistě odrazí, a pokud se zde z jakýchkoli důvodů ocitly víceméně až v době dospělosti, zjistím, v jakých dalších kontextech je lokální identita těchto obyvatel vyjednávána. Mým cílem se tedy stalo alespoň částečně prozkoumat fenomén jejich konstrukce lokální identity.

V následující kapitole vyložím svá teoretická východiska a výzkumné otázky. Třetí kapitola osvětlí metodologii realizovaného výzkumu a čtvrtá se zabývá samotnou analýzou sebraných dat a ukazuje její výsledky. V poslední kapitole pak budou tyto dílčí výsledky shrnuty do závěru mé bakalářské práce.

Kapitola 2

Teoretické zakotvení

2.1 Vymezení základních pojmů

2.1.1 Konstruktivismus

Moje práce, tematicky zaměřená na lokální identitu, paradigmaticky vychází ze sociálního konstruktivismu, přičemž konstruktivistická perspektiva považuje „...realitu za specificky a lokálně konstruovanou a po formální i obsahové stránce závislou na individuální osobě nebo skupině lidí.“ (Hendl, 2005, str. 95) Lidská realita je tedy vždy realitou vytvářenou sociálně (Berger, Luckmann, 1999, str. 184).

V procesu konstrukce určité sociální reality určitým sociálním aktérem, či aktéry, je do jisté míry jeho účastníkem i sám výzkumník. Všichni zúčastnění pak tento proces jednak ovlivňují a jednak jsou jím také zpětně ovlivňováni.

Dochází tedy k neustálé modifikaci jak aktérů sociálních fenoménů, tak i samotných sociálních fenoménů. Úkolem výzkumníka je pak, v rámci kvalitativního výzkumu, na němž je založena i tato práce, interpretovat podstatu určité sociální konstrukce tak, jak ji prožívají sami informátoři, se snahou vytvářet nové porozumění daného fenoménu (Hendl, 2005, str. 95). „*Poznání se tedy neobejde bez intervence do zkoumané reality.*“ Důležité však je si v této souvislosti uvědomit, že jak výzkumník, tak i informátor jsou součástí téže sociální reality (Barša, 2009, antropoweb).

2.1.2 Identita

Vzhledem k jisté problematičnosti, resp. mnohoznačnosti pojmu „identita“ jsem se ve své práci rozhodla vycházet taktéž z pojetí konstruktivismu, které identitu považuje za něco „...co je konstruováno v různých životních situacích a sociálních kontextech.“ (Růžičková, 2009, str. 5)

Kromě jiných, např. také Vaňková (2006, str. 7) tvrdí, že člověk není nositelem jediné identity, ale vlastní různě bohatý repertoár identit, resp. je výčtem celé řady identit (viz např. lokální identita dále), které jsou právě odpověďmi na tyto rozmanité životní situace a kontexty.

Každá identita, jíž je člověk nositelem, je utvářena během sociálních procesů, sociálně je pak dále nejen udržována, ale také transformována. Je tedy jevem, jenž je výslednicí dialektického vztahu mezi jedincem a společností (Berger, Luckmann, 1999, str. 170-171). V aktech sociálního uznání je nám jaksi pouze propůjčována. Jedinou daností jakékoli lidské identity, se kterou se člověk již rodí, jsou pak jeho individuální charakteristiky určené genetickou výbavou (Berger, 2003, str. 105).

Z tohoto důvodu je konstrukce veškerých lidských identit vlastně neustálým a nikdy nekončícím procesem jejich vyjednávání, a to v závislosti na podmínkách společnosti, ve které se formují. Žádnou z identit tedy nelze nikdy považovat za definitivní, danou a a priori určenou (Roubal, 2009, socioweb).

Jednu z mnoha lidských identit představuje také lokální identita, jejíž konstrukcí ve specifických podmínkách se zabývá i tato práce.

2.1.3 Lokální identita

Jak již bylo uvedeno, svou práci a taktéž výzkum jsem zaměřila na konstrukci konkrétně identity lokální, tematizují tedy vztahování se k místu, přičemž vycházím z Roubalova pojetí,

kteří rozlišuje mezi identitou regionální a identitou lokální, která tvoří jednu z jejích nižších úrovní. Obě však spoluurčují strukturu osobnosti člověka a vztahují se k různě vymezeným územím (identita regionální obvykle však zahrnuje větší územní celek), přičemž o nich přemýšlíme jako o prostorech mezilidských vztahů, zážitků, vzpomínek (Roubal, 2009, socioweb). Lokální identita je v podstatě velmi intimně vnímaný „...vztah k místu (a lidem), kde žijeme, kde prožíváme každodennost, kam chodíme spát.“ (Roubal, 2009, socioweb)

Ať se však již zabýváme identitou regionální nebo lokální, nikdy toto území nechápeme pouze jako fyzický prostor, nýbrž vždy i jako prostor sociálních vztahů, zážitků a vzpomínek (Růžicková, 2009, str. 6). Vztah k žitému prostoru v lidském životě totiž bezesporu zaujímá zvláštní postavení a bez nadsázky je možné jej specifikovat minimálně jako výjimečný.

2.1.4 Žitý prostor

Grygar (2005, str. 2) upozorňuje, že geografický prostor může mít svůj symbolický rozměr, čili že se k němu člověk může vztahovat pomocí významů, které mu sám přisoudil. Právě díky těmto významům se člověk může s určitým prostorem identifikovat, resp. tyto významy člověku napomáhají k vytvoření si určitého vztahu k místu, tedy jinak řečeno, ke konstrukci lokální identity. Tu chápe především jako vztah k lokální paměti, sociálním vztahům, specifickým institucím a v případě místa, kde došlo k diskontinuitě osídlení, pak také jako vztah ke krajině. Podle Grygara (2005, str. 3) totiž „...prostor nepředstavuje ani souhrn geodetických souřadnic, ani není pouhým výsledkem intencionálního výkonu psyché jednotlivce, ale prostor je i reprezentací sociokulturně sdílených a materiálně zvěčňovaných konstrukcí...“

Grygar (2005, str. 26) v této souvislosti dále hovoří také o „...přeměně prostoru v místo, (vy-)myšlení a ustavení různých míst paměti a/nebo významných bodů v krajině, představuje stejně tak individuální počin jako akt odehrávající se pod sociální kontrolou.“ Prostor je tedy v místo ustaven právě tím, že je prostoru přiřazen konkrétní význam, a to ať už jedincem, anebo skupinou lidí.

Také Lynch (2004, str. 1) (i přesto, že jeho text pojednává konkrétně o městě, je jistě možné jej vztáhnout na prostor jako takový) hovoří o tom, že „každý obyvatel má své dlouhodobé a pevné vazby k některé části města a také jeho představy jsou plné vzpomínek a významů“ a dodává, že abychom porozuměli určitému městu, je třeba ho posuzovat ne samo o sobě, ale tak, jak jej vnímají jeho obyvatelé (1960, str. 3).

K tomu dále dodává, že „image prostředí je produktem dvousměrného procesu, který probíhá mezi pozorovatelem a jeho okolím.“ (Lynch, 2004, str. 6). Jednoduše řečeno, prostředí, v němž se pohybujeme, svým způsobem ovlivňujeme, přičemž zároveň i toto prostředí ovlivňuje nás. Mezi člověkem a jeho prostředím tedy existuje trvale dialektický vztah. Michal Černoušek (1992, str. 20) tento vztah vidí jako princip dynamické interakce mezi člověkem a jeho životním prostředím.

Mě bude v mé práci zajímat jedna ze tří složek výše zmíněného image prostředí, čímž je vedle jeho struktury a významu právě jeho identita, míněno jeho identifikace, tj. oddělení od míst jiných, (Lynch, 2004, str. 8) resp. to, zda a jak jej takto identifikují jeho obyvatelé a jak se k němu pak na tomto základě vztahují. Lynch (2004, str. 9) v této souvislosti hovoří o atributu identity, (imageability) tzv., čitelnosti nebo zřetelnosti prostředí, což je vlastnost, která u pozorovatele vyvolává silný image. V zásadě jej můžeme chápat jako jakousi výraznost. Takové prostředí pak na pozorovatele působí veskrze kladným dojmem, umožňuje mu lepší orientaci a zapamatovatelnost (Lynch, 2004, str. 10).

Lynch (2004, str. 12) má za to, že člověk je schopen si utvořit představu o prostředí nejen na základě jeho fyzického vzhledu, ale právě i skrze své vnitřní poznání.

2.1.5 Sídliště

Pojem sídliště lze vymezit několika způsoby, které nám nabízí sekundární literatura. Můžeme jej chápat jako místo k hromadnému obývání (takto jsou definována sídliště např. pravěká nebo slovanská), nebo dále jako komplex obytných domů s potřebným vybavením, zpravidla na okraji města, obvykle stavěný z vícepodlažních domů při použití zprůmyslněných technologií (např. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 2003, str. 386; Slovník soudobého urbanismu, 1977, str. 243; Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let, 2007, str. 41). Ještě dnes se většině lidí s tímto pojmem pojí fenomény jako „anonymita, nebezpečnost atd.“ (Musil, 1985, str. 8) a pejorativní synonyma jako „králíkárna, noclehárna apod.“ (Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let, 2007, str. 39; Musil, 1985, str. 20). Většina obyvatel České republiky by je také spolu s Musilem charakterizovala jako nejvýraznější znak socialistické výstavby města a socialistické architektury (1985, str. 13) spojený s typickými problémy sídlišť 70. a 80. let 20. století, jakými byly monotónnost a stereotypnost, již zmíněná anonymita, vzdálená poloha od historického centra daného města, resp. jejich okrajovost, monofunkčnost, povětšinou dvougenerační skladba obyvatelstva, neuspokojivá a včasná občanská vybavenost, chudost sociálních kontaktů, ztráta soukromí způsobená zejména nedostatečnou hlukovou izolací sídlištních bytových jednotek atp. (1985, str. 18-21).

Tedy aktuální téma panelových sídlišť, Musilem řečeno, nových obytných souborů, si našlo místo také v dobové umělecké tvorbě, a to převážně 70. – 80. let 20. století. Za všechny umělecké počiny mohou jmenovat např. filmově ztvárněnou satirickou Panelstory, aneb jak se rodí sídliště, od Věry Chytilové⁴, jež je syrovým vhledem do života lidí přistěhovaných na sídliště ještě v jeho rané, resp. osídlovací, fázi vývoje a zároveň poukazujícím na jeho nejpalčivější problémy. Z dalších mohou zmínit film Horká kaše⁵, o životě „sídlištní“ mládeže, která ve zdejším bezútěšném prostředí jen stěží hledá jakýkoli životní smysl. Vznikající sídliště bylo také inspirací pro devítidílný seriál tehdejší československé televize Dnes v jednom domě⁶, který popisuje příběhy jednotlivých obyvatel zabydlujících se v novém sídlišti.

Nejvíce panelových domů bylo vystavěno v letech 1985 až 1990, přičemž v roce 1985 tvořila panelová výstavba téměř 99 procent všech nových bytů v bytových domech⁷. Na rozdíl od západní Evropy, kde v poválečném období sídliště také rostla, v 70. letech 20. století u nás hromadná výstavba teprve vrcholila, zatímco tam již podléhala ostré kritice. Dalším důležitým specifickým faktorem výstavby našich sídlišť bylo také to, že nevznikala jako sociální bydlení, proto jsou česká sídliště dodnes rozmanitá, co se sociálních skupin týká (Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let, 2007, str. 48).

Pro mou práci je relevantní výše uvedená Musilova definice pojmu sídliště, do níž můžeme samozřejmě zahrnout i českolipské sídliště Špičák⁸, jehož obyvatele generace „Husákových dětí“, (Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let, 2007, str. 20) potažmo konstrukce jejich lokální identity je předmětem mého výzkumu, na němž je tato bakalářská práce založena.

⁴ Panelstory, režie: Věra Chytilová, 1979: <http://www.csfed.cz/film/1535-panelstory-aneb-jak-se-rodí-sídliště/>

⁵ Horká kaše, režie: Radovan Urban, 1988: <http://www.csfed.cz/film/9263-horka-kase/>

⁶ Dnes v jednom domě, režie: František Filip, 1979: <http://www.csfed.cz/film/147490-dnes-v-jednom-dome/> (Seriál byl jakýmsi volným pokračováním, nebo spíše moderní verzí, staršího seriálu ze sklonku 30. let 20. stol. „Byl jednou jeden dům“)

⁷ Pokorná, I. (2010): První panelák v Praze měl před 55 lety lidský rozměr a komfort: <http://www.archiweb.cz/news.php?type=1&action=show&id=8836>

⁸ Sídliště je pojmenováno po blízkém kopci (459 m. n. m.), pod nímž se rozkládá:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Naučná_stezka_Špičák

Záměry výstavby panelového sídliště Špičák v České Lípě souvisely jednak s obecně známými dobovými faktory, jakými byla stále trvající (poválečná) bytová nouze, snaha o aplikaci a realizaci konceptů různých škol moderní architektury a urbanizmu v meziválečném období a sociálně motivovaná idea kvalitního bydlení pro všechny vrstvy obyvatelstva (Musil, 2002, str. 274) a jednak byl zdejší specifickým motivem rozmach města po roce 1970, kdy začalo budování uranového průmyslu v okrese (Kurtinec, Voborník, Matys, Linhart a kol., 1985, str. 14). Tehdy se totiž započal největších příliv obyvatel, přičemž obyvatelstvo celé České Lípy mládllo a v už roce 1980 byl průměrný věk 28,7 let, oproti 30 letům z roku 1970 (Kurtinec, Voborník, Matys, Linhart a kol., 1985, str. 14). Tento fakt nepochybně souvisel s jedním z charakteristických znaků, resp. problémů tehdejších sídlišť, čímž byla právě převážně dvougenerační skladba obyvatelstva, jež byla důsledkem obecné zásady socialistické bytové politiky, která dávala při přidělování bytu přednost mladým rodinám s dětmi, díky čemuž se také snížil sňatkový věk (Musil, 2002, str. 286).

Dle dostupného regionálního tisku (od 90. let. 20. století k této lokalitě nebyl uceleně zpracován žádný odborný materiál) byla samotná výstavba sídliště Špičák započata v roce 1978 zahájením prací⁹. V souvislosti s výstavbou sídliště i místní historik Ladislav Smejkal v Městských novinách¹⁰ shodně s Musilem (1985, str. 142) konstatuje, že výstavba občanské a technické vybavenosti, jakou byla např. kapacita obchodní sítě, počet míst v předškolních a školních zařízeních, prostory a podmínky pro kulturní život a sport apod. za výstavbou bytových jednotek typicky zaostávala.

V současnosti dle Krajské správy Českého statistického úřadu v Liberci¹¹ na sídlišti Špičák žije zhruba 12 500 obyvatel, což tvoří cirká jednu třetinu všech obyvatel města Česká Lípa a celé území sídliště se rozkládá na ploše 109 ha. Probíhají zde rekonstrukce jednotlivých panelových domů, vyrostla zde mnohá nová nákupní střediska, zastoupená známými značkami a současně se v mnoha ohledech zlepšilo zázemí a kvalita občanské vybavenosti. Typicky se vyskytující problémy raných let existence panelákových sídlišť i zde pomalu vymizely. Sídlíštní životní prostředí tak nyní působí mnohem přívětivěji, což lze považovat za průvodní jev místní obecně lepší životní úrovně. K tomuto názoru se kloní také historik architektury Rostislav Švácha, který jako jednu z výhod bydlení na sídlišti vidí např. to, že „sídliště mohou dodat pocit, že bydlíte v parku. Je tam obvykle hodně zeleně, která v historickém centru chybí.“ Jako podmínku však uvádí nutnost péče o tuto zeleň.¹² Hovoří se ale i o dalších výhodách, jako je menší dopravní hluk, blízkost volné přírody, již zmíněná smíšená sociální skladba, díky které dodnes na většině českých sídlišť nedošlo ke „slumizaci“ atp. (Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let, 2007, str. 55). Švácha v souvislosti se zlepšováním životního prostředí sídlišť pak ale poukazuje také na to, že při renovaci sídlišť je třeba přihlížet k tomu, že se jedná o celek, aby jednotlivé zásahy do stávající zástavby nebyly kontraproduktivní a nepůsobily spíše negativně¹³.

Nezodpovězenou otázkou o budoucím osudu většiny panelových sídlišť v České republice však stále zůstává jejich životnost¹⁴, neboť jejich rychlá výstavba šla často ruku v ruce s nekvalitně odvedenými stavebními pracemi, (Musil, 1985, str. 17) což se v současné době

⁹ Randus, P. (2001): Českolipský deník, č. 259, str. 8

¹⁰ Smejkal, L. (2004): Městské noviny, č. 4, str. 6

¹¹ http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/ciselniky_klasifikace

¹² Malachovská, A. (2006): Panelová sídliště mohou mít i výhody, míní Švácha: <http://www.archiweb.cz/news.php?type=1&action=show&id=1363>

¹³ Malachovská, A. (2006): Panelová sídliště mohou mít i výhody, míní Švácha: <http://www.archiweb.cz/news.php?type=1&action=show&id=1363>

¹⁴ Šedivý, J. (2005): Patří panelová sídliště do šrotu?: <http://www.penize.cz/bydleni/17322-patri-panelova-sidliste-do-srotu>

začíná projevovat. Není také bez zajímavosti, že se v poslední době mezi odbornou veřejností otevřela diskuze nad otázkou památkové ochrany sídlišť¹⁵.

Vzhledem k tomu, že jedním z možných kontextů, ve kterém může být lokální identita vyjednávána, je společenská stránka zdejšího soužití, rozhodla jsem se jí věnovat zvýšenou pozornost. Vycházím přitom z Musilova komplexního pojednání problematiky, a to přesto, že nesdílí sociálně konstruktivistickou pozici.

Sociální život na panelových sídlištích 80. let 20. století, kdy zde bydlela více než třetina obyvatel tehdejšího Československa (Musil, 1985, str. 13) byl totiž právě velmi dobře zmapován a popsán Musilem (1985), a to prostřednictvím sociální a kulturní analýzy zaměřené na poznání vztahu mezi lidmi a novými obytnými soubory (1985, str. 8). Musilovo dílo je pro mě cenné mimo jiné i z toho důvodu, že v době jeho publikování byli moji respondenti dětmi, a je možné, že ti, které jsem v analýze svého výzkumu klasifikovala jako sídlištní rodáky, budou, vycházejíce ze svých vlastních dětských zkušeností, o níže uvedených faktech také nevědomky hovořit a případně z nich vycházet při své vlastní konstrukci lokální identity.

Musil (1985, str. 227) poukazuje na to, že i tenkrát, resp. v 80. letech 20. stol., na sídlištích existovaly lokální skupiny, které sociologie definuje jako ty, jejichž členové jsou ve vzájemných sociálních vztazích, mají určité společné zájmy a jsou založené na sdílení určitého prostoru – jejich hlavním představitelem bylo jedno z nejmenších společenství – sousedství. To bylo tvořeno především skupinou domácností v jednom bytovém domě a důležitou roli hrálo zejména pro méně pohyblivé složky obyvatelstva, jakými byly např. matky v domácnosti s dětmi. Někdy však zahrnovalo i větší kolektivy, jejichž soudržnost stála na společných praktických potřebách. Význam sousedství se však na sídlištích oproti tradiční minulosti jednak oslabil, a jednak změnil – nutná přímá pomoc se proměnila ve spolupráci jakési spíše doplňující úlohy (1985, str. 228-231). Tuto vzájemnou spolupráci obyvatel, včetně jejich podílu na řízení a správě místních záležitostí, tehdejší režim dokonce předpokládal (Musil, 1985, str. 232).

Přesto, že důležitou roli v sociální komunikaci v prostoru bydliště hrála zdejší přítomnost příbuzných nebo přátel, jejichž koncentrace se na sídlištích zvyšovala teprve postupně s délkou pobytu nových sídlištních obyvatel a stářím sídliště, publikované závěry průzkumů a rozborů vyvrátily teze o osamocení a izolovanosti sídlištních obyvatel (Musil, 1985, str. 237-238). Musil proto sídliště označil jako „extrovertní“ (1985, str. 242).

Budeme-li se zabývat sousedstvím z hlediska jeho jednotlivých funkcí, byla na tehdejších sídlištích jako silná zaznamenána tzv. výpomocná funkce projevující se v drobné denní sousedské pomoci, slabší byla funkce informační a ceremoniální a jako středně silnou se ukázala funkce sociálně komunikační (Musil, 1985, str. 245). Z uvedených závěrů také vyplývá, že téměř polovina informátorů nezaznamenala žádné sousedské spory (Musil, 1985, str. 249).

Musil (1985, str. 251) také uvádí, že důležitou součástí společenského života byla v 80. letech 20. století také činnost národních výborů a jejich aktiv, resp. občanských výborů, bytových družstev a jejich samospráv a dalších různých společenských organizací (např. Svaz socialistické mládeže). Velmi výraznou byla v této souvislosti právě činnost družstev, která svépomocí organizovala např. výstavby a údržby dětských hřišť a vůbec se angažovala v různých aktivitách směřujících především k dětem (např. dětské pouti) a přispívala tak k vytváření sídlištních lokálních společenství (Musil, 1985, str. 254). S tímto faktem pravděpodobně také koresponduje skutečnost, že přes sociální různorodost obyvatelstva československých sídlišť, byla zvláště pro ta novější, typická již zmíněná tzv. dvougenerační skladba obyvatel, tj. lidé reprodukčního věku s dětmi do 14 let – ve výčtu takto

¹⁵ Kotěrovo centrum – FOIBOS BOHEMIA, o. p. (2009): Co vzešlo z krásného sídliště?: <http://www.archiweb.cz/news.php?type=8&action=show&id=7270>

nejpostiženějších sídlišť zde figuruje právě i Česká Lípa (Musil, 1985, str. 61-64). Patrně i z těchto důvodů sídliště tenkrát vykazovala poměrně vysoké procento účasti svých obyvatel na veřejném životě (Musil, 1985, str. 253). Musil (2002, str. 296) však k této záležitosti kriticky dodává, že právě tato společenství byla v době socialismu vedena především praktickými motivy, tedy společným zájmem o fungování domů, údržbu jejich okolí apod., šlo tedy o společenství účelová a věčná, neboť jejich spontánnímu tvoření bránila tehdejší politická kontrola.

Po roce 1989 a s ním spojené změně politického režimu, který byl jakýmsi milníkem ve výstavbě panelových sídlišť v tehdejší Československu, vyvstala otázka, co s paneláky – symboly komunizmu. O panelových domech se začalo jako o „králíkárnách“⁵ hovořit veřejně, a to ve smyslu poměrně nekvalitního bydlení na okraji města s vysokou hustotou bytů, resp. obyvatel. Sídliště začala být nahlížena jako anonymní prostory s ideálními podmínkami pro ghettoizaci (Novotná, 2010, Sociální studia). O možném nebezpečí vzniku sídlištních slumů v některých lokalitách hovořil i Musil (2002, str. 330) a uvedl, že čím lepší bude bytová situace ve městech jako takových, tím větší bude odliv ze sídlišť těch obyvatel, kteří si budou moci bydlení v těchto jiných částech měst dovolit.

Podobné prognózy však zatím ve většině případů nedošly svého naplnění. Naopak, je zjevné, že sídliště zůstávají obydlena, a to nejen generací tehdy mladých rodin 80. let 20. století a současně i jejich dětmi, tzv. generací Husákových dětí, kteří zde buď zůstávají, nebo se sem vrací a budují vlastní domovy (Husákovy 3 + 1: Bytová kultura 70. let, 2007, str. 54), ale stěhují se sem i jejich vrstevníci, kteří zde nevyrostli.

Kladu si proto v této souvislosti otázku, zda pro ně sídliště může být domovem v pravém slova smyslu, tedy, zda se s ním jeho současní obyvatelé této tzv. generace Husákových dětí identifikují, resp., zda byla negativní konotace pojmu sídliště ve výše uvedeném Musilově pojetí 80. let 20. století v očích této generace překonána, či zda vůbec musela být překonávána a zda má vliv na současnou konstrukci jejich vlastní lokální identity.

2.2. Cíle práce a výzkumné otázky

Zda a jak je informátory, tj. současnými obyvateli tzv. generace Husákových dětí, daného panelového sídliště, konstruována lokální identita a v jakých kontextech je vyjednávána?

1. Jak fyzicky vymezují svou lokální identitu (např. celé sídliště, širší okolí, panelový dům...)?
2. Co pro ně jejich lokální identitu tvoří, co do ní zahrnují a co nikoli, jak by ji zkrátka sami specifikovali (fyzické i nefyzické faktory /např. prostředí sídliště, okolí, bytu..., genius loci, sousedé, přátelé.../), resp. v jakých kontextech je lokální identita obyvatel daného sídliště vyjednávána?
3. Co jejich lokální identitu ovlivňuje (např. odkud se na sídliště přistěhovali, či se zde narodili, forma užívání bytu...)?
4. Jaký mají vztah k žitému prostoru své lokální identity, resp. na čem je budovaný a proč je zrovna takový?

Kapitola 3

Metodologie výzkumu

3.1 Výzkumná strategie

Jako svou výzkumnou strategii jsem zvolila kvalitativní, neboť mému výzkum odpovídala svou značnou flexibilitou, jež byla třeba při hledání porozumění danému sociálnímu fenoménu, který byl předmětem mého výzkumu (Hendl, 2005, str. 49-56) a která zároveň koresponduje s již avizovaným konstruktivistickým paradigmatem. Zkoumaným sociálním fenoménem byla konstrukce lokální identity obyvatel českolipského panelového sídliště Špičák. Šlo mi o porozumění tomu, jak si obyvatelé tohoto panelového sídliště svou lokální identitu konstruují. Kvalitativní výzkum totiž umožňuje výzkumné otázky „...*modifikovat, doplňovat v průběhu výzkumu, během sběru a analýzy dat.*“ (Hendl, 2005, str. 50), což mi dovolilo pohotově reagovat na nenadálé situace, podněty, podmínky atp. Z možných technik sběru dat jsem zvolila polostrukturovaný rozhovor¹⁶ (Úvod do společenskovedních metod, 2011, Moodle). Nejen, že jsem své otázky během samotných rozhovorů přizpůsobovala dané situaci, ale také jsem následně těžila z odpovědí mnohých informátorů, kteří mě často navedli i na nová, z jejich hlediska přirozená témata, která jsem pak mohla uplatnit v dalších rozhovorech, což některým informátorům pomohlo k rozmluvení. Navíc jsem díky této volné formě otázek a odpovědí dosáhla poměrně vysoké validity výzkumu (Disman, 2002, str. 287).

Během celého výzkumného procesu jsem si vytvářela popis všeho, co jsem zaznamenala a vypořadala k danému tématu (Hendl, 2005, str. 52), což mi otevřelo cestu k vlastnímu porozumění danému sociálnímu fenoménu, protože jak říká Disman (2002, str. 298) „*popis je jen prvním krokem k porozumění*“.

Ze získaných odpovědí „*výzkumníkovou úlohou je pak nalézt významné struktury v množině všech proměnných, které respondent považuje za relevantní*“ (Disman (2002, str. 290).

Logika mého postupu při výzkumu byla tedy induktivní, která v sebraných datech pátrá po pravidelnostech, obecných zákonitostech, strukturách a jejich významech, na základě kterých pak lze formulovat předběžné závěry a případně i nové teorie.

3.2 Techniky sběru dat a jejich analýza

Sběr dat jsem ve svém kvalitativním výzkumu provedla pomocí verbální techniky, tzv. dotazování, konkrétně tedy formou polostrukturovaných rozhovorů, které informátorům poskytly dostatečný prostor pro vyjádření se k danému tématu a mně jako výzkumníkovi pro improvizaci (Úvod do společenskovedních metod, 2011, Moodle). V průběhu celého výzkumu, a především během samotného sběru dat, jsem považovala za důležité pořizování polních poznámek, protože „...*často je proces vytváření poznámek totožný s procesem interpretace*“ a „*pocity, které v nás interview nebo pozorování vyvolá, dojmy, pochybnosti, vynořující se nápady, první interpretace, a to i tehdy, když se nám třeba zdají pošetilé, zdánlivě náhodné asociace, to vše musíme zaznamenat.*“ (Disman, 2002, str. 312).

Samotný sběr dat, tedy polostrukturované rozhovory, byly ve většině případů prováděny v přirozeném prostředí informátorů, resp. v jejich vlastních panelákových bytech na zmíněném panelovém sídlišti. Sama jsem tuto variantu pro uskutečnění rozhovorů jednotlivým informátorům nabídla, abych jim jednak poskytnutí rozhovoru co nejvíce

---

¹⁶ Osnova polostrukturovaného rozhovoru – příloha č. 2

usnadnila a dala jim tak najevo svou ochotu přizpůsobit se. Také jsem v této souvislosti předem doufala, že jejich přirozené prostředí zvýší uvolněnost a přirozenost vzájemné interakce. Byla jsem přesvědčena, že se takový přístup a podmínky příznivě odrazí na vyšší kvalitě výzkumu. Ani během samotných rozhovorů, ani v průběhu analýzy výzkumu jsem však neshledala rozdíly ani v kvalitě, ani v množství výpovědí informátorů. Přesto mi rozhovory, provedené v panelákových bytech jednotlivých informátorů, umožnily hlubší vhled do porozumění jejich výpovědí. Z jedenácti zpovídaných takto neproběhly dva rozhovory, které se uskutečnily v rámci časové úspory informátorů v místě jejich pracoviště, kam jsem za nimi došla a dva v restauračních zařízeních, kde proběhl náš společný sraz.

Všechny rozhovory byly pořizeny a analyzovány od ledna do srpna roku 2012.

Celé rozhovory jsem si, samozřejmě po získání svolení informátora, nahrávala na diktafon. O toto svolení jsem žádala ústně, kdy první žádost o souhlas proběhla již během prvotního, většinou telefonického, kontaktu s potenciálním informátorem a druhá pak bezprostředně před zahájením rozhovoru, přičemž jsem byla při případném odmítnutí připravena použít pouze tužku a poznámkový blok. Taková situace však ani u jednoho z informátorů nenastala, takže jsem měla během jednotlivých rozhovorů volný prostor k pořizování nejrůznějších poznámek, které mi pak při jejich samotné transkripci a analýze byly nápomocny ke správné interpretaci informátorových výpovědí.

Prvním krokem k vyhodnocování dat pak byla tedy transkripce rozhovorů, konkrétně transkripce doslovná (Hendl, 2005, str. 208), přičemž jsem text nepřenášela do spisovného jazyka, a ani jej jinak neupravovala, ale pro zdůraznění autentičnosti výpovědí jej ponechávala v jeho originálním znění, čili ve většině případů v nespisovné češtině, a to včetně citoslovcí.

Vzhledem k volbě kvalitativního výzkumu a jeho flexibilní povaze, probíhala analýza dat samozřejmě současně s jejich sběrem již od počátku výzkumu, a to prostřednictvím otevřeného kódování (Hendl, 2005, str. 247-248).

Text přepsaných rozhovorů jsem si rozčlenila na tematické segmenty, kterým jsem přidělila jednotlivé kódy, na jejichž základě jsem v získaných výpovědích hledala společné znaky, rozdíly, vzorce a struktury. „*Smyslem kódování tu je, pomoci nám nalézt určité koncepty, předměty, analytické kategorie, a ne je počítat.*“ (Disman, 2002, str. 319).

Mým cílem bylo, pomocí takto rozříděných dat, interpretovat daný sociální fenomén v nové, či nevšední perspektivě.

3.3 Výběr vzorku

Klíčovým faktorem pro výběr mého výzkumného vzorku bylo prostředí, resp. českolipské panelové sídliště Špičák, v němž jsem daný sociální fenomén sledovala. Jednalo se tedy o vzorek lokálně sevřený (Úvod do společenskovedních metod, 2011, Moodle).

Pro vlastní konstrukci vzorku informátorů jsem zvolila metodu snowball sampling, tzv. nabalování „sněhové koule“ (Úvod do společenskovedních metod, 2011, Moodle), o které jsem se domnívala, že mi umožní získání informátorů poměrně nenásilnou formou budící důvěru, protože jsou v jejím rámci návazně kontaktováni sobě vzájemně známí lidé, povětšinou z blízkého okolí. Tento pomyslný řetězec informátorů jsem započala u svého známého, od něhož jsem měla přísliby i kontakty na další informátory, které za mé přítomnosti telefonicky zkontaktoval a já jsem tak po bezprostředním fyzickém předání telefonu měla příležitost je a priori zběžně obeznámit s mým záměrem a požádat je o spolupráci. Takto jsem skrze další informátory hodlala postupovat tak dlouho, dokud by neměla sebraná data určitou výpovědní hodnotu.

Přes mou domnělou snadnost získání dostatečného počtu vhodných informátorů touto technikou, na jehož základě by bylo možné zkoumaný sociální fenomén vysledovat a učinit

z něj závěry, jsem se v praxi setkala s jejím poměrně problematickým uskutečněním, které bylo dáno především obyčejnou neochotou potenciálních informátorů, podílet se na výzkumu. Ve většině případů mi ji omlouvali údajně omezenými časovými možnostmi, případně žádné vysvětlení nepodali. První důvod jejich neochoty jsem však mohla u všech těchto vyloučit, neboť jsem výzkum prováděla s dostatečným časovým předstihem, tudíž na ně nebyl vyvíjen absolutně žádný časový nátlak a navíc jsem jim v této záležitosti nabízela ze své strany absolutní flexibilitu.

Pakliže se díky této metodě podařilo nějaký rozhovor uskutečnit, na jeho závěru jsem daného informátora požádala, zda nezná někoho dalšího, pro můj výzkum vhodného, kdo by se mnou byl ochoten na něm spolupracovat, a uvedený postup jsem opakovala. I přes to, že valná většina informátorů během rozhovorů poukazovala na to, že na sídlišti žije spousta jejich přátel, známých či rodinných příslušníků, v okamžiku, kdy jsem je o kontakt na další potenciální informátory, kteří by se mnou dle jejich soudu byli ochotni spolupracovat, požádala, i oni sami se, až na jedinou výjimku, všelijakými výmluvami jaksí bránili zainteresování dalších osob do výzkumu. Bylo tedy spíše dílem náhody, že někdo z takto oslovených potenciálních informátorů se mého výzkumu zúčastnil s ochotou, či dokonce rád. Zhruba polovinu informátorů jsem nakonec tedy, byť s obtížemi, získala metodou snowball sampling a druhou půlku intenzivním pátráním a hledáním nových zdrojů při nejrůznějších životních příležitostech, které se mi v daném období naskytly. Využitím těchto dvou způsobů získávání informátorů jsem tedy postupovala tak dlouho, dokud neměla sebraná data avizovanou výpovědní hodnotu, přičemž počet informátorů se nakonec ustálil na jedenácti.

Protože se někteří informátoři během svého života v rámci sídliště stěhovali, rozhodla jsem se do svého vzorku zahrnout pouze ty informátory, kteří ve svém novém, tj. současném bydlišti, resp. paneláku a panelákovém bytě, žijí alespoň jeden rok, který pokládám za minimální dobu pobytu, během kterého by si mohli ke svému novému bydlišti vytvořit určitý vztah. Tito informátoři pak u relevantních otázek vystřídají místa přirozeně – povětšinou svůj „rodný panelák“ a následně „panelák nový“ – komparovali, což jsem v analýze výzkumu samozřejmě zohlednila.

3.4 Popis vzorku

Přes počáteční nesnáze jsem finálně získala vzorek informátorů jednak tedy lokálně sevřený, tj. omezený na prostředí českolipského panelového sídliště Špičák, a jednak vzorek informátorů spadajících do tzv. generace „Husákových dětí“, (viz blíže Teoretická část), jež pro mě byla dalším určujícím faktorem zkoumaného vzorku. Vzorek informátorů se mi podařilo také genderově vyvážit, kdy mužů v něm bylo šest a žen pět. S ohledem na téma práce považuji také za významné, s kým a jak informátoři bydlí. Čtyři z nich žijí na sídlišti v nájmu, ostatní mají družstevní byty či byty v osobním vlastnictví. Šest informátorů je svobodných, tři ženatí/vdané a dva rozvedení; čtyři z informátorů mají ve své péči děti/dítě.

Již při výběru vzorku informátorů, jsem si byla vědoma skutečnosti, že v jejich konstrukci lokální identity bude hrát velmi důležitou roli fakt, zda se informátor na daném sídlišti narodil (nebo přistěhoval v útlém dětském věku), nebo se na sídliště z nějakých důvodů, které v tu chvíli nebyly podstatné, přistěhoval víceméně až v dospělosti. Záměrně jsem pak vyhledávala informátory z obou skupin, abych mohla sebraná data v samotném výzkumu analyzovat i z tohoto hlediska. Z tohoto důvodu jsem svůj vzorek informátorů pracovní rozdělení do dvou skupin, lišících se právě tímto atributem. Za „sídlištními rodáky“ jsem tedy považovala takové informátory, kteří zde vyrůstali buď od narození, nebo od útlého dětského věku. „Sídlištní nerodáky“ potom tvořila druhá skupina informátorů, sem v dospělosti přistěhovaných. V průběhu samotného výzkumu jsem dle příslušnosti k určité skupině také přizpůsobovala kladené otázky. Od zahájení výzkumu bylo totiž zřejmé, že ve výpovědích

příslušníků jednotlivých, takto vymezených skupin, budu v relevantních otázkách nacházet jisté paralely.

„Sídlištních rodáků“ se mi podařilo vyhledat sedm a „sídlištní nerodačky“ čtyři. Jejich poměr tedy nebyl úplně vyvážený, nicméně i přesto jsem zaznamenala, zejména v jejich početnější skupině, v jistých aspektech konstrukce jejich lokálních identit určité shodné znaky.

Pro větší přehlednost uvádím soupis informátorů s jejich klíčovými sociodemografickými charakteristikami v tabulce.

Posloupnost informátorů jsem řadila dle toho, jak jsem s nimi polostrukturované rozhovory v průběhu výzkumu uskutečňovala.

Jméno	Věk	Délka bydliště na sídlišti	Vzdělání	Zaměstnání	Stav	Forma užívání bytu
Honza „sídlištní rodák“	30 let	30 let	Vyučen	Zaměstnanec/kadeřník	Svobodný/bezdětný	Družstevní
Jarda „sídlištní rodák“	30 let	30 let	Středoškolské	Zaměstnanec/realitní makléř	Svobodný/1 dítě	Družstevní
Jitka „sídlištní nerodačka“	33 let	15 let	Středoškolské	Zaměstnanec/účetní	Vdaná/1 dítě	Osobní vlastnictví
Katka „sídlištní rodačka“	30 let	17 let	Středoškolské	Zaměstnanec/tisková mluvčí	Rozvedená/bezdětná	Nájemní
Martin „sídlištní nerodák“	30 let	5 let	Vysokoškolské	Zaměstnanec/policista	Rozvedený/bezdětný	Osobní vlastnictví
Lucka „sídlištní rodačka“	30 let	30 let	Středoškolské	Zaměstnanec/dělnice	Svobodná/bezdětná	Nájemní
Majka „sídlištní rodák“	32 let	32 let	Vyučena	Zaměstnanec/prodavačka	Vdaná/2 děti	Družstevní
Michal „sídlištní nerodák“	32 let	5 let	Vyučen	Zaměstnanec/dělník	Svobodný/bezdětný	Nájemní
Pepa „sídlištní nerodák“	34 let	11 let	Vyučen	Zaměstnanec/zedník	Ženatý/2 děti	Družstevní
Roman „sídlištní rodák“	30 let	30 let	Vysokoškolské	Zaměstnanec/dělník	Svobodný/bezdětný	Nájemní
Veronika „sídlištní rodačka“	30 let	30 let	Středoškolské	Zaměstnanec/finanční poradce	Svobodná/bezdětná	Družstevní

3.5 Hodnocení kvality výzkumu

Lincoln a Guba (1985) (Hendl, 2005, str. 338-340) navrhuje několik konceptů validity. Ve svém výzkumu jsem se vynasazila dostat důvěryhodnosti především dostatečně dlouhým trváním výzkumu a odbornými konzultacemi. V jejím rámci jsem se také snažila o přesnou a co nejtransparentnější identifikaci a popis zkoumaného předmětu.

Výzkum jsem pak provedla tak, aby výzkumná zpráva umožnila přenositelnost výsledků výzkumu na podobné případy (Hendl, 2005, str. 339) (v mém případě např. na zkoumání lokální identity na jiných sídlištních v České Lípě, případně na sídliště podobné velikosti a stáří v ČR ve městech podobné velikosti jako je Česká Lípa), ačkoli jsem si vědoma skutečnosti, že v kvalitativním výzkumu se nejedná o kritérium stěžejní, na rozdíl od výzkumu kvantitativního. Jak již bylo řečeno výše, konstruktivistické hledisko totiž počítá se značnou mírou subjektivity ze strany výzkumníka, neboť součástí výzkumného procesu jsou obě strany, proto je třeba si tuto skutečnost uvědomovat v každém okamžiku výzkumu, a proto je

v tomto typu výzkumu přenositelnost výsledků poněkud problematická. Přesto bylo nutné, se z mé strany, jako výzkumníka, vyvarovat jakéhokoli zkreslení (Hendl, 2005, str. 148) a zároveň být dostatečně reflexivní a otevřená. Jedině tak jsem mohla poskytnout data co možná nejpřenositelnější.

Hodnověrnost, resp. spolehlivost mi zaručil pečlivý záznam a následně bezpečné uchování veškerých, při výzkumu sebraných dat, aby nebyla ohrožena anonymita informačních zdrojů. Digitálním zálohováním jsem pak předešla riziku ztráty dat. Transkripce samotných polostrukturovaných rozhovorů a pořízené poznámky uchovávám také v tištěné podobě.

V zájmu potvrditelnosti výzkumu, která je analogií objektivitu studie (Hendl, 2005, str. 340), bylo také nutné posoudit adekvátnost vlastního procesu zkoumání a získaných poznatků, čehož jsem se snažila dosáhnout poskytnutím dostatečného množství jednak transparentních informací a jednak také získaných poznatků.

„Věrohodnost kvalitativního výzkumu je ustanovena jinak. Je dána naprostou jasností analytického procesu, jehož každý krok je v publikaci předložen čtenáři a jeho logická správnost může být sledována i laikem.“ (Disman, 2002, str. 302).

3.6 Etika výzkumu

Co se etiky výzkumu v sociálních vědách týká, dodržovala jsem všechny její čtyři pilíře (Úvod do společenskovedních metod, 2011, Moodle) během celého výzkumu. Princip dobrovolné participace byl naplněn tak, že jsem každého informátora podrobně obeznámila s průběhem celého výzkumu, jeho cílem a využitím dat ve výzkumu získaných s tím, že může z výzkumu kdykoli odstoupit. Princip důvěryhodnosti byl zajištěn tím, že identita informátorů zůstala utajena, přičemž byli zároveň ubezpečeni, že poskytnuté informace nebudou použity proti nim a ani jinak nenaruší jejich soukromí. Také z tohoto důvodu v textu uvádím namísto jejich pravých jmen pouze pseudonymy a transkripce skutečněných polostrukturovaných rozhovorů ke své práci nepřikládám. V uveřejněných citacích informátorů pak opětovným užitím pseudonymů anonymizuji také veškeré osoby, na něž v nich odkazují. Naopak jsem však neanonymizovala dané sídliště a konkrétní místa na sídlišti, na která v uveřejněných citacích informátoři odkazují, abych dostála zmíněné přenositelnosti výsledků výzkumu. Za samozřejmý jsem považovala také princip fyzického a psychického neublížení informátorům. V jeho rámci jsem ve svém výzkumu informátory odměnila malou pozorností za věnovaný čas, ochotu atp., protože jsem jejich účast (zvláště po prvotních nepříliš pozitivních zkušenostech s metodou snowball sampling) nepovažovala za samozřejmou, a protože se jednalo o informátory, kteří se běžně v mém bezprostředním okolí a životě nevyskytují, a tudíž zde neexistovala možnost přirozené reciprocity. Principu přesnosti jsem dostála díky pečlivému postupu během celého výzkumu a dodržení jeho pravidel.

V rámci výzkumu mě pak zajímala především etika procedurální (Úvod do společenskovedních metod, 2011, Moodle), zejména dodržování legislativy vztahující se ke společenskovednímu výzkumu. Svě informátory jsem požádala o souhlas s účastí ve výzkumu s veškerým poučením (např. koho a jak budu o svém výzkumu informovat, jak budu se získanými daty nakládat, abych neohrozila soukromí informátorů...) včetně souhlasu s nahráváním. O souhlas jsem, jak již bylo řečeno, žádala opakovaně ústně, a to během prvotního, většinou telefonického, kontaktu s potenciálním informátorem a následně bezprostředně před zahájením samotného polostrukturovaného rozhovoru.

Co se publikační etiky týká, zvláštní pozornost jsem věnovala jednotné formě vždy systematicky uváděných zdrojů u parafrází a citací.

Byla jsem si vědoma a počítala jsem s tím, že se v průběhu výzkumu mohou vyskytnout nepředvídatelná etická dilemata, která budou ze strany výzkumníka vyžadovat okamžitá

řešení – ta by pak měla být v případě potřeby citlivě řešena. V mém terénním výzkumu však k této situaci nedošlo, tudíž jsem taková dilemata v praxi řešit nemusela.

Kapitola 4

Empirická část

4.1 Fyzický aspekt – vymezení prostoru lokální identity

Základní otázkou a zároveň cílem mé bakalářské práce je identifikovat a interpretovat, zda a jak je současnými obyvateli panelového sídliště Špičák v České Lípě konstruována lokální identita, přičemž současnými obyvateli chápu generaci „Husákových dětí“.

Analýzou jedenácti rozhovorů jsem jako základní aspekt, dle kterého konstruuji svou lokální identitu, objevila konkrétní fyzické vymezení prostoru jejich lokální identity, a to i přesto, že, jak jsem již zmínila, bylo klíčovým faktorem pro výběr mého výzkumného vzorku prostředí, tedy českolipské sídliště Špičák, v němž jsem daný sociální fenomén konstrukce lokální identity sledovala. Již od zahájení výzkumu však bylo patrné, že jednotliví informátoři svou lokální identitu nemusí nutně vztahovat k jeho úplně celému území.

Svou analýzu výzkumu jsem tedy zahájila prozkoumáním tohoto fyzického vymezení prostoru jejich lokální identity.

Dvě skupiny (blíže viz Metodologie výzkumu), s nimiž budu operovat, jsem pracovně nazvala „sídlitní rodáci“, kterou tedy tvoří informátoři zde narození, nebo zabydlení v dětském věku. Druhou jsou pak „sídlitní nerodáci“, jež tvoří ti, kteří se na sídliště přistěhovali až v dospělém věku.

Téměř shodně situace „sídlitních rodáků“ (ať už se jednalo o ženy, nebo muže), zapříčinila, že jako prostor své lokální identity chápali celý panelový dům a jeho nejbližší okolí, přičemž k tomu jako důvod uváděli v zásadě shodná tvrzení, která odkazovala ke zde prožitému dětství, a z toho přirozeně vyplývajícím dalším okolnostem.

Je však třeba dodat, že takto poukazovali na „rodný panelový dům“, které se ale nutně nemusel shodovat s panelovým domem, který obývali v době rozhovoru. Situace byla tedy taková, že za své nejbližší místo v rámci sídliště, ke kterému mají nejintimnější vztah, považovali svůj „rodný panelák“.

„Mám tam¹⁷ rodinu. Jednak v tom bytě, žejo a jednak sem tam vyrost, kolem toho paneláku. Je mi to tam jakoby takový známý.“¹⁸

„Tak nejbližší je mi vyloženě barák, plus okolí třeba, 100 metrů, dyž to tak řeknu. Tak, de facto, dyž to řeknu, moje bydlení, nebo moje tak něk, co si představuju, co mám oblíbenýho, tak je hlavně ten náš vchod samozřejmě plus s tím, co je okolo toho našeho baráku, ať už jedno, druhý hřiště, ta jedna hospůdka, anebo potom cesta, de facto, k Centrálu¹⁹ (bývalý zábavní komplex vystavěný v 80. letech, kde dnes funguje hospoda/herna/disco/bowling a nachází se v centrální části²⁰ sídliště Špičák – poznámka Š. J.), k nákupnímu centru a k tý hospodě. Kde vlastně, za prvý, dost často tam tudy chodim, za druhý, chodim právě i do tý

¹⁷ Občasné rozdílné užívání příslovcí „tady“ a „tam“ v citacích informátorů bylo zapříčiněno místem uskutečňovaného rozhovoru (viz blíže Metodologická část)

¹⁸ Honza (30 let) „sídlitní rodák“

¹⁹ Centrální – bývalý zábavní komplex vystavěný v 80. letech, kde dnes funguje hospoda/herna/disco/bowling a je dominantou centrální části sídliště Špičák – příloha č. 3

²⁰ Celkový pohled na centrální část sídliště Špičák spolu s jeho dominantou Centrálem a přidruženými obchodními budovami včetně Domu služeb – příloha č. 4

hospody do toho Centrálu, takže to bych považoval takovou jakoby svojí asi nejbližší lokalitu, jako jo. (...) ...že je to domov pro mě, protože říkám, sem tam vod mala, sem tam vyrost...“²¹

„Moje místo je asi to, kde bydlí matka – sem tam strávila patnáct let, takže to je asi takový...před tím barákem, to je jakoby to moje místo, to naše parkoviště...“²²

„...vopravdu, jakože u těch našich. No, asi vopravdu jakože, našich, protože tam sem bydlela dlouho... (...) ...celej panelák, tím, že ty lidi se tam znaj...i ta lokalita kolem toho paneláku, že já sem tam vyrůstala, běhala po venku a tak.“²³

„Panelák a byt, ale víc né... (...) ...a že sem tady vod malinka, pro mě je to, že já sem tady vlastně od tří let v tom bytě, takže pro mě to je opravdovej domov. (...) A kde je rodina.“²⁴

Jenom dva „sídlištní rodáci“ považovali za svůj nejbližší prostor pouze byt, v němž v danou chvíli žili, a který se nacházel již mimo jejich „rodný panelák“, přičemž jejich důvody se v ničem neshodovaly.

„No tak asi spíš ten byt jenom, no. (...) Ne, tak to určitě ne u našich, já už s nima nežiju samozřejmě delší dobu, takže to určitě ne, určitě tady a teď.“²⁵

„Tak určitě u mě doma, určitě ten byt, tam se fakt cejtim dobře. (...) Tak ty barvy v tom bytě, to jak jako ho mám zařízenej. (...) Hlavně jak já sem si ten byt udělala, s pomocí druhých, teda mi pomáhala rodina, to je takovej ten nejdůležitější faktor.“²⁶

Další dva „sídlištní rodáci“ měli v souvislosti s vymezením prostoru své lokální identity kritické poznámky k fyzickému vzhledu sídliště.

„No tak to se mi nelíbí samozřejmě, je to panelákový město, prostě. (...) Tak je to tady všechno na sobě nacpaný, fúdní, stejný jakoby, těsný, no.“²⁷

„Mezi panelákama je to vždycky divný, panelák na paneláku...“²⁸

Zajímavým zjištěním pro mě bylo, že pouze jeden „sídlištní rodák“ připustil jakési vágní ztotožnění se s celým sídlištěm.

„Tak určitě to bereš tu identitu ňákou, to sídliště, tak dyž se jako sejdem, my kluci ze Špičáku, s Ivanem a tak, tak sou tady lidi, kerý znám vod mala, známe se, sma tady vocad', tak je to prostě ňáká ta identita, bejt ze sídliště...“²⁹

Naopak ostatní informátoři, a to z obou skupin, identifikaci s celým sídlištěm buď poměrně důrazně odmítali a jakoby se takovému tvrzení bránili, což se projevovalo spíše v intonaci jejich hlasů a odmítavou gestikulací v rámci odpovídání na relevantní otázku,

---

²¹ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

²² Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

²³ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

²⁴ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

²⁵ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

²⁶ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

²⁷ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

²⁸ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

²⁹ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

anebo, dokud jsem se sama nezeptala, vůbec se sami od sebe o celém sídlišti, jako o svém blízkém prostoru nevyjadřovali, jako by taková představa byla poněkud absurdní.

Dva „sídlištní rodáci“ mi k tomu např. sami od sebe sdělili:

„...co se sídliště Špičák týče, tak je, de facto, rozdělený na jedničku a dvojku. Já bydlím jakoby na tom Špičák jedna a tu takovou střední lokalitu bych bral jako ten Špičák jedna, jo, zase ten Špičák dva, že už mi tolik zas neříká, že to, co je jakoby za tou silnicí, tam už to je jakoby, de facto, jakoby jiný sídliště pro mě téměř!“³⁰

„...jó, ale abych řekla, že celý sídliště je pro mě jako domov, nebo to, tak to jako né! To né!“³¹

Jeden „sídlištní nerodák“ mi s naprostou nechutí v hlase uvedl:

„...nebudu říkat, žejo, že mým domovem, nebo že to blízky mi je někde, žejo, to celý sídliště!“³²

Co se „sídlištních nerodáků“ týká, také tři ze čtyř považovali za svůj nejméně intimnější prostor v současnosti obývaný panelák a případně jeho nejbližší okolí. Dva „sídlištní rodáci“ tuto skutečnost pouze suše konstatovali bez jakýchkoli emocí, takže jsme se dobrali pouze toho, že to tak prostě jaksi vnímají a nepřemýšlejí nad tím, proč to tak je.

Michal k tomu však znechuceně (znechucení nad svým současným bydlištěm dával najevo během celého našeho rozhovoru) sdělil:

„Tak pro mě dycky můj panelák, vchod, můj byt, ale je to pro mě stejně jenom znouzectnost...“³³

Pouze jeden „sídlištní nerodák“ pak chápal jako svůj nejméně intimnější prostor, v rámci vyšetřovaného panelového sídliště, svůj byt.

„Já se přikláním k tomu – čistě jenom ten byt. (...) ...si ho taky hýčkáme, žejo“³⁴

Zdá se tedy, že chceme-li uvažovat o lokální identitě aktérů ve vztahu k sídlišti, musíme brát na vědomí redukci sídliště na byty jednotlivých aktérů a jejich nejbližší okolí, čili vchod do domu, celý dům a nejbližší okolí domu. Dokonce se ve většině výpovědí opakovaně objevuje distance od identifikace nejen se sídlištěm Špičák jako takovým, ale i s jeho dílčími částmi. Rozdíl mezi „sídlištními rodáky“ a „nerodáky“ pak ovšem spatřuji především v intenzitě, jakou se k danému prostoru vztahují, jak tento vztah promýšlejí (viz dále). Je proto na místě se tázat, na čem a jak je lokální identita aktérů konstruována.

---

³⁰ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

³¹ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

³² Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

³³ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

³⁴ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

4.2 Faktory ovlivňující konstrukci lokální identity

Během analýzy uskutečněných polostrukturovaných rozhovorů jsem při konstrukci lokální identity obyvatel daného panelového sídliště objevila jednak několik podstatných faktorů a jednak jejich různou intenzitu, které ji u obou skupin obyvatel, tedy jak „sídlištních rodáků“, tak také „sídlištních nerodáků“, ovlivňovaly. Analýza těchto faktorů je tedy dalším dílem empirické části mé bakalářské práce. Na jejím závěru by mělo být patrné, který z objevených faktorů a v jaké míře je pro daný vzorek obyvatel českolipského panelového sídliště Špičák pro konstrukci lokální identity významnější, který méně a jaké paralely jsem v nich našla.

V rámci analýzy objevených faktorů, jež se podílejí na konstrukci lokální identity obyvatel sídliště Špičák, je důležité již v úvodu poznamenat, že některé faktory se z pochopitelných důvodů částečně – některé více, jiné méně – prolínají. V takových případech na tuto skutečnost upozorním v úvodu každého analyzovaného faktoru v rámci jednotlivých sekcí.

Vodítkem k uspořádání těchto faktorů do empirické části mé bakalářské práce, které jsou v rámci analýzy výzkumu uvedeny, mi byl postup při samotných polostrukturovaných rozhovorech.

4.2.1 Sociální aspekt (mezilidské vztahy)

Jako faktor, který z velké části, jak je již patrné z rozsahu tohoto oddílu, určoval konstrukci lokální identity jednotlivých informátorů, byli přátelé a rodina a sousedé v místě bydliště, jež jsem souhrnně nazvala sociálním aspektem.

Je třeba uvést, že vliv mezilidských vztahů se částečně prolíná s faktorem volného času, během kterého informátoři tyto mezilidské vztahy pěstují a rozvíjejí. V analýze faktoru volného času tedy již vliv mezilidských vztahů na konstrukci jejich lokální identity zohledněn nebude.

Také tento faktor na konstrukci lokální identity se opět projevoval v rozdílné míře u „sídlištních rodáků“ a „sídlištních nerodáků“.

Analýzu mezilidských vztahů jsem tedy opět rozčlenila na tyto dvě skupiny, protože v každé z nich byly patrné jisté shodné znaky.

„Sídlištní rodáci“

Dětství

U „sídlištních rodáků“ se obecně vliv mezilidských vztahů na konstrukci jejich lokální identity projevil, z pochopitelného důvodu na sídlišti stráveného dětství, tudíž delšího a intenzivnějšího zde prožitého časového úseku života, ve vyšší míře. Tito informátoři pak na tuto skutečnost ve výpovědích sami upozorňovali a jakoby mi tím svou situaci ozřejmovali. Všichni pak také připustili, že s některými aktéry svého zde prožitého dětství, tedy samozřejmě jednak s rodinnými příslušníky a jednak také s přáteli a známými, se do jisté míry přátelí a stýkají dodnes.

„Tak já vlastně tím, že sem se tady narodil, žejo, chodil sem do školky, do školy, de facto, na Špičák, na tu školu, takže...a tím, že sem tady vod mala, tak spoustu těch, jakoby usedlíků, dyž to tak řeknu, z toho baráku, tak tady znám celkově na Špičáku si myslím, že těch známejch mám na Špičáku dost celkem, si myslím, ať už ze školy, z venku...takže těch lidí tam znám hodně, si myslím. (...) Tak určitě tím, že sem tu vyrůstal a mám tu těch známejch spoustu, tak je to výhoda, protože ať už potřebuju to, nebo támleto, téměř vždy vim, že sem

mám kam obrátit, protože každé dělá něco, každé umí něco, to, takže takhle bych to asi viděl, no.“³⁵

„Na sídlišti...já sem se tady narodila v Lípě a naši bydleli na sídlišti celou dobu. (...) Jasně, já sem tady chodila i do školy...sem na Špičák, takže tady mám známý a přátele. Mám no...“³⁶

„Tady bydlím od tří let (...) Já ty lidi znám vlastně od mala. (...) Zůstali tady rodiče, co byly děti, tak ty vlastně šly každé za svým. (...) Jako kamarádi sou, je tady plno kamarádek na sídlišti. (...) Jako v baráku máme dole známý, s těma se občas sejdeme, popovídáme, nebo dyž to, tak s kolegyní z práce, s klukama. (...) Jako je pravda v tom, že prostě dyž chci, mám možnost za někým zajít, je tady těch lidí okolo hodně, takže zas tady v tom sou lidi všude okolo, takovej ten společenskej život zase.“³⁷

„No já sem se tam vlastně ocitla od narození, já sem tam vlastně vyrůstala, my sme, když sem se narodila, tak sme chvíli bydleli po babičkách, ale v tu dobu, no ta bytová výstavba, tak sem tam prakticky celej život. Celej život, no. (...) Mám jednu kamarádku, se kterou se dodnes vídám...“³⁸

V některých výpovědích můžeme vyčíst určitý nádech nostalgie po „starých dobrých dětských časech“.

„Rodiče se tam odstěhovali a já sem tady vyrůstal, žejo. (...) No tak vztahy byly a sou dobrý a milý, sem tady měl kamarády. Byli sme taková banda kamarádů, která si vždycky po škole chodila hrát na hřiště nebo tak. Bylo to takový fajn, bylo tam dost lidí a s pár lidma se i teď vídám. No ty osudy sou různý, no... (...) Tady mám ty vzpomínky, no...“³⁹

„Já sem se tady narodil. (...) No tak my se třeba navštěvujeme, dyž to, tak se sejdeme... (...) Tak my sme byly spíš jako banda, tak vod mala sme se scházeli, ty lidi, a s hodně lidma sem v kontaktu do dneška.“⁴⁰

Z výpovědí „sídlištních rodáků“ ohledně přátelství, je patrný důraz na zde prožité dětství, tudíž mám za to, že i sami informátoři si jej v plné míře uvědomují a zohledňují jako aspekt, který má na jejich vztah k jejich bydlišti na zdejším panelovém sídlišti, značný vliv. Mezi řádky pak čtu jisté citové zainteresování.

Intenzita sousedských vztahů

Také v souvislosti se sousedskými vztahy uváděli „sídlištní rodáci“ intenzivnější míru, resp. familiérnější podobu sousedských vztahů.

„...sousedský vztahy byly a sou fajn, v pohodě. (...) Pocit anonymity, no to právě to moc není, když tam člověk žije. Jako je i není. (...) Třeba jako jo, že člověk má to soukromí, že se může zavřít a je tam pocit soukromí. To jo. (...) No ale na druhou stranu, je to panelák, žejo. Lidi sledujou, co kdo dělá tady, jak parkujou a tak třeba. Kór dyž třeba některý nemaj co

³⁵ Jarďa (30 let) „sídlištní rodák“

³⁶ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

³⁷ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

³⁸ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

³⁹ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

⁴⁰ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

dělat, žejo. Důchodci... (...) Jo, tak všude de vo ty lidi, žejo. Ale většinou se to hodně točí. Tak jako napůl, když se ty lidi točej, tak to dodává větší anonymitu. **Tady, dyž sem tady vyrost, tak tady je pocit anonymity pro mě menší.** (...) Záleží vždycky sice na sousedech, ale de vo ten výtah, že to dělá rámus, lidi dělaj rámus, dveře bouchaj, lidi bouchaj. ⁴¹

Všichni „sídlištní rodáci“, kteří se takto vyjádřili, měli však na mysli familiernější sousedské vztahy pouze ve svých „rodných panelácích“, přičemž to někdy přímo vyslovili, jako třeba Jarda, který ve svém „rodném paneláku“ zůstal.

„Tak rozhodně s těma souseďama, co je máme na patře, tak, de facto, já jim vod mala říkám teta, strejda, takže rozhodně to si myslím, že to sou takový bližší souseďský vztahy, takže na Vánoce, na Silvestra se kolikrát naši navštěvovali. Navštěvuju se. Dyž je potřeba něco, není problém, ať z jedný, nebo z druhý strany, že si vypomůžem. Co se týká tak nák ostatních souseďů, něco se už tady obměnilo, no neříkám, že s každým by si člověk rozuměl, jinak si myslím, že jinak s nima tam člověk náky stylem vychází, že sme schopný se většinou nák dohodnout a myslím si, že to tam je v nákejch mezích a v pohodě, no.“⁴²

Případně již v době pořizování rozhovoru žili mimo ně v „panelácích nových“. Zde je zjevná také přirozená komparace souseďských poměrů v „rodném paneláku“ a v tom současném.

„Jó, tam znám i souseďy, i s nima pokecáme, všecko jako, že se tam známe, i sme se tam navštěvovali, takže je to tam takový rodinný. (...) ...protože je znám, že sem tam žila dlouho, no i ty děti, sem tam s nima vyrůstala, takže ne, že by to byli kámoši přímo, ale s těma rodičema se všema, aspoň já nevím, že tři nebo čtyř pater, se známe jako všichni fakt už dobře, že si pokecáme, když se potkáme, že se mi tam nestane, když se tam s někým potkám, že si řekneme jenom dobrý den, anebo se nedej bože vůbec nepozdravili!!! (...) Takže takový, že už prostě vim, co tam mám čekat, prostě.“⁴³

„...u našich se znali ty co tam bydleli dlouho, jako rodiče tak to, tak se znali všichni z toho paneláku, jakože se zdravili, bavili a tak (...) ...i když sem tam chodila na návštěvu k našim, tak všichni mě znali, věděli, že kam du, nejdu, je to takový jiný, přátelštější.“⁴⁴

„Tak tam to bylo jiný. Tam sme byly děti a tam sme měly vrstevníky, nebo vlastně děti plus mínus stejného věku. A tam to bylo jiný, no, tam sme se kamarádily jako děcka hodně, no. Tam to bylo přátelštější takový, no, když sme byly děti. Fakt je, že z nich tam už teď žije taky jenom pár, co já vim.“⁴⁵

Co se intenzity souseďských vztahů u „sídlištních rodáků“ týká, vidíme, že všichni jejich familiernější podobu ve svých „rodných panelácích“ opětovně odvozují od zde stráveného dětství, během kterého byly vypěstovány. Tyto familiernější souseďské vztahy pak rozsahem platily vždy maximálně na „rodný panelák“, nikoli např. na paneláky okolní. Opětovně vyslovený důraz na zde strávené dětství pak znovu chápu jako aspekt, který si informátoři sami uvědomují. I v těchto výpovědích je znát jisté citové zainteresování zavánějící nostalgií.

⁴¹ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

⁴² Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

⁴³ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁴⁴ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁴⁵ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

Přítomnost rodinných příslušníků

V souvislosti se zdejší přítomností rodinných příslušníků uváděli „sídlištní rodáci“ rovněž přirozeně vyšší míru společenských styků s rodinnými příslušníky, kteří zde na sídlišti v mnoha případech stále také bydlí. Jednalo se především o jejich rodiče, prarodiče či sourozence, někdy již s vlastními rodinami. Právě na těchto výpovědích je patrné prolnutí s faktorem volného času, protože jej zde „sídlištní rodáci“ často se svými rodinnými příslušníky tráví.

„Nebo protože jakoby mám, řekněme rodinu, tak objíždět příbuzenstvo...“⁴⁶

„Jó, s matkou se navštěvujeme, se strejdou se navštěvujeme. Ten bydlí taky na Špičáku, ale na úplně opačné straně.“⁴⁷

„Mám tady skoro všechny...rodiče a babičky obě. Všechny, no... (...) No, s nima určitě se vidáme v soukromí.“⁴⁸

„S rodinou...mám tady toho bráchu, ale taky, není čas, dělá se na směny, takže, vidáme se spíš o víkendech.“⁴⁹

„Rodiče tady bydlej, ty navštěvuju jako tak občas doma, jak čas dovolí, to je jasný.“⁵⁰

„Sme tady vlastně celá rodina, vlastně ta nejbližší. (...) Někdy trávím čas s rodičema, někdy se sourozcema. Tak já tím, že žiju v jednom baráku s maminkou, tak mám sestru, s tou se vidám poměrně často, když něco třeba potřebujou, třeba náradí nebo tak. (...) ...pak mám bráchu, ten je ode mě mladší, ten teda bydlí se mnou zatím a vlastně pak mám ještě mladšího bráchu a ten žije s tátou a s tím se zase tak často nevidáme, teda přece jenom. A s rodičema se teda navštěvuju běžně, podle času teda, běžně.“⁵¹

Pakliže mají „sídlištní rodáci“ na sídlišti žijící příbuzné, ve všech případech se s nimi samozřejmě stýkají a navštěvují.

„Sídlištní nerodáci“

U „sídlištní nerodáků“ byla situace samozřejmě poněkud odlišná, neboť ani vliv zde prožitého dětství, ani vliv zdejší přítomnosti rodinných příslušníků zohledňovat nemohli. Na stejné úrovni pak nemohli zohledňovat ani sousedské vztahy, které měli u „sídlištních rodáků“ jaksi familiérnější formu. Navíc v jejich navazování (a to i spolu se „sídlištními rodáky“) sami spatřovali jisté překážky, které budou analyzovány dále.

Přesto jim nelze upřít jistou míru zde pěstovaných mezilidských vztahů, přičemž lze v jejich výpovědích taktéž zaznamenat přirozené prolnutí s faktorem volného času, který „sídlištní nerodáci“ z části těmto přátelským mezilidským vztahům věnují.

---

⁴⁶ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

⁴⁷ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁴⁸ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁴⁹ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

⁵⁰ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

⁵¹ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

„Na sídlišti Špičák bydlí pár kolegů z práce a přítelkyně. (...) ...s těmi, se kterými udržuji častější kontakt, se občas sejdem na přátelské posezení...“⁵²

„Ale tak mám tady kamarády, občas se taky sejdem na pokec...“⁵³

Pepa ve své výpovědi dokonce projevil i určité emoční zabarvení.

*„Nó, de facto, dyž se to tak veme, tak plno těch lidí, co sem znal už předtim, tak se dá říct, že se přestěhovali na Špičák, žejo, že to...takže, ehmmm, dá se říct, že ty kamarády sem vlastně neopustil, nebo že sme se vlastně neto...ale že bydlíme vlastně ted'ka tadydle jako na Špičáku, takže... (...) **Přátele, říkám, mám jich taji docela dost, dokonce i u nás ve vchodě, jó, takže jako, trošku výhoda.**“⁵⁴*

Jak je patrné z výpovědí, zdejší přátelské styky „sídlištních nerodáků“ přesto spíše nejsou tak hojné a intenzivní jako u „sídlištních rodáků“.

Identifikované problémy či překážky při navazování či potenciálním navazování nových mezilidských vztahů v rámci žitého prostoru informátorů obou skupin

Jak již bylo zmíněno výše, „sídlištní nerodáci“ mohli sousedské vztahy hodnotit v poněkud jiné rovině, než „sídlištní rodáci“, a to již z výše uvedených důvodů. Během rozhovorů s oběma skupinami na toto téma jsem však narazila na několik, řekněme, problémů či překážek (ať již byly identifikovány na jakékoli straně), které navazování nových mezilidských vztahů v rámci žitého prostoru informátorů, bránily. Poskytnu proto nyní jejich výčet.

Ačkoli, jak uvidíme, se výpovědi u obou skupin v některých znacích shodují, protože jsem na tyto překážky prvně narazila u „sídlištních nerodáků“, jejich výpovědi poskytnu nejdříve.

Jednou z hlavních takových překážek v navazování nových potenciálních mezilidských vztahů v rámci bydliště, kterou jsem u „sídlištních nerodáků“ odhalila, byl čirý nezájem, většinou pouze suše konstatovaný.

„Neseznamovala jsem se. Neměla jsem úplně ty ambice.“⁵⁵

„Po nastěhování, jsem se s nikým neseznamoval, panelové domy považují pouze za mraveniště, kde se ani sousedi pořádně neznají a neschází se. Ty, které jsem znal již z dřívější doby, nebo je poznal za jiných okolností a následně zjistil, že bydlí na Špičáku, neberu v potaz.“⁵⁶

Další dva informátoři ze skupiny „sídlištních nerodáků“ se a priori navázání nových vztahů v rámci svého nového bydliště nebránili.

Lišili se však v tom, že Michal připustil, že jeho počáteční zájem byl z jeho strany jeho vlastním chováním narušen, a tudíž tedy nepříliš rozvinut.

⁵² Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

⁵³ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

⁵⁴ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

⁵⁵ Jitka (33 let) „sídlištní nerodačka“

⁵⁶ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

„Tak já tady víceméně komunikuji, protože na patře žijí prarodiče moji přítelkyně, tak s nima a s domovníkem, no ale jinak pak s nikým. (...) Tak já sem ze začátku tak ňák chtěl, ale oni neměli zas pak zájem komunikovat moc s náma, protože se děly hrozný věci... (...) Tak svýho času sme dělali pořád ňáký mejdany a tak...znáš to, klasika... Takže sme se asi zas tak ideálně nezapsali, no...“⁵⁷

Pepa zde však v tomto směru naopak neshledal žádné vážné překážky, a tak se mu jeho spíše zájem o navázání nových mezilidských vztahů v novém bydlišti, podařil rozvinout až na přátelskou úroveň.

„Já si myslím, že sem se začlenil perfektně. Lidi tady z baráku, jakmile zjistili, že sem, ehmmm, zedník, žejo, todleto. Á, komunikace, todleto, všechno v pohodě. (...) Přátele, říkám, mám jich taji docela dost, dokonce i u nás ve vchodě, jó, takže jako, trošku výhoda. Stýkáme se, ehmmm, s těma okolo ani tak ne, jó, potože, říkám, já mám svůj program, jo, mám svůj život, není na to pořádně čas. Co se týče taji ve vchodě, tak ano, občas, když je ňáká ta oslava, nebo něco, taková ta ta, buď oni zajdou sem, nebo my zajdeme k nim, na chvílku tam pokecáme, todleto, žejo, takže jako toto funguje.“⁵⁸

Také ze strany „sídlištních rodáků“ se projevil v novém prostředí (rozuměno mimo „rodný panelák“) jakýsi bezdůvodný nezájem o navazování nových mezilidských kontaktů.

Třeba Katka byla ve svém prohlášení naprosto rezolutní:

„Neměla jsem zájem se s někým seznamovat. Seznámila jsem se s domovníkem a ten je pro mě jedinej podstatnej!“⁵⁹

„Ani moc ne...ne, vono se to v paneláku jako myslím, moc neřeší... Na vesnici je to jiný, žejo... Nebo jinde než ve městě, žejo, ve městě prostě si každěj jede po svým a nevšímaj si sami sebe a na vesnici je to jiný.“⁶⁰

„Tak já sem neměl zájem se s nima seznamovat, ale oni se seznámili sami...třeba na nás zavolali policajti kvůli hudbě nebo tak.“⁶¹

Následující „sídlištní rodáci“, taktéž všichni již žijící mimo svůj „rodný panelák“, překvapivě shodně uvedli mimo svůj apriorní nezájem o navazování bližších vztahů s lidmi ze svého blízkého obytného okolí, také generační překážku, kterou spolu s jejich apriorním nezájmem chápou jako další bariéru.

„Jako znám některý lidi, kdo bydlí nade mnou, vim, kdo bydlí pode mnou, kdo bydlí naproti, poznám je i na ulici, ale že bysme se ňák jako bavili...ne! (...) To sou starší lidi, buď už jsou to starý lidi, už vyloženě, nebo je to kategorie věku mojí matky, takže to není skupina, se kterou bych jako ňák měla trávit čas, takže...“⁶²

„Nevim, u nás je to tak, že většinou si sousedi nevšímaj navzájem sami sebe a dyž už, tak dyž už je ňákej problém, žejo, dyž si třeba někdo na něco stěžuje. (...) ...tady se bavim vyloženě

⁵⁷ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

⁵⁸ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

⁵⁹ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁶⁰ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁶¹ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

⁶² Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

*jenom s tím sousedem, co bydlí vedle mě, jo. A tam je to daný taky něčím jiným. Protože my sme byli jednu chvíli... sme žili sami oba dva v těch bytech a něk se potkávali, a tak sme se začli bavit. Že on je přibližně stejně starej. (...) ...s důchodcema si nemám moc co říct, no...*⁶³

*„Tak je to tady hlavně krátce tady. A za tu dobu ty lidi nepoznáš a co sem potkal, tak je to většinou starší generace a s nima teda nemám zájem něk navazovat něký vztahy, no...“*⁶⁴

*„Hodně hraje roli věk, žejo, přeci jenom, počítám, že tak ve třech čtvrtinách bydlej důchodci, a ve zbytku sou spíš vrstevníci mojí maminky, a jejich děti jsou spíše zase vrstevníci mojí ségry. Takže ten věk je taky takovej jako, co takhle jako navazovat s těmahle lidma kontakty.“*⁶⁵

Přesto je důležité uvést, že u dvou „sídlitních rodaček“, Lucky a Veroniky, finálně k určitému navázání nových mezilidských vztahů, a to konkrétně k sousedskému sblížení, došlo. V obou případech se jednalo o sousedy na patře a v obou případech vyšel prvotní signál ze strany právě těchto sousedů (u Lucky s vrstevníkem a u Veroniky se sousedkou o generaci starší).

*„...a to sme se potkali v hospodě a to vzniklo spontánně. Protože on ke mně přišel, a ahoj sousedko, a já sem tam bydlela asi tři čtvrtě roku, a já vůbec nevěděla, že on tam bydlí, jo, takže tahle.“*⁶⁶

*„A se sousedkou...mám vlastně naproti jenom jednu sousedku, tak s tou máme dobrý vztahy, řekla bych až suprový, to je nekonfliktní, bezvadná ženská. (...) No, já ani vlastně nevím, jak to jako vzniklo, já mám pocit, že můj brácha se zná s jejím mladším synem, nevím, přiznám se, nevím odkud, jestli se znaj z posilovny, nevím, nemám tušení, ale vim, že se znaj. A vzniklo to vlastně, protože, ten byt byl vlastně po příbuzné mojí macechy, nevlastní maminky. A ten byt byl hrozně dlouho, nebo pár měsíců, byl prázdný protože ona umřela, vyřizovalo se dědický řízení a pak sme se tam do toho něk nachomejtli, respektive já jsem se tam nechomejtla, brácha ani ne, ten víceméně šel jenom se mnou a my sme se tam poprvý šli podívat a už sme jako zvažovali o tom, že zažádám o hypotéku, a že to bude asi takový komplikovanější, a ona prostě, když viděla, že tam někdo je, tak hned zazvonila, hned se šla zeptat a představit, co a jak, protože ona je taková hodně otevřená, hodně komunikativní. (...) Jo, víceméně a hlavně ona, když věděla, že se tam vlastně stěhuje ten můj brácha, a to, tak hned si nás spojila a o to asi i byla vstřícnější a asi i byla ráda, že se tam vůbec někdo stěhuje, protože tam byla na tom patře dlouho sama a ono je asi prostě příjemnější, když sou tam dva lidi, než když je tam člověk sám, žejo. Že ten byt naproti není úplně prázdněj. (...) ...vim, že můžu kdykoli zazvonit, že mi pomůže, půjčí a tak... To není problém a pak to třeba sklouzne a bavíme se třeba půl nebo i tři čtvrtě hodiny.“*⁶⁷

Paralelu v jejich výpovědích týkajících se mezilidských vztahů v rámci jejich nových bydlíšť po odstěhování se z „rodných paneláků“, nacházím u těchto dvou také v tom, že připouští, že původní osazenstvo těchto jejich nových bydlíšť v panelových domech v rámci sídlitě Špičák, se zřejmě vzájemně zná, avšak ony samy do jejich komunity již nezapadají –

⁶³ Lucka (30 let) „sídlitní rodačka“

⁶⁴ Roman (30 let) „sídlitní rodák“

⁶⁵ Veronika (30 let) „sídlitní rodačka“

⁶⁶ Lucka (30 let) „sídlitní rodačka“

⁶⁷ Veronika (30 let) „sídlitní rodačka“

jednak z tedy z důvodu již zmíněného generačního rozdílu a jednak z důvodu, který jsem si pracovně označila jako jakousi stigmatizaci přistěhoválce. Obě takto však usuzovaly ze své vlastní dětské zkušenosti z „rodných paneláků“, na které jim zůstaly jisté emoční vazby a z toho plynoucí dosud přetrvávající familiérnější sousedské vztahy.

„...voni se tady možná taky znaj mezi sebou, já nevím, ale je možný, že tam taky bydlej dlouho a taky se znaj, jenom já nevím, jo. (...) A takže oni si mě asi ostatní všimli, protože oni tam bydleli dlouho a já sem tam byla navíc, toho si podle mě všimli, všichni ve vchodě, jo. Ale já, že mi splývali, neznala jsem je. Já myslím, že si mě identifikovali, ale z druhý strany to moc nefungovalo.“⁶⁸

„Což musím říct, že na druhou stranu, že sem si na těch schůzích jakoby všimla, že ty lidi, co tam bydlej už jakoby delší dobu, už že je to vidět. Jestli spolu trávěj nákej volnej čas, to nevím, ale je to jakoby vidět, že si i ze sebe dělaj legraci, nebo tak. Prostě je vidět z toho chování, že se jakoby znaj důvěrněji. (...) Já myslím, že jako spousta sousedů jako ví, kdo sme, že si nás pamatuje, kam patříme, ale víceméně vopravu je to takový anonymní, některý ty sousedi koukaj jako bubáci, člověk neví proč... (...) Možná se znaj tam ty lidi mezi sebou, ale já už tam mezi ně jako nezapadám. Ale oni mě znaj, vědí, kam patřím.“⁶⁹

Poslední překážkou, kterou jsem zaznamenala u „sídlištních rodáků“ v navazování sousedských vztahů, bylo také časté střídání nájemníků v domě, a tudíž považovali navazování nových kontaktů za spíše bezpředmětné, přesto, že se jim apriorně nebránili, resp. tuto otázku neřešili, nýbrž ji nechali otevřenou až do případného střetnutí se s konkrétní situací. Níže uvedená vyjádření byla ale taktéž založena víceméně na vlastní zkušenosti z jejich „rodného paneláku“.

V případě Jardy a Majky se jednalo o vnímání přistěhování se nových sousedů do jejich „rodného paneláku“.

„Co se týká tak nák ostatních sousedů, něco se už tady obměnilo, no neřikám, že s každým by si člověk rozuměl, jinak si myslím, že jinak s nima tam člověk náky stylem vychází, že sme schopný se většinou nák dohodnout a myslím si, že to tam je v nákejch mezích a v pohodě, no. (...) ale třeba z toho našeho vchodu vim, že není problém, co se týče potom už vedlejší vchody, přece jenom se to střídá, takže přece jenom, ty už člověk tolik nezná, no.“⁷⁰

„...hlavně vedle ve vchodě, tam se to mění, žejo, ty původní, co tady byli, co já znám, tak vlastně z vedlejšího vchodu, dá se říct, je to už pryč všechno.“⁷¹

Lucka to však vnímala ve svém novém bydlišti stejně.

„Tak určitě je to podobný, v každym paneláku sou určitě náky starousedlíci, co tam žijou odjakživa nebo tak a část lidí se střídá, takže pak už se tam těch lidí zná jako asi spíš málo než víc. (...) No jako, dyž to nák nevyplyne, tak pro mě nemá cenu se s takovýma lidma nák víc bavit jenom kvůli tomu, že sou se mnou na patře nebo ve stejnym vchodě.“⁷²

⁶⁸ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁶⁹ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

⁷⁰ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

⁷¹ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

⁷² Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

Z výše uvedených výpovědí je zřejmé, že v potenciálním navazování nových mezilidských vztahů v rámci nejbližšího žitého prostoru informátorů obou skupin, existují překážky. V obou skupinách jsem jako první z nich identifikovala nezáměr z jejich strany. „Sídlištní rodáci“ k němu pak dále přidávali také generační překážku a časté střídání nájemníků v domě.

Zdůrazněný vztah k místu založený na mezilidských vztazích

Někteří informátoři přímo vyslovili, že v podstatě svůj vztah k místu bydliště zakládají, resp. odvozují právě od konkrétních vztahů s lidmi, díky kterým se jim k tomu místu pojí vzpomínky a zážitky, čili místo dostává jistý emoční náboj. Někteří z nich tento fakt sami uvedli, aby tuto skutečnost zdůraznili.

Svobodní, resp. bezdětní „sídlištní rodáci“ odvozovali svůj vztah k místu spíše od přátel a známých a s nimi prožitých zážitků.

„...tady mám ty vzpomínky... (...) S kámoškou vedle ze vchodu sem se hodně kamarádil. Spolu sme prakticky vyrůstali. A spíš se staršíma lidma z baráku, ty vztahy nebyli špatný. Byly tam výjimky, nepříjemný lidi, ale to je všude, dobrý lidi a některý máča. (...) Jo, tak všude de vo ty lidi, žejo. (...) Tak vždycky záleží na lidech a na zážitcích a na životě, žejo, at' už se to odehrává kdekoli.“⁷³

„Tak to sou spíš jenom jako ty zážitky... Tak my sme byly spíš jako banda, tak vod mala sme se scházeli, ty lidi, a s hodně lidma sem v kontaktu do dneška. Ne se všema, ale že sme prostě kluci ze Špičáku, to de vo společný zážitky spíš, ne vo místo.“⁷⁴

„Sídlištní rodák“ Jarda a stejně tak Katka ale spojovali jak vliv přátel a známých, tak také rodiny.

„...známejch mám na Špičáku dost celkem, si myslim, at' už ze školy, z venku, de facto, potom potažmo i z práce, takže těch lidí tady znám hodně, si myslim. (...) ...jak sem tady vyrůstal. (...) ...tak určitě i ty sousedi taky, ale zas tady je to trošku takový složitější, protože spoustu lidí mám nejenom přímo z toho blízkýho okolí, ale dyž to řeknu, jakoby rozsypaný po celým Špičáku nebo po celým městě. U nás v tom baráku, v tom vchodě, jsou vopravdu lidi, jak jim říkám teta, strejda, tak to jo, to sou takový vyloženě nejbližší, jinak říkám, spoustu těch známej, a dobrej, kolikrát lepších než těch sousedů, mám i jinde na tom Špičáku... (...) ...tak rozhodně tam to už pak záleží taky na těch okolnostech a na lidech, na tom, jaká je situace zrovna, rozhodně je tam třeba dobrý to, že je to domov pro mě, protože říkám, sem tam vod mala, sem tam vyrost. Říkám. Co občas, že mi není dobře, to už pak sou právě ty okolnosti okolo, at' už sou to problémy doma, problémy v práci, to, že se člověk s někým třeba zrovna neshodne, tak to sou tydle věci spíš. (...) Tak svoje blízký okolí mám asi rád, ale vždycky záleží asi na tom, s kým tam člověk je, dyž to tak řeknu, s kým se baví, je to spíš vo lidech, než vo těch... Jako ano, je to vždycky o lidech a ne vždycky tolik o tom fyzickym, jako to v každým případě, no... (...) ...vnímám to jako domov. (...) Jo, že člověk už je zvyklej, za prvý na ten svůj byt, za druhý, na ten svůj vchod, prostě na ty lidi tam...“⁷⁵

Katka si k tomu navíc uvědomovala také důležitost svých momentálních životních okolností.

⁷³ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

⁷⁴ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

⁷⁵ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

„Tak je to kvůli dětství, kerý sem tam prožila a dělaj to tam taky ty lidi, no. (...) Kladnej vztah mám k místu, kde teď bydlim, protože sem tam spokojená, protože mám celkově takový šťastný období, takže se to promítá jako tak nák do toho každodenního života. (...) Nó, ale furt to nesouvisí s tím, že to je Špičák...“⁷⁶

Také „sídlištní nerodák“ Michal byl stejného názoru.

„Ale mě tam neovlivňuje nic moc, tak třeba jenom ty události, co se momentálně dějou, ale zase ne to místo. Spíš třeba hádka s přítelkyní, nebo tak. Prostě osobní záležitosti, kerý člověka ovlivňujou, at' už žije kdekoli.“⁷⁷

Vdaní a ženatí z obou skupin informátorů s dětmi jako Jitka, Majka a Pepa pak svůj vztah k bydlišti odvozovali již od své prokreační rodiny.

Všichni informátoři svůj vztah k místu nějakým způsobem zakládali právě na mezilidských vztazích, at' už přátelství, sousedských nebo rodinných vztazích, nebo na jejich směsi, a protože si tohoto faktu byli vědomi, někteří jej ve svých výpovědích sami akcentovali.

Vzhledem k rozdílné míře a podobě mezilidských vztahů u „sídlištních rodáků“ a „sídlištních nerodáků“, bylo třeba informátory hodnotit v těchto oddělených skupinách, neboť právě v rámci nich jsem nacházela v jejich výpovědích paralely.

Ukázalo se totiž, že právě míra a intenzita veškerých uvedených forem stávajících mezilidských vztahů pěstovaných v rámci sídliště, je u „sídlištních rodáků“ vyšší, a to díky vlivu zde prožitého dětství, na které sami aktéři ve svých výpovědích upozorňovali, což dokládá, že si tento fakt uvědomují a kladou na něj důraz. Jejich výpovědi tím pádem dostávaly určité emoční zabarvení, se kterým se obecně ve výpovědích „sídlištních nerodáků“ nesetkáme.

4.2.2 Naplňování potřeb (služby a občanská vybavenost; volný čas; občanská angažovanost)

Služby a občanská vybavenost

Při dotazování se na služby a občanskou vybavenost, jsem jako vždy nechávala informátorům prostor k vyjádření se, kterou službu či občanské vybavení oni sami využívají a která jim v místě jejich bydliště chybí, přičemž já sama jsem se pak na základě předchozích zkušeností z dříve uskutečněných rozhovorů, u dalších informátorů dotazovala na konkrétní záležitosti, které tito předchozí zmínili. Všechny rozhovory se však ve finále točily kolem stejných, řekněme běžně dostupných a potřebných služeb.

Co se samotné občanské vybavenosti týká, vycházela jsem při jejím definování z Musila (1985) a rozumím jí tedy jako „...uspokojování všech základních i vyšších potřeb týkajících se zásobování potravinami, stravování, služeb pro domácnost, výchovy, vzdělávání a zdravotní péče, ale i odpočinku, zábavy a rekreace. Nástrojem uspokojování těchto potřeb jsou různá zařízení obchodu, služeb, kultury, školství atd...“ (Musil, 1985, str. 127). Rozčlenění občanské vybavenosti na její jednotlivé nástroje, které ve svém díle Musil (1985, str. 127-148) uvádí, a které se opíralo o pasportizaci občanské vybavenosti v ČSR k 31. 12. 1976 provedenou Českým statistickým úřadem a ministerstvem obchodu ČSR, jsem však nebrala v potaz a ani se na ně nijak při dotazování informátorů neodkazovala. Důvodem bylo, že

⁷⁶ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁷⁷ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

pokud některé v Musilově (1985, str. 127-148) díle uvedené nástroje občanské vybavenosti moji informátoři vůbec nezohledňovali, bylo tomu dle mého názoru s největší pravděpodobností proto, že je v dnešní době pokládají buď za samozřejmé (např. školská a výchovná zařízení), nebo se jich jejich využívání spíše nebo momentálně (u většiny bezdětných informátorů opět např. školská a výchovná zařízení) netýká, čili jim v rámci svého života na sídlišti nepřisuzují význam, a proto nemají vliv na konstrukci jejich lokální identity. Mým cílem bylo zjistit především to podstatné v jejich očích, nikoli se dotazovat na služby a nástroje občanské vybavenosti dle Musilova výčtu.

K analýze faktoru služeb a občanské vybavenosti je třeba podotknout, že se částečně prolíná s dalším hodnoceným faktorem v rámci konstrukce lokální identity informátorů, a to faktorem volného času, neboť je logické, že informátoři ve svém volném čase nástroje občanské vybavenosti užívají, případně zohledňují, zda dostatečně, v potřebné kvalitě a rozmanitosti uspokojují jejich potřeby. Z tohoto důvodu již v rámci analýzy faktoru volného času nebude k využití těchto nástrojů přihlédnuto.

Tento aspekt nebylo třeba analyzovat zvlášť v oddělených skupinách „sídlištních rodáků“ a „sídlištních nerodáků“, protože z tohoto hlediska jsem v jejich výpovědích na toto téma nezaznamenala žádný rozdíl. Paralely jsem nacházela ve výpovědích obou skupin. Pro zachování postupu však nejdříve představím výpovědi „sídlištních rodáků“.

Každý jednotlivý „sídlištní rodák“ ve výčtu využívaných služeb zohledňoval něco jiného, avšak pravidelnost nalezneme v obchodech s potravinami. Zároveň zde téměř ve všech výpovědích objevíme převažující spokojenost s nabídkou a kvalitou zde poskytovaných služeb a občanské vybavenosti v obecné rovině.

*„Tak já hodně využívám **autobusovou dopravu** a s tou sem byl vždycky spokojenej, ta byla vždycky dobrá a teď bych řek, že se to eště víc zlepšilo. No ty **obchody** sou dobrý, bych řekl. To si myslim, že funguje dobře všechno jako, no. (...) **Jo, sem spokojenej.**“⁷⁸*

*„Vobčas třeba, myslim si, že **rozvoz pizzy...** (...) Tak **obchody, poštu** jo, to tam člověk normálně běžně využívá, to jo. V dnešní době už i ty, jakoby ty **vietnamský krámky**, protože tam člověk sežene spoustu věcí, občas za levný peníze, takže využívám tak náák, de facto, všechno. (...) Jo, možná sou třeba některý věci, který by tady bejt mohly, **ale že by mi něco extrémně chybělo, to se říct nedá.** (...) Líbí se mi to, že se **rozhodně něco dělá**, ať už s **tim barákem** teďko, nebo to, že se **opravuje právě ta škola tady**, že se snaží dát dohromady, protože si myslim, že těch dětí tady je dost a ta škola už **potřebovala už trošku obnovit, nejenom zvenčí, ale i zevnitř, trošku jinou dynamiku tomu dát trošku.**“⁷⁹*

*„...vlastně všechno co potřebuju, je v dosahu. (...) Ale **nakoupim si**, doktora neřeším, protože tam chodím málo, ale všechno, co potřebuju, tak je v podstatě, nevím, do jednoho kilometru. (...) **Poštu, obchody s potravinama, OBI.** Všechno, všude lezu! (...) Jóó, vlastně i **bankomat** tam mám, taky pravda, takže **jsem naprosto spokojená** (...) A že mám blízko **autobusovou zastávku** do Novýho Boru, tu mám před barákem, ta se mi moc líbí.“⁸⁰*

*„Jo, no tak nejčastějš asi **obchody**, no. Protože jídlo je potřeba, to je takový, jakože nejmíc a potom od každýho trošku. (...) ...přítel chodí furt do fitka a ten je tam několikrát tejdně, dřív tam byl každej den, takže ten hodně. Já moc ne, já dyž tak do **solárka** nebo na **kosmetiku** nebo*

⁷⁸ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

⁷⁹ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

⁸⁰ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

ke **kadeřnici**, nebo takovýdle ty... Jakože jednou za čas, žejo, to je jednou za měsíc. Dřív sem chodila cvičit, ale teď ne, teď nic. (...) Jo, potravinových obchodů je tady hodně.“⁸¹

„Ale tak ty **večerky** občas.“⁸²

„**Tak tady je všechno. Je tady pošta, kde nakoupit, tak co potřebuješ, je tady. Ale jinak jako nechybí nic. Ale tak stejně, člověk de spíš do toho města, tak si ty služby využiješ po cestě stejně. Tady v Lípě je prostě všude blízko, takže je jedno jestli to využiješ tady na Špičáku, nebo už ve městě. Ale je tady všechno. A já to všechno využívám podle příležitostí, kde mám cestu. Ale jinak my tady nic nechybí jako. (...) Ale když třeba ráno vstaneš, tak deš tam, kde to máš blíž a tady je teda všechno. (...) Ale tak zase je vidět, že se tady něco děje, že dyž sem vyrůstal já, tak tady nebylo lautr nic, teď tady sou hřiště třeba a tak, to je totální rozdíl, než jak to bylo. Je tady prostě vidět nějaká snaha, že se snažej, aby tady něco bylo a bylo líp, i dyž nějaká ta snaha de třeba vniveč, protože sou věci, kerý tady vydržej tejden a sou pryč. Ale je určitě snaha větší jako to, aby to vypadalo trošku.**“⁸³

„No, tak já musím říct, že super je, že tady máme vokolo spoustu **vobchodů**, já musím říct, že tím, že nemám auto, tak je pro mě fakt bezvadný, že si dojdu do Lidlu, do Penny, malýho Sparu, a že je to všechno kousek, kam dojdu a ty nákupy netahám daleko. Super je, že mám kousek od baráku **poštu**. To je tak bezvadný, protože dyž si člověk objedná nějak balík, nebo i doporučená pošta, tak člověk pro to nemusí letět přes půl města. No, **autobusová doprava** taky super. **Nemůžu si jakoby stěžovat.** A nemůžu říct, že bych snad ještě využívala něco jinýho. To sou takový tři nejzákladnější věci, kerý potřebuju. Vlastně i autobusová zastávka na Prahu je kousek. (...) **Já tady nic, jakoby, nic co bych potřebovala, jako vysloveně nic tady nepostrádám. (...) Já za svojí osobu sem spokojená.** Vim, že se tam i cvičí aerobik v tý škole, je tam sportovní vyžití, kdybych chtěla...a měla potřebu vysloveně, tak vim, že je tam i tadle možnost. (...)...taky to **zázemí družstva.** (...) No a pozitivní si myslím, že je, **že je to tam takový docela upravený**... a tam to vlastně taky nějak zvelebili, sou tam **stromy** a tak.“⁸⁴

Stejnou shodu ve využívání služeb jsem našla i u „sídlištních nerodáků“. Také všichni z nich využívali, kromě jiného, obchody s potravinami a jejich vyjádření rovněž tíhla spíše ke spokojenosti se zdejší nabídkou.

„**Pošta, řezník, obchod. To všechno, to je v pohodě. (...) Ale je tady jinak víceméně všechno, v pohodě. Je tady i vopravná kol. A bude tady i mekáč.**“⁸⁵

„**Tak ehmmm, mě konkrétně taji žádná služba nechybí.** (...) Tajidle Dům služeb⁸⁶ (zahrnuje poštu, restauraci, kadeřnictví a drobné obchody různého sortimentu včetně večerek a nachází se v centrální části sídliště Špičák – poznámka Š. J.), když se to tak vezme, žejo, dům služeb tady je, jo to centrum (myšleno centrum sídliště Špičák – poznámka Š. J.), jak je **pošta**, žejo...

⁸¹ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁸² Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

⁸³ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

⁸⁴ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

⁸⁵ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

⁸⁶ Dům služeb – zahrnuje poštu, restauraci, kadeřnictví a drobné obchody různého sortimentu včetně večerek a nachází se v centrální části sídliště Špičák – příloha č. 5

*Pošta a Vietnamci okolo. Ta pošta, zaplat' pámbu, že funguje, že to, a jinak nevyužívám nic.*⁸⁷

Jitka s Martinem ale dodali, že další potřebné služby využívají spíše v centru města Česká Lípa.

*„Na Špičáku využívám pouze služby **obchodu k nákupu potravin**. Nic jiného tu pro mé zájmy není. (...) **To, co potřebuji, mi zde stačí, jinak vše spíš využívám ve městě.**“⁸⁸*

*„Pokud nepočítám **nákupu potravin**...tak žádné jiné služby nevyužívám. **Většinu služeb, které potřebuji, si zajistím ve městě nebo blízkém okolí mé práce. (...) Ale pokud je třeba, tak jsem zde s nabídkou spokojen.**“⁸⁹*

Hrubou nespokojenost s celkovým stavem a úrovní zdejších služeb a občanské vybavenosti jsem nezaznamenala ani u jednoho informátora v žádné ze skupin.

Běžná nespokojenost se však týkala jednotlivých druhů služeb a občanské vybavenosti, která se u jednotlivých informátorů lišila dle individuálních potřeb, které byly dány různými životními okolnostmi informátorů (rodinný stav, lokace panelového domu, atp.).

„Sídlištní rodáci“ uváděli pestrý výčet služeb a nástrojů občanské vybavenosti, se kterou nejsou v místě bydliště příliš spokojeni, nebo jim zde chybí úplně.

*„Jinak tady to **fitko by mohlo bejt lepší, no**. Nic moc.“⁹⁰*

*„**Chybí mi tam Prior** (starý, Českolipany vžitý název obchodního domu v historickém centru města Česká Lípa, dnes Andy, který byl vystavěn v 80. letech – poznámka Š. J.), protože to sou nejlepší potraviny... jinak tam nic nepostrádám.“⁹¹*

*„...v létě jedině, **koupaliště**, tady prostě není kde, to je vopravdu, na co dycky nadávám v létě, no. Jinak nevím no, nic mě nenapadá.“⁹²*

*„...já tady třeba nevím o žádném **centru pro děti** ... takže **pro ty starší děti**, já bych řekla, že tady toho moc není. (...) Kdyby tady bylo pěkný **hřiště**, nebo víc pěkných hřišť, jo, kam ty děti pustit. Ještě mě tady chybí **pořádný potraviny**...Obchod. Od tý doby, co tady zrušili Albert (bývalá samoobsluha potravin střední velikosti), ten Spar (obchodní dům) je daleko. Chodím do Sparu, anebo je tady ten JIP (maloobchodní síť prodejen smíšeného zboží nacházející se v centrální části sídliště Špičák – poznámka Š. J.), ale už to není, co bejvalo. Ale to je spíš pro velkoodběratele, na normální nákup to není. (...) Večerky tady sou, tady chybí takovej **ten, kdyby bylo tam od každýho něco**, bejvalej Albert byl úplně úžasnej.“⁹³*

U dvou „sídlištních rodáků“ Jardy a Veroniky jsem nezaznamenala žádnou nespokojenost s nabídkou služeb a občanské vybavenosti, neboť mi žádnou, kterou by zde postrádali, případně s ní nebyli spokojeni, nedokázali vyjmenovat.

Také výpovědi „sídlištních nerodáků“ se značně různily.

⁸⁷ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

⁸⁸ Jitka (33 let) „sídlištní nerodačka“

⁸⁹ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

⁹⁰ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

⁹¹ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁹² Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

⁹³ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

„Jako **kluby** tady nejsou, no.“⁹⁴

„**Hřiště pro děti.** Voni tady vlastně udělali nový hřiště, taji u Centrálu, jedno z mála, jenže dyž je hezky, tak je tam úplně narváno, jó. (...) To je jedno takový, jedno opravdu slušný hřiště, kerý tady je. A je pravda, že tady (myšleno poblíž informátorova bydliště – poznámka Š. J.) udělali, že tady udělali taky, žejo, jako zrekonstruovali, dá se říct, ale ty prolejšačky a todleto, to tady chybí. Tady nahoře vlastně v Hradecký (ulice v horní části sídliště poblíž informátorova bydliště – poznámka Š. J.) taky zrekonstruovali hřiště, ale zase, ty prolejšačky tam chybí. (...) Tajidlety ostatní dvě tak plný nejsou, protože tam ty prolejšačky nejsou, takže jako dyby udělali prolejšačky tady (myšleno poblíž informátorova bydliště) a udělali prolejšačky nahoře (myšleno v horní části sídliště poblíž informátorova bydliště), tak si myslím, že potom ten flek pro ty děti by tady byl. (...) Jako ten **obchod'ák**, žejo, protože taky občas chodim nakupovat, a dyž tady ten velkej není, žejo, já do JIPu nechodim, dyž tady byl Albert (bývalá samoobsluha potravin střední velikosti, která se dříve v těchto prostorách nacházela), tak sem chodil do Alberta, ale do JIPu nechodim, tak využívám tajidlety malinký krámky co sou, no...“⁹⁵

Zaznamenanou shodou byla, u dvou informátorů z obou skupin, a to Majky a Pepy, nespokojenost se zdejším nedostatkem dětských hřišť, která byla dána jednak „nešťastnou lokací“ jejich panelového domu, v jehož okolí se žádné vyhovující dětské hřiště nenacházelo a jednak pravděpodobně i tím, že mají děti a jsou k těmto skutečnostem tedy nejspíše také vnímavější. Těmto dvěma však v blízkosti jejich bydliště scházel také obchod střední velikosti se smíšeným zbožím, a to ze stejných důvodů.

U většiny informátorů z obou skupin jsem však upozorovala shodu v nespokojenosti s nedostatečným počtem parkovacích míst, čili parkovišť, které lze dnes (v Musilově uvedeném přehledu tento aspekt nenalezneme, což je pravděpodobně dáno dobovým hlediskem, kdy ještě parkoviště nebyla považována za nezbytnou součást občanské vybavenosti) jistě považovat za součást občanské vybavenosti, a proto jsem se rozhodla tuto shodu uvést již nyní, ačkoli informátoři zohledňovali nespokojenost s dopravní situací jako takovou.

Vyjádření „sídlitních rodáků“ zaváněla z části beznadějí a z části rozhořčením.

„Tak **parkování**, to je věčněj problém v dnešní době asi všude, člověk dyž přijede večer, nebo k večeru o vikendu v neděli kolem šestý hodiny večer, tak hledá půl hodiny parkování, **no ale to se nedá nic dělat jako.**“⁹⁶

„Zatím ne, **ale kdybych měla auto, tak se taky asi budu rozčilovat, u nás u paneláku je to hrozný.**“⁹⁷

„Jo, možná jedna věc a to sou chodníky třeba a jakoby **celkově třeba ta dopravní situace**, protože mi třeba máme před barákem kousíček chodník a pak už tam sou víceméně silnice, a ty splývaj víceméně s chodníkama a dyž jedou auta, tak člověk uskakuje různě a tak. To je asi podle mě ta největší nevýhoda toho sídliště, ta **změť těch chodníků a silnic**, že člověk neví, kam může, kam nemůže. Kde ho kde co přejede, nebo nepřejede. Tak to mi přide taková největší nevýhoda a to mi docela vadí. Samozřejmě, já to nevidim jako člověk, který to třeba

⁹⁴ Michal (32 let) „sídlitní nerodák“

⁹⁵ Pepa (34 let) „sídlitní nerodák“

⁹⁶ Jarda (30 let) „sídlitní rodák“

⁹⁷ Lucka (30 let) „sídlitní rodačka“

řeší, takže nevím, jestli by se ty chodníky vůbec daly udělat, jestli by to vůbec bylo možné. Ale myslím, že by bylo dobrý oddělit ty auta od těch chodců. Hlavně v zimě, když je nasněženo a jede auto, tak skáчете do závějí a hlavně, dyž je tam ten bordel nahrnutej, tak to jako není...jako není to asi zásadní problém, kvůli kerýmu bych se asi stěhovala, ale je to nejvíc věc, která by mi tam vadila.“⁹⁸

Shodně i vyjádření „sídlištních nerodáků“ hovoří za vše.

„...možná problémovější **parkování**, ale to je spíš tím, že spousta lidí chce parkovat přímo před vchodem do domu, kde bydlí a je pro ně problém ujít 100 metrů na jiné parkoviště.“⁹⁹

Michal s Pepou si však uvědomovali (a snad i oceňovali) jistou snahu o zlepšení stávající situace.

„Ale jinak je to tady taková desiluze, tady – periferie, auta, **nezaparkuješ. Já vim, že ted' ud'ály něco (myšleno nová parkoviště), ale nestačí to.**“¹⁰⁰

„Třeba dyž se kouknu ted'ka tajidle z vokna ven, tak sme na tom hlavnim tahu, žejo, kde se tajidle točej autobusy, todleto. Silnice je docela úzká, žejo, žeto...**auta nemaj kde parkovat, jo.** Dyž je třeba víkend, a je třeba hmusnej víkend a je neděle, hlavně je neděle, tak těch aut se tajidle sejde najednou takový množství, že ti parkujou na chodníku, todleto a musí se jim i na tom blbým chodníku se jim musí vyhýbat, jo, takže jako dyby taji bylo, dyby se tady nák řešilo parkovací místa. **Jako vim, řešej to, ale furt je to málo, jo.** Ud'ály se, tajidle naproti se ud'ály nový parkovací místa, tajihle nahoře se ud'ály parkovací místa a za Hradeckou, tam je vlastně ten velkej plac – ale jakmile udělaj větší parkovací místa, hned je to plný, ale furt ty auta přibejvaj, já nevím, kde se furt berou, žejo, žeto, ale říkám, nastane tajidleta situace, je neděle, je svátek a auta sou tajidle všude, jo... Sice auto...já sem neřidič, ale vadí mi to, protože sem obyvatel-chodec. Ted'ka si vem, kdybych měl auto, tak nemám kde zaparkovat. Za prvý, je tajidle, je tajidle všude plno, a už zaberou ty místa na trávě, na chodnících. Tajito byl asi ten nejhlavnější problém tady, co mi tady vadí...“¹⁰¹

V dále uvedených citacích se informátoři odkazují na různé části občanské vybavenosti, které buď sami informátoři, nebo prostřednictvím svých blízkých (např. dětí) využívají ve volném čase, a proto, a jak jsem již uvedla, v rámci následující analýzy faktoru volného času, již nebudou zohledněny.

„Sídlištní rodáci“ často jmenovali využití cyklostezky a pěší stezky na kopec Špičák.

„Třeba je tady vede pěkná **cyklostezka**, kam se dá jet na kole nebo tak.“¹⁰²

„Budu **chodit na Špičák** se psem, dřív sem tam chodila, když sme měli psa...a ted', žejo, budu mít zase, takže budu chodit na Špičák.“¹⁰³

⁹⁸ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

⁹⁹ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹⁰⁰ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

¹⁰¹ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

¹⁰² Honza (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁰³ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

„Chodíme, no, na Špičák, nebo po **cyklostezce** na Písečnou, jakože tam a zpátky. Nevím, tady je toho taky málo ve městě jako co dělat. (...) Taky sme si koupili i brusle, takže chodíme i bruslit. (...) Taji tu cyklostezku, no...“¹⁰⁴

„Tady chodíme, co je **cyklostezka** na Písečnou, takže tam po tý stezce, došli sme jednou až do Písečný, anebo, dyž tam zalezem potom do lesa, takže vlastně prolezem celej les a vylezem až na Špičáku, takže na příjemnou procházku to je.“¹⁰⁵

„...jak je tam ta **cyklostezka** na Písečnou, tam je to vopravdu docela pěkný... (...) ...sou tam i nějaký nový **dětský hřiště**...“¹⁰⁶

Jarda pak uváděl dva typy hřišť, které využívá jak on sám, tak jeho dcera.

„...že máme venku **hřiště**, tak malá ta si de hrát na hřiště. A protože tam je i jakoby hřiště na nohejbal, tak občas s chlapama dole z hospody, nebo i z okolí, tak si chodíme zahrát nohejbal.“¹⁰⁷

„Sídlištní nerodáci“ zmiňovali stejné záležitosti, čili různé druhy hřišť a cyklostezku.

„**Hřiště pro děti**, ano.“¹⁰⁸

„Co se mi líbí, je **zázemí pro děti**.“¹⁰⁹

„Občas chodíme, protože hlídáme psy, tak chodíme tady na Špičák s nima na **procházky**. (...) Tak třeba taky někdy se projedu na kole, tady ve okolí, tou **cyklostezkou** na tu Písečnou. (...) Maximálně to **hřiště** na beach volejbal, ale to je sezónní záležitost.“¹¹⁰

Je vidět, že v rámci volnočasových nástrojů občanské vybavenosti, patří ty zde uvedené k těm nejvyužívanějším, a to v obou skupinách informátorů. Na stezkách a cyklostezkách příležitostně tráví svůj volný čas procházkami a ve vzácnějších případech in-line či cyklistickými vyjížděkami.

Kromě občanské vybavenosti, která byla zohledněna výše, jsem se rozhodla zvláštní část věnovat využívání hospod a restauračních zařízení, případně diskoték, protože o těch shodně mluvili všichni informátoři z obou skupin, ať už ve smyslu jejich využívání, anebo stížnosti na jejich zdejší nedostatek nebo nízkou úroveň, nebo obojím.

„Sídlištní rodáci“, kteří hospod nebo restauračních zařízení v místě bydliště využívají, tedy jsou s jejich množstvím a kvalitou víceméně spokojeni, byli následující:

„Je to jak kdy, no, někdy se prostě člověk zvedne, de si dát dvě, tři po práci, pivka. (...)...dyž to vezmu jakoby **restaurační zařízení, nebo hospody, tak jakoby mám dvě na tom Špičáku oblíbené**. (...)...rád vobčas zajdu na pivko. A krom toho, že řekněme, mám jednu hospodu přímo pod barákem, tak vobčas chodim tam, tak takovou tu svoji oblíbenou, kterou má asi každej. Takže krom tady těch dvou, tak sem člověk, zase, říkám, rád poznávám lidi, takže dyž to řeknu, dobrodružství, takže není dogma, že bych jenom do tamtěch dvou chodil, ale dyž du

¹⁰⁴ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁰⁵ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹⁰⁶ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁰⁷ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁰⁸ Jitka (33 let) „sídlištní nerodačka“

¹⁰⁹ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹¹⁰ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

s kamarádama, nebo dyž to, tak s někym jít do města, nebo do jiný jakoby restaurace na tom sídlišti, ale jinak, de facto, dyž to vezmu jakoby restaurační zařízení, nebo hospody, tak jakoby mám dvě na tom Špičáku oblíbené. (...) **Hospod tady je dost, to je taky dobře.** ¹¹¹

„Jo, občas jdu se strejdou do **Centrálu**, do hospody teda na pivo, anebo pak s kamarádkou z vedlejšího baráku. Občas jdeme s kamarádkou **na zahrádku tam u nás kousíček**, anebo do tý **picerky**, že tam vyrazíme. (...) Nooo, pravidelně nikam nechodim. (...) ...většinou s lidma, co sme jako ze Špičáku, když je něco s nima, tak se slezeme někde na Špičáku, abysme to měli všichni blízko domů, což je ta picerka nejlepší, a jinak s ostatníma někde v centru, no. Podle toho s kym du. ¹¹²

„...hospody, to mi moc neříká, ale máme tam tu **restauraci Sluníčko**, tak to Sluníčko, nebo ted' sme zrovna s rodinou navštívili **diskotéku na Kántry**, tam se nám tam líbilo, tak sme si říkali, že si to zopakujem určitě. (...) Jo, to by se dalo. Občas využijeme. (...) No jinak máma a s bráchou svým a svýma kámoškama mě ted' i s mým bráchou vytáhli na diskotéku, a musim říct, že teda v tom Kántráci – neměli sme si sice moc kam sednout, ale někam sme si přisedli a bylo to tam pěkný, jakože moc příjemný. Byla to příležitostná akce, nicméně, možná z toho bude zvyk... ¹¹³

„Sídlištní nerodák“ Martin připustil občasnou návštěvu zdejší pizzerie, avšak jeho preference v návštěvách těchto typů zařízení jsou v centru města Česká Lípa.

„Občas se sejdeme na přátelské posezení, ať už doma, jednoho z nás, nebo **v hospodě**, ale to **častěji v nějaké ve městě, než na sídlišti**. Když je možnost, dobré počasí, tak **na zahrádce pizzerie Sluneční**. ¹¹⁴

Přesto převažovali, a to jak ve skupině „sídlištních rodáků“, tak i „sídlištních nerodáků“ ti, kteří návštěvám hospod nebo restauračních zařízení v místě svého bydliště příliš neholdovali.

Někteří „sídlištní rodáci“ z důvodu nespokojenosti spíše s jejich kvalitou, nežli množstvím.

„Jo, k Vietnamcům sme chodili, tam to bylo ze začátku pěkný, čistý, dyž tam otevřeli tu hospodu, ale pak se to zkazilo. (...) No, my sme taky chodili do Horníka (diskotéka na vedlejším blížkém sídlišti Sever – poznámka Š. J.) ze začátku s kámošem a to bylo docela fajn, ale tak zas ne moc, no. **Ted' už moc nechodíme, tady teda ne.** (...) Tak hospody jo, ale taky, říkám, **mohlo by to bejt lepší**. ¹¹⁵

„Ne, já chodim do Yukonu (hospoda na vedlejším blížkém sídlišti Lada – poznámka Š. J.) jenom. 'Pod most' (hospoda na sídlišti Špičák) možná, tady, ale to je jenom sezónní záležitost. (...) No, tady ne, spíš jako do města... (...) No, možná **ňáká lepší hospoda by tady mohla bejt**. ¹¹⁶

Lucka ale např. z osobních důvodů.

„...**na diskotéky taky už nechodíme**. Protože tady je jakože jedna, dvě co tu fungujou. (...) **Už nás to nebaví**. Už sme radši spolu. (...) Jo, chodili sme, no, vždycky v pátek nebo v sobotu

¹¹¹ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

¹¹² Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹¹³ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹¹⁴ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹¹⁵ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

¹¹⁶ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

večer takhle někam na zahrádky si sednout. Hlavně dyž je teplo, no, dyž je léto. Ale do těch hospod se mi nechce.“¹¹⁷

Majky rezolutně odmítavý tón v její odpovědi byl vševypovídající.

„**Ne, do hospody nechodím...**“¹¹⁸

Stejně tak tomu bylo z různých důvodů u „sídlištních nerodáků“.

Michal jednoznačně upřednostňoval hospody v centru města Česká Lípa.

„**Ne, ne vůbec, já jdu do hospody do města.** (...) Tak za prvé, **moc jich tady není, teda moc pěkných, nebo normálních, nebo já nevím, prostě příjemných, no, nebo tady není taková žádná atmosféra** nebo co, já prostě nevím, no. Já chodím do toho města. Choděj tam navíc všichni známi. (...) Co tady chybí, je **restaurace**, kam by se dalo zajít najíst. Jako je tady pizzerie, ale to je jediný...“¹¹⁹

Pepa pak uváděl své osobní důvody.

„**Já nevím, těch hospod tady je dost, nevyužívám ani jednu.** Za prvý na to **není čas**, za druhý na to **nejsou finance**, jo ... Přece už jenom, jenom je ta rodina, takže dávám přednost rodině, než žádný hospodě.“¹²⁰

Poslední zjevnou paralelou, kterou jsem zaznamenala ve výpovědích informátorů z obou skupin, ať už hospod a restauračních zařízení využívají, nebo ne, byla ta, že pakliže mají možnost, nebo je k tomu dovedou okolnosti, dávají spíše přednost těmto typům posezení v centru města Česká Lípa, než přímo na sídlišti.

Volný čas

Pro vymezení volného času se mi jevila vhodná definice B. Filipcové, jak ji uvádí Musil (1985, str. 163): „*Volný čas* 'v dimenzi temporální představuje tu část celkového časového fondu, která zůstane po odečtení pracovní doby a úkonů s ní spojených, času věnovaného domácnosti, uspokojování biologicko-fyziologických potřeb... V dimenzi činností je volný čas souborem takových aktivit, v nichž převládá možnost, byť společensky a skupinově determinovaná, individuální volby, kde do popředí vystupuje nikoli nástrojní charakter činnosti, ale činnost sama, která aktualizuje a potenciálně i rozvíjí nejružnější lidské schopnosti'.“¹²¹ Dále také vycházím ze tří zde uvedených funkcí volného času: volný čas představuje v životě individua prostor pro odpočinek, zábavu, ale i pro rozvoj osobnosti (Musil, 1985, str. 163).

Shodně s Musilem (1985, str. 164) jsem při svém výzkumu, resp. při dotazování svých informátorů dělila jejich volný čas na ten každodenní, tj. volný čas všedního dne a volný čas víkendový, resp. volný čas během svátků, případně kratších, ne klasických letních, dovolených.

V souvislosti s trávením volného času, a to především víkendového, jsem také věnovala pozornost otázce „...*hromadného opouštění města v době souvislého volna, útěk z městského prostředí do tzv. volné přírody*...“ (Musil, 1985, str. 164).

¹¹⁷ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹¹⁸ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹¹⁹ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

¹²⁰ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

¹²¹ B. Filipcová a kol., Volný čas a kultura v průmyslovém městě, Praha 1974, str. 104

Analýza faktoru volného času bude okleštěna o návštěvy, které informátoři z obou skupin během svého volného času absolvují, a které již byly zohledněny a uzavřeny v sekci mezilidských vztahů.

Dále, jak již bylo uvedeno v analýze služeb a občanské vybavenosti, v rámci analýzy faktoru volného času tedy již nebude zohledněno využívání nástrojů občanské vybavenosti, konkrétně hospod a restauračních zařízení, stezek a cyklostezek a různých druhů hřišť, neboť relevantní závěr byl již vysloven.

Stejně tak sem neřadím činnosti a aktivity, jejichž provozování je nárazové a výjimečné, ale spíše v rámci volného času opakovaně minimálně několikrát do roka, pokud sám informátor i tuto výjimečnou činnost jako trávení svého volného času nezdůraznil.

Ani při analýze volného času nebylo nutné třídit zvláště výpovědi „sídlištních rodáků“ a „sídlištních nerodáků“, abych v nich mohla hledat určité pravidelnosti, neboť ani zde tento atribut nehrál v jejich výpovědích roli.

Přesto i zde zachovávám postup a citace uvádím v tradičním pořadí „sídlištních rodáků“ a „sídlištních nerodáků“.

Každodenní volný čas

„Sídlištní rodáci“ mi poskytli ohledně trávení svého každodenního volného času výpovědi, z nichž je patrný jednak nedostatek volného času ve všední dny díky jejich pracovním povinnostem a jednak nedostatek energie na aktivnější formy zábavy, a proto jej informátoři ve většině případů tráví různou formou relaxování doma, čili pasivnější domácí zábavou.

*„Tak já tím, že sem chodil na sportovku, tak po škole sem si vzal věci a šel sem na trénink a já sem prostě vůbec hodně sportoval, takže všechno se točilo kolem toho. (...) Vlastně **doted’ hodně tím sportem, no...** (...) Tak po práci se najim, čumim na **tývku** a pak du **spát** víceméně. (...) No, **spíš sem doma. Občas, dyž přijede přítelkyně, tak deme ven, ale to je spíš o víkendů nebo dyž je volno.**“¹²²*

*„...cestou z práce se stavim někde nakoupit, samozřejmě si můžu nakoupit u baráku, ale... (...) Jo, **a jsem doma.** (...) Ani v ten **běžný den nic nestíhám kvůli práci.**“¹²³*

*„Pokud mám pracovní dobu ranní, tak vyzvednu odpoledne děti a pak většinou máme **ňákej kroužek, nebo doma.** (...) I mimo...jak ve škole, tak i mimo.“¹²⁴*

*„Tak vlastně já sem v práci celej den, já dělám vod šesti, do šesti, já vyloženě **přijdu a tím končim jako tady ve všední den.** (...) Tak koukám se na **televizi třeba a spim** většinou. Já dyž pracuju, tak pak většinou spim. Já fakt přijdu večer domů, najim se a v osum už spim...no, když nejsem v hospodě.“¹²⁵*

Jarda a dvě další „sídlištní rodačky“ v rámci trávení svého každodenního volného času jmenovali také domácí práce, což svědčí o tom, že jsou v jejich případě jeho automatickou součástí, a proto jsem jejich výroky zohlednila. (Ačkoli z výše uvedené definice volného času do jeho rámce nezapadají.)

---

¹²² Honza (30 let) „sídlištní rodák“

¹²³ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹²⁴ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹²⁵ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

„Takže jak kdy, ale někdy odpoledne, když přijdu domů, záleží na náladě, na okolnostech, buď **člověk třeba doma něco udělá, nebo si sedne k televizi...** (...) Je to jak kdy, no...“¹²⁶

„...dyž přijdu z práce, tak maximálně du nakoupit. Já **nikam moc nechodím v pracovní dny.** (...) Protože, protože jsem z práce taková, že už se **mi většinou mezi lidmi nikam nechce.** Ani v pátek nebo to, mě už se pak prostě nikam nechce. (...) **Doma odpočívám, většinou něco udělám** a čekám na přítele, až přijde a pak sme chvíli spolu, protože mi máme každé jinak práci, takže toho času společně máme málo. Dívám se na **televizi, na internetu, no...klasika v bytě.**“¹²⁷

„Tak to je různý, někdy je to, záleží na tom, **co je to za den a záleží na tom, co mi třeba ještě doma zbylo za práci, a jinak buď televize, buď počítač, buď knížky, buď domácí práce, žehlení...**“¹²⁸

Jak již bylo předesláno, „sídlištní nerodáci“ se ve svých každodenních volnočasových aktivitách od „sídlištních rodáků“ příliš nelišili.

„...**nějaká práce doma, nákup, vaření, odpoledne pro dítě do školky a jdeme ven.**“¹²⁹

„Vzhledem k dalším koníčkům a činnostem mimo sídliště se vracím přibližně kolem 18 hodiny a než dojdou domů, tak se zastavím nepravidelně v Lidlu a nakoupím si jídlo. **Pak už jsem doma.**“¹³⁰

„**Doma, ale televizi nemáme, poslouchám muziku spíš. Takový běžný věci doma pak.** (...) Ale říkám, ne běžně ve všední den. **To na to prostě není čas.**“¹³¹

„...**u mě odpolední aktivity ve všední den těžko.** (...) Když přicházíme ze školky, tak je po čtvrtý hodině, tak von ten čas už ani není, pak máme večeři kolem pátý, **takže von už ani není ten čas.**“¹³²

Víkendový volný čas

„Sídlištní rodáci“ poskytli ohledně trávení svého víkendového volného času tyto výpovědi. Je z nich, mimo jiné, také zřejmé, že pokud mají možnost, sídliště během víkendu opouštějí.

„**Odpočívám...s kámoškou si du občas zahrát ping pong...** (...) Už jen ta rodina zbyla a výlety do okolí, respektive **pryč, dál ze sídliště, který se daj uskutečnit.**“¹³³

Jarda mimo jiné jako důvod víkendového opouštění sídliště udával také jakousi panelákovou těsnost vyjádřenou výrazem „králíkárna“.

„...dost často víkendy, nebo svátky, **jezdíme právě do Holan, ted' už vlastně za rodičema, za babičkou.** (...) Je pravda, že **dyž jako je svátek nebo i víkend, tak, přes tu zimu je to něco jinýho, to je člověk většinou třeba tady, ale přes to léto, tím, že je hezky, tak člověk většinou vypadne ven, vod jara do podzimu.** (...) ...v těch králíkárnách v těch vedrech bejt kolikrát

¹²⁶ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

¹²⁷ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹²⁸ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹²⁹ Jitka (33 let) „sídlištní nerodačka“

¹³⁰ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹³¹ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

¹³² Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

¹³³ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

*není příjemný. (...) ...bud' pryč, nebo třeba aspoň ven na ten nohejbal, protože to je kolikrát i vo víkendu. Jako nesnažim se vyložene bejt zalezlej doma, to určitě ne.*¹³⁴

*„Tak doma koukám na telku, vařím, uklízím... (...) Nebo jedu na chalupu...nebo nejsem vůbec doma...“*¹³⁵

*„Když je ošklivo, tak aktivity doma, hry pro děti a tak. Ale spíš jedeme na zahradu.“*¹³⁶ (Ve východní, okrajové části města Česká Lípa se nachází poměrně rozlehlá zahrádkářská kolonie – poznámka Š. J.)

*„No, tak jelikož bydlíme tady, tak se snažíme jít do hajzlu někam votud, no... (...) No tak tady není nic moc podnikat. Jako ven na hřiště hrát basket asi nepudu a na výlet do marketu mezi paneláky taky ne. (...) Procházka se dá určitě, ale tak zas vono toho volnýho času moc není, takže se to snažíme plnit nák rozumě. Na procházky není zas čas, spíš když na procházku, tak zas jedem někam dál do okolí. (...) Tak možná spíš z toho důvodu, že sem tady celej život, tak je to pro mě známý nebo nezajímavý nebo nevím...“*¹³⁷

„Sídlištní rodačka“ Lucka sídliště většinou neopouští, protože nemá možnost. Z jejího sdělení je však patrné, že pokud by se u ní situace změnila a taková možnost se jí naskytla, ráda by ji využila.

*„Jo, my jakože nikam moc nejezdíme, jelikož nemám auto, tak je to právě takový to, že zůstáváme většinou v Lípě, a tak chodíme na procházky nebo do kina, dyž něco dávaj, jakože moc ne, poslední dobou... (...) Tak to je furt stejný, dyž vyložene ošklivo, tak si pustíme nákej film a vyložene jenom koukáme. A jinak ženský aktivity – úklid a tak.“*¹³⁸

„Sídlištní rodačka“ Veronika během celého rozhovoru sršela různými superlativy, a to téměř při všech tématech a ani toto nebylo výjimkou, protože i v tomto směru projevovala absolutní spokojenost se stávající situací.

*„Ty víkendy, no, to zas bývá různý, no. Podle toho... Jako já musím říct, že sem doma hrozně ráda, že se sem si to tam i udělala, takže já musím říct, že se domů jako vždycky hrozně těším, přesto, že je to na sídlišti a to, takže jako fakt doma to mám ráda a je to fakt různý. Někdy sou víkendy, kdy nedělám fakt vůbec nic, tak se ploužím sem tam a někdy sou zase víkendy, kdy člověk neví, kam dřív skočit, jo. To je fakt různý, dyž se třeba rozhodnu něco si doma předělat, udělat, udělat třeba i velkej úklid, umejt vokna. Nebo třeba někdy...ted' sme třeba předělávali koupelnu, takže sem trávila asi tři víkendy tím, že sem něco dělala po koupelně a mám pocit, že ještě další čtyři budu uklízet. Takže je to fakt různý.“*¹³⁹

Také „sídlištní nerodáci“ preferují opouštění sídliště v době víkendu.

Michal, stejně tak jako „sídlištní rodák“ Jarda, ve svém sdělení ohledně víkendového opouštění sídliště, vyjádřil nechuť nad fyzickou stísněností sídliště, ze které má tendenci utíkat.

¹³⁴ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

¹³⁵ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹³⁶ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹³⁷ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

¹³⁸ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹³⁹ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

„...volnej čas trávime, že jedeme k rodičům do Skalice nebo vůbec někam jinam. (...) Ale taky se snažím vocad' vypadnout, protože je to tady, tady je to prostě našlapaný...našlapaný prostě, no...děsně... (...) ...nebo já se rád projdu, teď plánuju jít třeba na delší vejlet.“¹⁴⁰

„Podle počasí, dyž je hezký počasí, tak vyrážíme na zahradu. Dyž to tak, vlastně pryč, pryč vlastně z toho městskýho ruchu, protože zahrada je vlastně odlehlá, žejo, tam je, tam je klid, jó! (...) Tak deme pryč no, a nemusíme bejt na tom sídlišti... Jako, říkám, dyž je počasí, tak vypadneme, ať vejlety, tak zahrada a nebo todleto, prostě nejsme na tom sídlišti. (...) Doma hry, televize, ale ta moc nehraje, tak rádio spíš, dyž sem já doma, jó, protože na tu televizi nikdo nekouká.“¹⁴¹

„Vzhledem ke svým koníčkům, které buďto jsou spojeny s aktivitou mimo sídliště nebo s následující aktivitou doma na počítači se většine jiných aktivit nedostává, kromě občasného venčení psa s přítelkyní.“¹⁴²

Není pochyb o tom, že obě skupiny informátorů projevují jasnou preferenci v opouštění sídliště během víkendů či delších volnočasových úseků, ať už k tomu mají jakékoli důvody.

Občanská angažovanost

Jako další faktor, který dokresluje konstrukci lokální identity některých informátorů, jsem zaznamenala určitou společenskou angažovanost, kterou chápu jako jakýsi druh seberealizace, ve které informátoři jistým způsobem naplňují své potřeby, a proto jsem ji tedy pod tuto sekci zařadila.

Při dotazování se na jakoukoli společenskou angažovanost, či společenské styky (než jsou rodinné, přátelské a sousedské), jsem však z jejich strany shledávala v odpovídání jisté tápání, a proto jsem svou otázku na toto téma v závěsu většinou doplňovala o konkrétní dotazy týkající se především společenské angažovanosti v samosprávách panelových domů, které obývají, a v různých občanských sdruženích, která by také měla s jejich bydlením co dočinění.

Zjištěný nezájem o tento druh občanské angažovanosti pramenil v případech některých „sídlištních rodáků“ ze skutečnosti, že na sídlišti do budoucna nehodlají žít, a tak je dle jejich názoru zbytečné se zde nějakým hlubším způsobem angažovat.

„Ve sdružení nejsem žádným... (...) Nevim, nemám zájem, stejně tady do budoucna nehodlám žít, takže je to zbytečný pro mě. Naši taky nikde nejsou.“¹⁴³

„Vzhledem k tomu, že sem v podnájmu, tak jako podnájemník se neúčastním ani žádných schůzí. (...) Ne. Já to беру jako přechodné bydliště, i kdyby byl můj, tak to беру jako přechodný bydliště protože je malej pro rodinu a já chci mít rodinu...“¹⁴⁴

Další „sídlištní rodáci“ připustili, že v tuto chvíli o takové angažování sice nemají zájem, ale to se může, dle jejich slov, změnit právě v závislosti na jejich budoucích plánech, a to i přesto (nebo právě proto), že je třeba Lucka neměla úplně ujasněné.

¹⁴⁰ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

¹⁴¹ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

¹⁴² Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹⁴³ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁴⁴ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

„Ne, vůbec ne. (...) Já nevím, no, prostě ne, no, já se o to nezajímám. Zatím mě to jako náák, neto, nebere. Možná, že až budu starší, možná do toho začnu rejpat, nebo to. (...) Ani v tom bytě ne, protože já sem jenom v podnájmu, takže ani to neřeším. (...) ...ale říkám, jakmile bych mohla pryč, tak bych šla. Třeba by se mi to nelíbilo, já nevím, třeba by se mi to fakt nelíbilo, bejt někde v baráku a šla bych zpátky do bytu, ale já zatím nevím, no...“¹⁴⁵

Roman své nynější bydliště sice považoval za přechodné, nicméně dlouhodobě přechodné, takže také z jeho výpovědi je zřetelná možnost změny jeho postoje.

„No tak do toho sem se nezapojoval. (...) Jo, něco tam bylo u našich, to vim, že to organizovali ty starší. Takže do toho já sem se nezapojoval... (...) Tady rači ani ne... Jako nevím, nemám potřebu zatím. Třeba až bude nákej problém, tak možná, ale zatím ne. (...) Jo, přechodnou, ale dlouhodobou, dlouhodobou záležitost.“¹⁴⁶

Jedna „sídlištní rodačka“ se do žádné společenské činnosti spojené s jejím bydlištěm jednak nezapojuje v tuto chvíli a jednak to ani do budoucna nehodlá udělat. Poskytla mi hodnotící vysvětlení.

„Jako ano, byla bych ráda, kdyby to tady bylo lepší, ale já sama s tím nic neudělám, jo... Prostě, to můžou dělat ty, co na to...nebo ty, co sou v tý funkci.“¹⁴⁷

Další varianta, kterou jsem u jedné „sídlištní rodačky“ zaznamenala, byla ta, že se sice nezapojuje úplně aktivně, ale na společenské činnosti, spojené s jejím bydlištěm se nějakým, spíše pasivním způsobem částečně podílí.

„Když mám čas, tak du na schůzi samosprávy, to jako jo. (...) Já se samozřejmě zajímám o to, co se bude v domě dít. Jaký opravy se plánují, zajímá mě, jestli se tam plánuje něco, něco, co je jakoby důležitýho. Zajímá mě prostě, co se bude dít, zajímá mě to vopravdu, jestli se bude vopravovat to, či ono, vopravdu mě to zajímá, protože se tam rozdělujou i ty peníze. Není mi to lhostejný. Ačkoli to bych řekla, že na to člověk až takovej vliv nemá, ale z tý poslední schůze, protože tam se změnil i jakoby ten člověk, který to má celý na starosti, a ta paní je hrozně rozumná a důkladná, takže si myslím, že plánuje jakoby vopravdu dobrý věci.“¹⁴⁸

Poslední variantu přístupu k věci tvořil jeden „sídlištní rodák“, který se určitým způsobem na společenském životě týkajícím se jeho bydliště, aktivně podílel, a to z osobních důvodů.

*„Dalo by se říct, že bych možná do toho zapojil ten **nohejbal**, sou lidi jakoby z hospody převážně, ale sou to i souseď z okolních baráků, což tohle bych možná bral. Pak rozhodně já se zapojuju jednou za rok, možná bych to do toho taky začlenil – **chodim jako čert, v zimě, chodim už nákejch dvanáct, třináct let.** Takže to si myslím, že náký takovýdle aktivity jo.(...) ...na Špičáku vlastně, **tak se zapojuju trošku do dění ve škole.** Sem tam, tím, že tam chodí vlastně dcera naše, takže dobrovolně povinně, jelikož je u naší, nebo u mojí bejvalý paní učitelky, tak dyž sem byl poprvý na rodičáku, tak mě poprosila, jestli bych se trošku zapojil, zúčastnil a dělal **třídního důvěrníka.** Z tý pozicie sem se teda, říkám, dyž už tam sem, tak*

¹⁴⁵ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁴⁶ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁴⁷ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹⁴⁸ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

abych něco věděl, takže sem v hlavním výboru, což je takový užší kolektiv těch důvěrníků, a potažmo potom sem vlastně kandidoval společně se dvěma kolegyněma na **post ve školské radě**, takže tam ještě právě s tou jednou paní ted'ka sme, takže působim v tý škole jakoby de facto trošku víc, no. ¹⁴⁹

Stejně jako u dvou „sídlištních rodáků“ jsem u jednoho „sídlištního nerodáka“ zaznamenala situaci, že o jakoukoli občanskou angažovanost nemá v současné době zájem, ale neznamená to, že se u něj v budoucnosti tato situace nemůže změnit.

„Nezapojuji. Nevidím ted' důvod, možná, až zde budu mít rodinu, tak mi na tom bude třeba víc záležet, ale ted' ne. Ani bych na to neměl čas, vlastně ani chuť. Nevidím v tom ted' prostě jakýkoli smysl.“¹⁵⁰

V této skupině jsem dále u jednoho informátora objevila jistou snahu o nynější, avšak dočasnou, částečnou občanskou angažovanost.

„Ale schůzí těch se dvakrát do roka zúčastním, ale to nic moc. (...) No, když se třeba plánovala oprava střechy, když se na něčem podílíš finančně, tak abych věděl. (...) ...ze zájmu teda rozhodně úplně dobrovolně ne. (...) Tak takovou ambici nemám...nechci se takhle angažovat, nevím, sem lhostejnej, nebo nevím. Prostě to není prostředí, ve kterým bych chtěl ňák do budoucna stejně zůstat, takže nemá myslim cenu něco rozjždět, nebo tak.“¹⁵¹

Dva ze čtyř „sídlištních nerodáků“ se aktivně občansky angažovali, a to oba v družstevních samosprávách. Možnou paralelu můžeme v jejich případech objevit také ve faktu, že oba mají rodiny s dětmi a pokládají za samozřejmé, že na sídlišti budou žít i nadále, což pravděpodobně zintenzivňuje jejich zájem o dění v domě (a potažmo samozřejmě zdejší možnou budoucnost jejich dětí).

„...jsem důvěrník naší samosprávy a od července místopředseda. (...) Tak zajímá mě, už jen jako účetní, kam ty peníze jdou, co se bude dít, co se plánuje, a tak. Mít prostě přehled, no. (...) Jako mám tady k tomu vztah, na základě rodiny, kterou tady tvoříme.“¹⁵²

„To se angažuju (...) pro tuto samosprávu, protože my sme vlastně družstevní barák, žejo, takže já sem vlastně zástupce domovníka. (...) ... tak občas takhle zařizuju a tohleto, jo. (...) ...dá se říct, zastupuju tento náš vchod, protože vlastně tajiten dvouvchodák je vlastně jedna samospráva...protože taji sou takový ty lidi, žejo, kerý nechtěj mít žádnou zodpovědnost a takovýdlety, žejo, takže byl sem k tomu dotlačen tím způsobem, že sem mladej, perspektivní... (...) ...člověk má větší přehled, co se takhle děje – vo tom baráku, žejo, a tohleto, takže jako i z taji z toho důvodu sem to bral, že vlastně ten přehled tam je větší, než kdybysem byl obyčejnej družstevník...žeto, a nevěděl nic. Takhle k tomu mám přece jenom blíž. (...) Právě, že sou takhle ty schůze a tohleto. Z mý strany je i to, že, dá se říct, že sem, že sem zedník, že sem ze stavebnictví, takže vim, jak zhruba, žejo, dyž se dělá ňáká ta rekonstrukce tohleto, takže ty postupy vim a mám do toho co říct. Protože sou tady lidi, kerý tomu vůbec nerozuměj, něco plácnou, jó, prostě úplnou hovadinu, takže jim, takže je opravim, žejo, řeknu jim, že to takhle není, že to je takle a takle, žejo, že to, potom na mě koukaj, jo, takže od toho se vyvíjej

¹⁴⁹ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁵⁰ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹⁵¹ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

¹⁵² Jitka (33 let) „sídlištní nerodačka“

*další věci... (...) No, já domov považuju tam, kde teď sem a budu, tam, kde bydlím, tam, kde žiju, tam, kde mám rodinu.*¹⁵³

Další shodu v jejich výpovědích jsem zaznamenala v tom, že ani jeden ze „sídlištních nerodáků“, angažující se aktivně v domovní samosprávě, čili Pepa a Jitka, díky své funkci nepocítily jakékoli vztahové zvýhodnění, nebo případně znevýhodnění, mezi ostatními obyvateli domu a také v tom, že se jejich angažovanost týkala pouze jejich panelových domů, resp. jejich samospráv, přičemž neměli ambice na její rozšiřování.

*„Ne, to na tohle nemá vliv, je to spíš to, že člověk z toho má nějakou tu korunu navíc, a že má ten přehled. Jde spíš o osobní zájem. (...) Víc bych se angažovat nechtěla, už takhle toho mám hodně a navíc, to bych se musela opravdu hodně zapojit, kdybych chtěla ovlivňovat chod celého sídliště, a o to zájem opravdu nemám. Teď je to pro mě taková doplňková činnost, ale rozšiřovat ji jako nehodlám.*¹⁵⁴

*„Ta úcta možná byla kdysi, v dnešní době, tajidlety zdvořilosti jdou úplně stranou. Prostě, lidi sou už takový, jako sou prostě, neberou si servítky, jestli sem zástupce, nebo jestli sem domovník, prostě jako... (...) Taji není přehled přímo ani tak vo těch lidech, že to...ehmmm, tajihle vlastně přehled o chodu přímo toho baráku, ne konkrétně vo lidech, takže jako... (...) Celý sídliště...já nemůžu mluvit o celým sídlišti, žejo, protože jako dyž se to veme, tak nemůžu, se dá se říct, starat vo celý sídliště, takže dyž už to tak vemu, takže už jako ten zástupce toho domovníka, todleto...snažíme se udržovat to nejbližší, žejo, to, to je vlastně okolo baráku, co se tak, to, to se vlastně udržuje, tak to se snažíme ňák udržet, jak to je. Ale zase nemám už ty ambice, abych se úplně angažoval.*¹⁵⁵

Mám-li shrnout analýzu faktoru služeb a občanské vybavenosti, z výše uvedeného je zřejmé, že všichni informátoři v místě svého bydliště nějakou službu či nástroj občanské vybavenosti využívají, přičemž jsou s jejich nabídkou spíše spokojeni. Dílčí nespokojenost jsem shodně zaznamenala s parkováním a zdejší dopravní situací obecně a s restauračními zařízeními a hospodami, jejichž návštěvy si informátoři bez potíží kompenzují v centru města Česká Lípa.

Faktor volného času tráveného na sídlišti nehraje v životech informátorů příliš důležitou roli, neboť ten každodenní tráví po práci převážně doma, a to spíše pasivní formou zábavy a víkendový preferují mimo sídliště.

Co se společenské angažovanosti týká, všimla jsem si zde malých rozdílů v její míře mezi „sídlištními rodáky“ a „sídlištními nerodáky“. „Sídlištní rodáci“ se do této činnosti momentálně aktivně vůbec nezapojují, avšak připouštějí možnost změny svého postoje v závislosti na svých budoucích plánech. U „sídlištních nerodáků“ pak byla míra angažovanosti překvapivě vyšší.

4.2.3 Jak se žije... (byt a jeho úpravy; bezpečnost; soukromí a anonymita; lokace panelového domu a bytu; co vadí...)

Tato sekce má reflektovat další různé faktory, podílející se na konstrukci lokální identity daného vzorku obyvatel. Jedná se o faktory, které během rozhovorů jaksí přirozeně vyplynuly na povrch, což dokládalo jejich závažnost v očích mých informátorů.

¹⁵³ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

¹⁵⁴ Jitka (33 let) „sídlištní nerodačka“

¹⁵⁵ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

Byt a jeho úpravy

Dalším zaznamenaným faktorem působícím na konstrukci lokální identity obyvatel panelového sídliště Špičák v České Lípě, bylo vlastní přičinění se na rekonstrukci, budování nebo řekněme, zkrášlování bytu, ve kterém informátoři v současnou chvíli žijí.

„Sídlištní rodačka“, rozvedená a bezdětná Katka, která svůj byt obývá sama, neskrývala vlastní potěšení z práce, kterou na svém bytě odvedla.

„No, protože sem vždycky chtěla malej byt a mám malej byt a mám ho utvořenej tak, jak já chci a nemusim se nikomu přizpůsobovat, takže to mě jako strašně uspokojuje... to dělá to vybavení, jak sem si to tam uspořádala. (...) Ale pak se děsim tý představy, že bych se měla odstěhovat třeba k Danovi, což by bylo fajn, to by se mi líbilo, to by bylo fajn, ale ta představa, že už si to tam nebudu moc udělat tak, jak to mám udělaný jenom podle sebe, nemusim se na nikoho ohlížet, tak to mě trochu trápí, že se budu muset někomu přizpůsobovat.“¹⁵⁶

Stejně zadostiučinění nad dosavadní vykonanou prací na bytě projevila také bezdětná, ale svobodná, Veronika.

„Hlavně, jak já sem si ten byt udělala, s pomocí druhých, teda mi pomáhala rodina, to je takovej nejdůležitější fakt.“¹⁵⁷

Další „sídlištní rodáci“, bezdětná Lucka, která však žije v bytě s přítelem, a Roman, žijící s přítelkyní, také přiznali počáteční fázi bytové rekonstrukce.

„...ted' sme předělali ložnici akorát, protože tam člověk stejně tráví nejvíc času...“¹⁵⁸

„Tak určitě, tak určitě, dyž tady bydlíš, tak se jakoby trochu snažíš, žejo...aby to fakt jako nebylo jenom o tom přespání. Nákej čas tady přece jenom trávíš, takže jo, a chceš to nák, aby to nák vypadalo podle tebe, no.“¹⁵⁹

Majčino použité kolektivní „my“ naznačuje rodinný přístup k věci a její důležitost.

„...že sme si to budovali sami, no, to dělá hodně potom.“¹⁶⁰

Ze „sídlištních nerodáků“ faktor zkrášlování bytu však zohlednil pouze Pepa.

„Tak nák, nó...si ho taky hýčkáme, žejo (...) ...třeba konkrétně ten byt, žejo...tak vlastně ten byt si utváříme, předěláváme k obrazu svému...takže jako vlastně do toho bytu už sme vrazili X práce hodin, X peněz...tak vlastně byla by blbost, kdybysem se sem rád nevracel, žejo. Už jenom to, že to vlastně vypadá tak, jak my sme zhruba chtěli, žejo...“¹⁶¹

---

¹⁵⁶ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁵⁷ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁵⁸ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁵⁹ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁶⁰ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹⁶¹ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

Z uvedených výpovědí informátorů, byť z valné většiny „sídlištních rodáků“ jsem mohla vyčíst, že pokud se oni sami nějakým způsobem na zkrášlení bytu, ve kterém v současnosti žijí, také sami podíleli, zintenzivňuje to v různé míře vztah k jejich žitému prostoru, čili se podílí na konstrukci jejich lokální identity.

Ve svých komentářích jsem k výpovědím jednotlivých informátorů uvedla stručné sociálně-demografické charakteristiky, abych tak doložila, že mezi nimi a jistou nadstandardní péčí o byt, nejsou žádné souvislosti, neboť každý z nich se v tomto směru nachází v rozdílné situaci. Ani forma užívání bytu (blíže viz Metodologie výzkumu) neměla na úpravy bytu vliv, neboť informátoři, kteří o svůj byt takovýmto způsobem pečovali, žili jak v bytech družstevních, tak pronajatých, u nichž by se předpokládal spíše zdrženlivější přístup k těmto činnostem.

Relativní bezpečnost

Právě poměrně časté výpovědi u obou skupin informátorů, týkající se bezpečnosti, mě přesvědčily, že i ona patří k důležitě vnímaným faktorům jejich konstrukce lokální identity.

V této souvislosti odkazovali někteří „sídlištní rodáci“ k lokaci svého paneláku, která je díky krajnímu umístění od potenciální kriminality ve vyšší míře ochraňuje, tedy hodnotí, že v centru sídliště Špičák je dle jejich názoru situace horší. Dále se obecně ve vyjádřeních objevuje také komparace, a to hlavně s vedlejším blízkým českolipským sídlištěm Sever, které informátoři chápou jako mnohem nebezpečnější než Špičák.

„Blíž, bych se necejtíl dobře jako moc v tom centru Špičáku. (...) Tady je hodně lidí. (...) V té části, co já bydlím, tak tam je fakt jako klid, ale sou části Špičáku, kde se sdružujou sociálně slabší vrstvy, který, který vlastně dělaj rozruch, je tam větší koncentrace kradení a tak. Každopádně Špičák není tak hroznej, oproti, myslím, jiným tady sídlištěm, ale tak víc policajtů by tady taky neškodilo. (...) Ano, myslím si, že je to tady hodně lukrativní část, je to hodně k lesu a je tady větší klid, a to si myslím, že lidi vyhledávaj... No, jasně, je to tím ovlivněný hodně, myslím.“¹⁶²

„Prostě je to sídliště klasický. Ale tady na tom kraji není vostrá žádná kriminalita nebo tak. To spíš tam kolem toho Centrálu – jako v tom centru je to horší. Tady seš fakt jako vyloženě na tom kraji. (...) ...ale já si myslím, že to není záležitost jenom Špičáku, ale celkově asi všude dneska už, myslím. Jako třeba na nějaký vesnici by to bylo třeba jinak, ale jako ve městě (myšleno včetně sídliště – poznámka Š. J.) už je to asi všude. (...) Myslím, že tady přes ulici na tom Severu je to horší.“¹⁶³

„Obecně mohu říct, že se na sídlišti Špičák cítím bezpečněji než na sídlišti Sever, kde jsem měl možnost rok bydlet. Jinak se ve svém bytě cítím bezpečně a dobře.“¹⁶⁴

„Kriminalita, to bylo všeobecně dycky na těch sídlištech horší ne? Ale zase tady to není tak hrozný jako třeba vedle na Severu, kde kriminalita jenom kvete. Tam fakt aby se člověk bál vyjít večer ven.“¹⁶⁵

---

¹⁶² Honza (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁶³ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁶⁴ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹⁶⁵ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

„Já mám u sebe doma fakticky velkej pocit bezpečí... (...) Dyž se prostě vracím po tý desátý hodině, tak si prostě dám pozor, ale dřív nebo za světla, za světla vůbec, to strach nemám. Nemyslím si, že by to tam bylo nějak nebezpečnější než kdekoli jinde, na jiných sídlišťích. Myslim si, že třeba Sever nebo Lada (jiné panelové sídliště v České Lípě – poznámka Š. J.) sou v tomhle tisíckrát, milionkrát horší. (...) Já se přiznám, právě z hlediska toho, tý bezpečnosti, tak je fajn, že nemusim procházet tím sídlištěm, tak já dneska nedokážu odhadnout, jestli se tam ti nepřizpůsobiví objevujou v noci, nevim, tak možná, kdybych měla chodit přes celý sídliště do toho středu, tak možná jo. Ale tím, že bydlím na tom okraji, tak to je pro mě lepší.“¹⁶⁶

Lucka zdejší bezpečnost hodnotila dle osobní zkušenosti.

„Bezpečnost v pohodě, zatím mě nic nepostihlo.“¹⁶⁷

Soukromí, anonymita, svoboda

V rozhovorech na téma soukromí, anonymita a svoboda, mi níže uvedení „sídlištní rodáci“ hodnotili příslovečnou sídlištní anonymitu jako něco, co vnímají v rámci svého soukromí v zásadě pozitivně.

„...ale možná to soukromí, že se člověk zavře a je každému fuk, co tam dělá, nedělá, tak asi tak.“¹⁶⁸

„No né, sme v paneláku, tak to tady máš...třeba oproti tomu, dyž to vezmeš na Slovance (jiné panelové sídliště v České Lípě – poznámka Š. J.), tak tam bylo vopravdu všechno slyšet, ale tady, tady je větší jako soukromí no a ty lidi, hlavně ty lidi se vo tebe nezajímaj, takže jako todleto, todleto jo, no. Určitě. No, dobrý je to.“¹⁶⁹

„Já si myslim, že prostě soukromí mám... Mně ta anonymita vlastně vyhovuje, protože je to moje tam soukromí, moje soukromá věc. Takže v podstatě se dá říct, že i v rámci toho baráku je to v pohodě. (...) Já se přiznám, já sem vlastně nikdy v životě, dyž to беру tak kolem a kolem, tak sem nikdy nebydlela sama. Bud' to bylo s rodičema, nebo s bývalým přítelem, ted' s bráchou a on se má ted' v říjnu odstěhovat a já se přiznám, že se těším na ten okamžik, že budu bydlet sama.“¹⁷⁰

„Sídlištní nerodák“ Pepa se v této souvislosti také odkazoval na výhodnost patra, ve kterém žije.

„Takže to soukromí jako z mého hlediska ano, já ho mám, protože sem nahoře a mě už horko těžko někdo kouká do bytu, jó! Jako je, to soukromí tady je, takže já s tím nemám problém.“¹⁷¹

Výše uvedená skupina informátorů, jak jsem již uvedla, vnímala své soukromí v rámci svého žitého prostoru, jako uspokojující.

---

¹⁶⁶ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁶⁷ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁶⁸ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁶⁹ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁷⁰ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁷¹ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

Následující informátoři skupiny „sídlištních rodáků“ však zohledňovali jednak nedostatek soukromí a jednak, dle jejich úsudku nedostatek anonymity, jako negativní.

V této souvislosti často opakovali důležitost patra v panelovém domě. Nejvyšší patro bylo informátory hodnoceno z hlediska soukromí jako nejvýhodnější a přízemí jako nejhorší, kde by ani jeden z nich bydlet nechtěl. (Ani jeden z mých informátorů v přízemí nebydlel, naopak, několik jich žilo právě v patře nejvyšším nebo vůbec patrech horních).

„Nahoře maj větší klid, no. V přízemí bych bydlet prostě nechtěl, je to tam v tomle směru horší.“¹⁷²

Jarda přidal problém s nedostatečnou hlukovou izolací.

„Tak to soukromí tady v těch, s prominutím, králikárnách je docela těžký, vobčas. Protože tam, dyž to tak řeknu, někteří sousedé něco dělaj a je to slyšet po půlce baráku, žejo. (...) ... ale není to nic hroznýho, rozhodně třeba se mi líbí to, že nejsem v přízemí, protože tam to soukromí je úplně, úplně v tom...protože tam ty lidi vyloženě viděj. Patro je jinak pátý, de facto, šestý nadzemní podlaží, takže samozřejmě, dyž by někdo chtěl, tak nám do okna vidí taky, ale není to nic hroznýho. (...) Tak já si hlavně myslím, že v tom přízemí je...nebo není, de facto, soukromí. I dyž taky, člověk si zatáhne žaluzie a je to taky vyřešený, dyž to tak člověk řekne, ale já bych v přízemí bejt nechtěl. Pro mě to je asi důležitěj faktor, no...“¹⁷³

K němu se pak připojovali ostatní, přičemž třeba Katka vnímala nedostatečnou hlukovou izolaci jako velmi problematickou stránku soukromí, resp. jeho narušení a v její výpovědi bylo znát očividné znechucení celou situací.

„Jó, vadí mi, že je přes stoupačky slyšet vlastně ty sousedy, to mi vadí. Paní nade mnou má zřejmě tuberkulózu a to je strašně nechutný a zhoršuje se to... To mi vadí fakt strašně moc, moc, moc. A ty lidi pode mnou, ty sou taky strašně hlučný a zřejmě žijou v koupelně, nebo maj náký čidlo, že když jsem já v koupelně, tak voni sou tam taky.“¹⁷⁴

Někteří „sídlištní rodáci“ přitom zdůrazňovali, že záleží na konkrétním vybavení bytu, zda je hluková izolace horší, či lepší. Současně pak také tuto věc přijímali jako „nutné zlo“, na které jsou však ve své podstatě zvyklí a není to úplně tak problematická záležitost, která by jim jejich zdejší život měla nějak extrémně znepríjemňovat.

„No slyším sousedy všechny, no! (...) No, já tím, že vyrůstám v paneláku, tak sem na to zvyklá, ale je pravda, že naši bydleli v sedmičce a jediný, co sme měli tak sme měli ty pod náma, a ty sme taky slyšeli, ale já sem uprostřed, uprostřed těch bytů, takže slyším všechny a vejtah, takže nic moc, no. No, je to takový, že mám pocit, že dyž zavřu, takže voni mě taky slyšej, takže dyby chtěli, tak vo mě taky vědí taky všechno, mít hrneček na zdi. (...) Bylo no, protože tam nebyli ty sousedi takhle kolem, no. Já je slyším, i dyž se bavěj, dyž se bavěj nahlas, dyž má někdo plovoučky, nebo žejo dlažbu, tak se to víc rozlýchá ty zvuky a je to víc slyšet. No, je to takový naprd, teda fakt mám pocit, že tam bydlím s nima. Jako dyby byli za zavřenýma dveřma. No soukromí nic moc v paneláku prostě.“¹⁷⁵

¹⁷² Honza (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁷³ Jarda (muž, 30 let) „sídlištní rodák“

¹⁷⁴ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁷⁵ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

„Jo, tak tady to de, tady zrovna to de, protože tady je to zděný to jádro a všechno, tady je to spíš problém u lidí, co maj umakartový jádra nebo tak, tam je to horší, je to všechno slyšet víc. (...) Myslim si, že ani ne, to máš stejný, jestli to máš o patro vejš nebo niž... Ale tak maximálně v tom přízemí určitě, tam to má vliv, všichni choděj nahoru, všichni choděj dolu. Jinak pak už je to asi jedno.“¹⁷⁶

„Já nevím, sem na to asi tak ňák zvyklá, no, ale je fakt, že když někdo jede výtahem a otevře dveře, byť je to o dvě nebo tři patra niž, tak to prostě do toho bytu slyším, no. Ale je to něco, co mi jako vysloveně prostě nevadí.“¹⁷⁷

Lokace panelového domu či bytu či obojího (dostupnost přírody, či jiného pro informátora individuálně důležitého místa)

Především obyvatelé krajních částí sídliště, a těch byla mezi mými informátory shodou okolností většina, zohledňovali ve svých výpovědích pozitivní skutečnost, že v podstatě „za barákem“ mají alespoň kousek přírody, který pak také často využívají k procházkám, ve výjimečných případech a pouze občas k vyjížděnkám na kole (stezky a cyklostezky). Tento aspekt byl však již zohledněn v analýze služeb a občanské vybavenosti.

„Líbí se mi ale, že to mám blízko do přírody.“¹⁷⁸

„...ale já bydlím u lesa, já bydlím úplně vzádu, takže já mám hned vedle les. (...) Možná jo, no, možná jo, protože dyž chci, tak můžu jít do lesa, můžu jít na louku hned, žejo.“¹⁷⁹

Opět i v tomto případě informátoři obou skupin srovnávají s jinými, dle jejich slov horšími částmi sídliště Špičák, ke kterým radili opět jeho centrum. (V této souvislosti dále uvidíme, že této skutečnosti si je vědom i „sídlištní rodák“ Jarďa, který právě v této sídlištní části žije.)

„Ale dobrý je, že když se sebereš, tak seš za deset minut vocad pryč v lese. Anebo vůbec kdekoli jinde ve městě. (...) Tak v každý části tohohle sídliště je to jiný, horší nebo lepší v tomhle směru, řek bych. Tak tady je to třeba lepší, protože je to jednak na okraji a jednak blízko do lesa. Ale třeba nejhorší, se říká, je to kolem toho Centrálu, no. Tam sou ty paneláky fakt na sobě našlapaný, bez zeleně a tak. Prostě hnus...“¹⁸⁰

„Tak to určitě, tady dyž se kolem podiváš, tak tady máš todleto, les a to, ne... Ale tam, třeba kolem Centrálu, dyž se podiváš, tak máš kolem jenom samý další paneláky, žejo. Už tam ten kontakt s těma lidma je jinej. Tady dyž se podiváš, nemáš nic před sebou, nemáš nic za sebou...“¹⁸¹

Tři informátoři, dvě „sídlištní rodačky“ a „sídlištní nerodák“ poukazovali také na důležitost patra, ve kterém žijí a z toho pramenící další výhody, než výše uvedené soukromí.

„...protože sme úplně nahoře, takže pro mě je to dobrý, tedy lepší než někde v přízemí... (...) Jako slunečný byt máme, to je pravda, to jako jo. Je pravda, že mám výhled, že dozadu mám louku, že sem na okraji sídliště, kouknu dozadu, vidim louku, les, jo...tady kouknu dopředu,

¹⁷⁶ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁷⁷ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁷⁸ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁷⁹ Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁸⁰ Michal (32 let) „sídlištní nerodák“

¹⁸¹ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

*je tam hřiště...takže... A dobře osvětlený byt taky máme, to jako jo, to se mi líbí. (...) **Takže jako určitě je výhoda v sedmičce.***¹⁸²

*„Vidíme vlastně sídliště a celou Lípu. Ano, nahoře a říkám, **výhoda těch bytů, kerý sou v posledním patře, jako sme třeba teďka my, ať je to nahuštěný sebevíc, jo, tak v tom posledním patře, furt ten byt je dobře osvětlenej, dobře nasluněnej, všechno, ať je to támdle nebo tady, takže jako...je to lepší,**“*¹⁸³

*„Tak já tím, že bydlím v **posledním patře a sme i ten krajní dům, tak mám pohled na město, a občas koukám v noci, nebo dyž sou bouřky, je to i jeden z těch faktorů, proč se mi tam líbí, ten výhled, dyž sou ty bouřky, tak je prostě úplně úžasnej pohled na blesky. Víceméně sem to vyhrála, myslím.**“*¹⁸⁴

Co vadí...

Zde bych ráda upozornila na „sídlištního rodáka“ Jardu, který sám poukazuje na, mimo jiné, menší bezpečnost v lokalitě svého bydliště, čili v centrální části sídliště Špičák, kterou ostatní informátoři shodně hodnotí z celého sídliště jako nejproblematičtější, nejnebezpečnější a pro žití nejnepříjemnější a nejnevýhodnější.

*„...ale vadí mi tady to, jak se tady shlukujou v poslední době, nejsou to teda jenom Romové, nebo to, ale převážně oni. Takže to mi tady vadí, to jak se tady **shromažďujou ty skupinky, ať už bílejch, nebo romských dětí, ale i starších, už jakoby dorostenců a přestává tady potom bejt docela i bezpečno k večeru.** (...) ...mám sice zvířata rád, ale vadí mi tady, dyž nejsou ty lidi schopný si po těch psech uklidit a tahaj je...dyž by byly nějaký plácky prostě udělaný, kam vopravdu si s těma psama dou, neřeknu ani slovo a ty plácky sou, ale oni si je prostě natáhnou k hřištím, anebo před barák, tam je nechaj, ať vykonaj potřebu a nechaj to tam. To mi vadí extrémně teda.*¹⁸⁵

Ostatní „sídlištní rodáci“ uváděli různé záležitosti.

*„Vadí mi ten autosalon, v podstatě všechny ty obchody, co sou za mnou, tak ty mi vaděj. Jako **Albert, OBI... OBI mi až tak nevadí, ale ten Interspar mi vadí, protože mi svítí do voken. To samý Jysk, ten mi taky svítí do oken a ještě je to hnusný, že se na to koukám přímo z voka a eště ten autosalon, ten mi nesvítí, ale teďko rozšiřujou, dělaj tam, maj tam nějakou stavbu a dělaj nepřetržitě o víkendech a to mě teda jako taky vadí.** (...) **Ten hluk.**“*¹⁸⁶

*„Vyloženě takovej, vadí mi takovej **ten spěch, hluk...**“*¹⁸⁷

*„Máme tam to **nákupní středisko, kde je drogerie, je tam i ta pošta, nějaká ta masna a tam je to takový dost neupravený a zapáchající, ale mám pocit, že už i to se nějakým způsobem řešilo... Voni se tam totiž scházej ty výrostci a bejvá tam i docela nepořádek. Fakt zápach, nevím, kdo je vlastníkem, jestli město, nebo soukromník... To je asi taková jediná věc, se kterou by se asi mohlo něco udělat.**“*¹⁸⁸

¹⁸² Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹⁸³ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

¹⁸⁴ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁸⁵ Jarda (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁸⁶ Katka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁸⁷ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹⁸⁸ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

Velmi zvláštní skupinu výroků obou skupin informátorů, tvořila z mého pohledu, vyjádření, týkající se nejasnosti toho, co obecně jim zde vadí.

„Mně asi nic nevadí, já jenom vim, že tady žít do budoucna nechci.“¹⁸⁹

„Ani mi tu nějak nic nevadí...a líbí se taky říci nedá...“¹⁹⁰

„Na sídlišti mi nic konkrétního nevadí.“¹⁹¹

„Mě zrovna nic nenapadá, ale určitě toho bude hodně... (...) No, spíš asi ne, já to mám tak, že sem tak vyrostla... (...) ...že já s tím žiju, takže sem zvyklá, že to nevnímám. Prostě to tak je, no...“¹⁹²

„...a co jako, že by se mi vyloženě něco nelíbilo...jako vyloženě úplně ne, proti čemu bych jako byla zaujatá, ale že bych tady byla 100% spokojená, tak taky ne.“¹⁹³

„Tak co se mi tady líbí... Tady těžko říct, žejo, to bysem musel hodně dlouho pátrat v paměti, co se mi tady líbí... (...) Úplně automaticky se mi tady nelíbí asi nic, jó... ..jinak mi tady nevadí nic a nelíbí taky nic, když se to tak veme.“¹⁹⁴

„Tak mě tady vyloženě nevadí asi nic, ale zas že bych mohl říct, že se mi tady něco vyloženě líbí, to taky ne.“¹⁹⁵

„Já nevím, co mi tady vadí...ale nemůžu říct, že by mi tam vysloveně něco prostě vadilo.“¹⁹⁶

Dalšími významnými faktory podílejícími se na konstrukci lokální identity obyvatel, které jsem během rozhovorů zaznamenala, byla jistá výjimečná péče o byt, které se někteří informátoři s potěšením věnovali, což samozřejmě činilo jejich vztah k němu intenzivnější, dále pak pozitivně hodnocená relativní bezpečnost na sídlišti, zejména v jeho okrajových částech a znovu pochvalovaná okrajová lokace panelových domů, které mají přímý kontakt s okolní přírodou. Rozporuplně pak bylo hodnoceno téma soukromí, anonymity a svobody, které informátoři vnímali jako nedostatečné v případě hlukové izolace panelových domů a naopak v nich oceňovali jistou netečnost sousedů, která jejich zdejší pocit soukromí umocňovala.

Poslední část sekce tvořily výpovědi informátorů ohledně toho, co se jim na sídlišti nelíbí a co líbí. Z těch výše uvedených je patrné, že většina informátorů na tuto otázku neměla jednoznačný názor, z čehož jsem vyvodila jakýsi nezájem, a tedy spíše zanedbatelnou identifikaci s celým sídlištěm.

---

¹⁸⁹ Honza (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁹⁰ Jitka (33 let) „sídlištní nerodačka“

¹⁹¹ Martin (30 let) „sídlištní nerodák“

¹⁹² Lucka (30 let) „sídlištní rodačka“

¹⁹³ Majka (32 let) „sídlištní rodačka“

¹⁹⁴ Pepa (34 let) „sídlištní nerodák“

¹⁹⁵ Roman (30 let) „sídlištní rodák“

¹⁹⁶ Veronika (30 let) „sídlištní rodačka“

Kapitola 5

Závěr

Záměrem mé práce bylo identifikovat a interpretovat, zda a jak se obyvatelé generace „Husákových dětí“ z jednoho severočeského panelového sídliště, konkrétně Špičák v České Lípě, vztahují ke svému žitému prostoru, resp. zda a jak konstruují svou lokální identitu a v jakých kontextech ji vyjednávají.

Lokální identitu jsem nahlížela skrze Roubalovo pojetí, který ji charakterizuje jako jednu z nejnižších úrovní vztahování se k místu, ke kterému má člověk velmi intimní, tím pádem specifický vztah, neboť je součástí jeho každodennosti (Roubal, 2009, socioweb).

Paradigmaticky jsem vycházela ze sociálního konstruktivismu, který považuje jakoukoli realitu, čili i identitu, za situačně vyjednávanou a závislou na sociálních aktérech (Hendl, 2005, str. 95).

V kvalitativní výzkumné strategii mi jako technika sběru dat posloužily polostrukturované rozhovory s jedenácti aktéry, které jsem uskutečnila v lednu až srpnu roku 2012. Analýzu rozhovorů jsem zahájila jejich doslovnou transkripcí z pořízených audio záznamů a otevřeným kódováním. Díky němu se pak v jednotlivě pořízených rozhovorech začaly objevovat paralely vypovídající o jisté konstrukci lokální identity daného vzorku obyvatel a zejména pak o faktorech, jež mají na její formu značný vliv.

Prvním z důležitých momentů bylo vymezení fyzického aspektu lokální identity informátorů, tedy prostoru, k němuž se vztahují.

Přesto, že stěžejním faktorem pro výběr mého výzkumného vzorku bylo panelové sídliště Špičák v České Lípě, ukázalo se, že se jeho obyvatelé nemusí vztahovat k jeho celku.

Dalším zjištěným aspektem v této souvislosti byl atribut daný zdejšími narozením a potažmo stráveným dětstvím jedné skupiny informátorů, kterou jsem si proto pracovně označila jako „sídlištní rodáky“. Druhou skupinu tvořili informátoři, kteří se na sídliště přistěhovali víceméně až v dospělém věku a bylo tedy jasné, že se ke svému žitému prostoru budou vztahovat jednak jinak, ale hlavně v jiné intenzitě. Tuto skupinu jsem nazvala „sídlištními nerodáky“.

Budu-li tedy hovořit o identifikaci s žitým prostorem informátorů, všichni více či méně připustili určitou míru ztotožnění se se svým „nejbližším“ místem v rámci svého žitého prostoru na sídlišti, a to ať už se jednalo o panelový dům, nebo pouze o byt. Většina pak ale preferovala identifikaci právě s panelovým domem. Míra ztotožnění se s nejméně intimním místem v rámci jejich bydliště na daném panelovém sídlišti byla, jak jsem již v průběhu jednotlivých rozhovorů byla schopna odvodit, mnohem vyšší, resp. intenzivnější u „sídlištních rodáků“ než „sídlištních nerodáků“, neboť obsahovala emoční náboj zde prožitého dětství. U „sídlištních rodáků“, kteří se v rámci sídliště přestěhovali ze svých „rodných paneláků“ do jiných, byla patrná jakási snaha o rozložení svého ztotožnění se se svým nejméně intimním místem žitého prostoru mezi svůj „rodný“ a „nový panelák“, která se projevovala během rozhovorů jednak v komparaci těchto dvou míst a jednak v jakémsi tápání během odpovídání. Jak již však bylo uvedeno výše, pro většinu z nich bylo ale zde strávené dětství tak silným faktorem, že při určení „svého místa“ dávala přednost právě „rodnému paneláku“. Na pevné vazby k některým částem měst, díky nimž je právě oddělujeme, čili identifikujeme od částí ostatních, ke kterým nás žádné emoce neváží, upozorňuje i Lynch (2004, str. 1). Tímto procesem pak člověk některým místům přiděluje image (Lynch, 2004, str. 9).

U všech informátorů se potom také objevilo určité odstupňování, resp. rozměňování nejvyšší míry intimity, kterou pociťovali vůči svému individuálně nejbližšímu místu v rámci

svého žitého prostoru, a jež postupovalo dále do okolí, až bylo zcela rozptýleno do celého sídliště Špičák, které již ale dávali do roviny např. s celým městem Česká Lípa.

Jak jsem již zmínila, analýza sebraných dat z jedenácti polostrukturovaných rozhovorů již od začátku odhalovala několik zásadních faktorů, které budou mít na konstrukci lokální identity informátorů vliv, přičemž některé se budou více či méně prolínat.

Prvním takovým faktorem byl vliv mezilidských vztahů, který jsem souhrnně nazvala jako sociální aspekt. Při jeho analýze bylo patrné, že atribut „rodáctví“ a „nerodáctví“ bude hrát významnou roli, a tak jsem k ní přistoupila v těchto oddělených skupinách, neboť právě v rámci nich jsem ve výpovědích informátorů nacházela paralely.

S jistotou jsem zjistila, že všichni informátoři jsou si jednak vědomi existence nějakých mezilidských vztahů v rámci svého nejbližšího žitého prostoru a jednak jim přiřkládají určitý význam, ať už je jeho míra a forma jakákoli.

Budeme-li se ptát právě po intenzitě těchto vztahů, vyšlo najevo, že v obecné rovině je tato míra vyšší a intenzivnější u „sídlištních rodáků“, a to ať už se jednalo o běžná přátelství, sousedské vztahy, nebo styky se zde žijícími rodinnými příslušníky. Právě vliv zde prožitého dětství se jako nit táhnul valnou většinou jejich výpovědí, z čehož bylo patrné, že jsou si tohoto faktu vědomi a kladou na něj důraz. Dále pak také jejich výpovědím dodával určité emoční zabarvení, které obecně ve výpovědích „sídlištních nerodáků“ chybělo. Rovněž v sousedských vztazích jsem u „sídlištních rodáků“ zaznamenala jejich familiérnější podobu, avšak pouze v jejich „rodných panelácích“, kde jim k nim díky prožitému dětství dosud zůstaly emoční vazby. Pravděpodobně z tohoto důvodu jejich výpovědi zde často doprovázel nádech nostalgie.

„Sídlištní nerodáci“ pak z pochopitelných důvodů, daných atributem „nerodáctví“, neoplývali tak hojnými a intenzivními zdejšími přátelskými a sousedskými styky (o rodinných nemůže být samozřejmě ani řeč).

Obě skupiny dále hovořily o jistých překážkách v navazování potenciálních nových mezilidských vztahů v rámci jejich nejbližšího žitého prostoru. Konkrétně se jednalo o momentální nezáměr, pro obě skupiny společný, k němuž „sídlištní rodáci“, vycházejíc ze zkušeností ze svých „rodných paneláků“, přidávali také generační překážku a vysokou frekvenci střídání nájemníků v domě. V sebraných datech jsem však v této souvislosti nezaznamenala žádné, byť možná očekávané, genderové rozdíly. Výpovědi informátorů, ve kterých projevovali nezáměr (a uváděli další překážky) o navazování nových mezilidských vztahů v rámci jejich bydliště, na mě působily dojmem, a mezi řádky je možné jej z jejich citací vycítit, určité uzavřenosti, která může souviset s fenoménem čím dál tím více individualizující společnosti (Murphy, 1998, str. 211). Jakoby si tímto přístupem chtěli své životy, resp. soukromí buď více chránit, nebo tak dávají trochu alibisticky najevo větší lhostejnost k dění ve svém okolí. Jiným jednoduchým vysvětlením může být čistě skutečnost, že jsou jejich mezilidské vztahy v tuto chvíli tak dostatečně bohaté a uspokojující, a případně široce rozptýlené do různých míst, že již nemají zájem je v rámci svého bydliště dále rozšiřovat nebo je do něj koncentrovat.

Přes všechno z toho vyvozují, že zmíněný nezáměr, ať již je řízen jakýmkoli motivy, tedy je a zůstává hlavním důvodem, proč valná většina informátorů nenavazuje v rámci svého nejbližšího žitého prostoru nové mezilidské vztahy, pokud nejsou vedeny čistě praktickým účelem, nebo pokud o to někdo z druhé strany vyloženě neprojevuje zájem. V této souvislosti nemohu souhlasit s Musilovým tvrzením (být jsem si vědoma částečné dobové poplatnosti jeho díla) o extroverzi sídlišť (Musil, 1985, str. 242).

Všichni informátoři se také v jisté míře věnovali mezilidským vztahům v rámci svého volného času, přičemž „sídlištní rodáci“ jej přirozeně ve větší míře trávili se svými zde žijícími rodinnými příslušníky, než s přáteli a známými. „Sídlištní nerodáci“ jej pak samozřejmě trávili se zde žijícími přáteli. Přesto ze všech výpovědí bylo patrné, že tyto

společenské aktivity jsou v rámci trávení jejich volného času na sídlišti spíše občasné či příležitostné a netvoří v tomto smyslu nějakou jeho podstatnou část.

Mohu tedy konstatovat, že všichni informátoři, slovy Grygara (2005, str. 2), svému žitému geografickému prostoru, udělují svůj symbolický rozměr, čili že se k němu vztahují pomocí významů, které mu sami přisuzují a díky tomu se s tímto prostorem identifikují, resp. člověku napomáhají k vytvoření si určitého vztahu k místu, tedy jinak řečeno, ke konstrukci lokální identity. Všichni informátoři ji tedy v různé míře a formě zakládají na zdejších stávajících sociálních vztazích.

Dalším významným faktorem ovlivňujícím konstrukci lokální identity obyvatel, bylo jakési celkové naplňování jejich potřeb, pod které jsem zahrнула služby a občanskou vybavenost, trávení volného času a občanskou angažovanost. V této sekci nehrál atribut „sídlíštního rodáctví“ a „nerodáctví“ příliš významnou roli, a tak jsem jej víceméně vypustila i ve svém souhrnu.

Všichni informátoři z obou skupin se shodli na tom, že v místě svého bydliště nějakou službu či nástroj občanské vybavenosti, či obojí v nějaké míře využívají a všichni byli s jejich nabídkou víceméně spokojeni. Definitivní shodu v obou skupinách jsem zaznamenala ve využívání obchodů, a to zejména těch s potravinami.

Ani u jednoho informátora jsem se nesetkala se situací naprosté nespokojenosti, co se zdejší celkové nabídky služeb a nástrojů občanské vybavenosti týká.

Výraznou shodu v dílčí nespokojenosti, konkrétně s nástrojem občanské vybavenosti, jsem však u obou skupin našla v nedostatku parkovacích míst a s tím související dopravní situací. Většina projevů k této záležitosti obsahovala řadu emocí – od zoufalství, podráždění a zloby až po jistou rezignaci, neboť z citací bylo patrné, že náprava situace je jednak v nedohlednu a v podstatě v očích informátorů není zcela jasné, zda je vůbec možná.

Dalším pojítkem ve výpovědích obou skupin, byla nespokojenost s restauračními zařízeními a hospodami, z čehož pramenil převážný nezájem informátorů o zdejší návštěvy. Projevená nespokojenost s tímto typem zařízení v jejich bydlišti však tkvěla spíše v kvalitě, nežli kvantitě. Pravdou je, že někteří informátoři připouštěli, že potřebné služby a nástroje občanské vybavenosti využívají dle daných okolností buď na sídlišti, nebo v centru města Česká Lípa, což bylo právě v případě hospod a restauračních zařízení, častější. Tato kompenzace jim však nečinila žádné problémy, naopak, návštěvy těchto zařízení v centru města měly preferenci.

Ostatní vyjádření týkající se dílčí nespokojenosti s dalšími jednotlivými službami a nástroji občanské vybavenosti se pak týkala některých druhů služeb, které se u informátorů obou skupin lišily dle jejich individuálních potřeb daných různými životními okolnostmi, jakými jsou např. rodinný stav, děti nebo bezdětnost, lokace panelového domu atp., a proto jsem v nich žádné další významné paralely nenašla.

Dále byly v této sekci zohledněny tři nástroje občanské vybavenosti, které informátoři obou skupin příležitostně využívají ve volném čase, a to blízkou cyklostezku a pěší stezku – obě buď k procházkám a ve vzácnějších případech in-line či cyklistickým vyjížděnkám a různé druhy hřišť, navštěvované buď samotnými informátory, nebo prostřednictvím nich jejich blízkými.

Lze konstatovat, že v obou skupinách informátorů převažuje obecná spokojenost se zde nabízeným rozsahem a kvalitou poskytovaných služeb a občanské vybavenosti, a že jsou v poměrně značné míře využívány. Ke svému překvapení jsem v mnoha jejich výpovědích zaznamenala dokonce jakési nadšení ze zdejší pestré obchodní nabídky, které bylo možná způsobeno faktem, že většina zdejších supermarketů různého sortimentu vyrostla víceméně v poslední době. Zaznamenala jsem tedy kladný emoční projev nad praktickou stránkou jejich zdejších životů.

Domnívám se tedy, že tento aspekt přispívá k tomu, aby se informátoři ve svých bydlištích cítili lépe a pohodlněji, což vztah k jejich žitému prostoru zintenzivňuje a přispívá tak ke konstrukci jejich lokální identity spíše pozitivním způsobem.

Co se každodenního volného času týká, z výpovědí obou skupin informátorů je patrné, že většina z nich, kromě drobných, nenáročných, spíše pasivních aktivit, ať již doma (to spíše), nebo venku, nemá na provozování těch náročnějších, z důvodu pracovní vyčerpání, čas, případně energii a náladu. Někteří informátoři pak dále i svůj každodenní volný čas tráví z části plněním dalších povinností týkajících se chodů jejich domácností, jako je nákup, domácí práce apod. a paradoxně je do trávení svého volného času automaticky zařazují, ačkoli takové činnosti mu z výše uvedené definice neodpovídají.

Ve volném víkendovém čase, pokud jim to dovolí okolnosti a mají tu možnost, připustili preferenci opouštění sídliště během víkendu. Kromě vyjádření nechuti ohledně sídlištní stísněnosti, která pak, mimo jiné, dva informátory přímo pudí k opouštění sídliště, jsem k tomuto chování jiné významnější shodné důvody nezaznamenala. Ve většině odpovědí jsem však cítila jakousi samozřejmost ve víkendovém opouštění sídliště, případně touhu, pokud to zrovna situace (počasí, momentální náladu, momentální povinnosti atp.) neumožňuje. Jediná „sídlíštní rodačka“ je v této souvislosti se svou stávající situací bezvýhradně spokojená, ačkoli nemá možnost sídliště opouštět, protože je doma ve svém bytě velmi ráda.

Z analýzy volného času vyplývá, že informátoři jej ve valné většině případů na sídlišti příliš aktivně netráví – ten každodenní zůstávají většinou ve svých bytech a ten víkendový, jak jen je to možné, pobývají mimo sídliště, což všem z nich připadá naprosto přirozené. Tato situace mi asociuje výraz „noclehárna“ spolu s kritikou monofunkčnosti panelových sídlišť, o které hovořil již Musil (1985, str. 18-21). Domnívám se proto, že faktor volného času jako takový velmi nepřispívá ke konstrukci jejich lokální identity.

Poslední část této sekce tvořilo téma společenské angažovanosti, díky které informátoři určitým způsobem také naplňují své potřeby. Při analýze tohoto faktoru jsem zaznamenala jisté nuance ve výpovědích „sídlíštních rodáků“ a „nerodáků“, tedy je níže zohledňuji.

Většina „sídlíštních rodáků“ se aktivně vůbec do jakékoli širší společenské činnosti týkající se jejich bydliště, nezapojovala, přičemž hlavním důvodem byl momentální nezájem. Tento momentální nezájem pak měl dvě různé formy, jež se lišily dle jejich plánů do budoucna. Někteří totiž se svou budoucností na sídlišti nepočítali, a tudíž neviděli ani smysl v jakékoli zdejší výraznější angažovanosti. Další však připustili možnou změnu ve svém přístupu k věci, neboť jejich budoucí plány k tomu poskytovaly prostor. Přesto pro mě byla takováto vyjádření poměrně překvapivá, neboť ze zkušenosti dřívějších výpovědí, i v tomto směru jsem od nich očekávala určitý zájem, a to z důvodu jejich zde stráveného dětství, a tudíž jisté emoční zainteresovanosti, která je dle mého názoru mohla k takové činnosti popostrčit.

V průběhu rozhovorů bylo však možné z laxnosti a náhlé zrudlosti v jejich přístupu k tomuto tématu vysledovat opravdový nezájem o tuto činnost, přičemž většina z nich jej také verbálně vyjádřila. Při jejich výpovědích jsem zaznamenala odmítavá gesta či náznaky překvapení nebo údivu z méj otázky, jako by byla v rámci celého rozhovoru naprosto irelevantní. Zde jsem zajedno s Musilem (1985, str. 253) v tom, že naopak vysoké procento obyvatel podílejících se v 80. letech 20. stol. na veřejném životě bylo vedeno praktickými motivy fungování domů a jejich okolí (Musil, 1985, str. 296), které jednak v současné době již pominuly a cele je nahradila činnost samospráv, a jednak obyvatele dnes k takové dobrovolně-povinné činnosti nenutí žádná politická kontrola, a proto se u nich s tímto typem činnosti často nesetkáme.

Možná také vzhledem k absenci zde žijícího širšího příbuzenstva a intenzivnějších přátelských styků, se k mému překvapení právě „sídlíštní nerodáci“ společensky angažovali ve větší míře. Tento fakt si mohu vysvětlit tak, že volný čas, který „sídlíštní rodáci“ věnují

společenských styků s přáteli a rodinnými příslušníky, poskytují tito, mimo jiné, právě tomuto druhu činnosti. Dalším možným vysvětlením může být fakt, že oba takto angažující se, mají rodiny s dětmi, se kterými zde hodlají setrvat i do budoucna, a proto je pro ně starost o dění v jejich blízkém okolí více samozřejmá.

Poslední sekci jsem nazvala poněkud prozaicky: „Jak se žije...“ Reflektuje ostatní faktory, které spousta informátorů z obou skupin během rozhovorů zmiňovala paradoxně jakoby mimoděk. Ovšem právě jejich opakování se ve výpovědích mě přesvědčilo o jejich důležitosti jednak v životech informátorů a tím pádem potažmo jako vlivů na konstrukci jejich lokální identity.

Prvním zde kladně hodnoceným faktorem byl byt a jeho úpravy, neboť jeho zvelebování, zkrášlování a všelijaké další úpravy, prováděné zejména samotnými informátory, působí rozhodně příznivě na vztah k jejich žitému prostoru. Mezi těmi, kdo je činí, jsem však nezaznamenala žádné paralely, a to ani v jejich „rodáctví“ či „nerodáctví“, ani v sociálně-demografických charakteristikách, ani ve formě užívání bytu.

Dalším pozitivně hodnoceným vlivem byla pro obě skupiny informátorů relativní bezpečnost, kterou v zásadě oceňovali, a to především v komparaci jednak s vedlejším sídlištěm a jednak také s centrální částí sídliště Špičák, jež jsou na tom v tomto ohledu mnohem hůře (většina mých informátorů totiž bydlí shodou okolností v okrajových částech).

Ambivalentně hodnoceným vlivem na konstrukci lokální identity pak bylo soukromí, anonymita, svoboda, jež jim prostředí panelového domu poskytuje či nikoli. Pokud je vnímali negativně, stěžovali si zejména na celkově nedostatečnou hlukovou izolaci panelových domů. Rovněž zde zohledňovali patro, ve kterém žijí, přičemž všichni v tomto směru upřednostňovali patra vyšší, v nejlepším případě nejvyšší, protože směrem nahoru poskytují úměrně větší klid a soukromí (právě především co se hlukové izolace týká). Přízemí v tomto smyslu považovali za nejhorší variantu bydlení. Lepší stránku tohoto tématu pak informátoři spatřovali právě v nevšímavosti a lhostejnosti sousedů, jež jim vyhovovaly, protože poskytovaly větší pocit soukromí a svobody.

Posledním, kladně hodnoceným vlivem byla lokace panelového domu či bytu či obojího, kde si informátoři ponejvíce pochvalovali okrajovou lokaci jejich panelových domů, protože díky ní to mají blízko do přírody. V této souvislosti můžeme tedy hovořit o zdejším skutečném fenoménu „bydlení v zeleni“ (Husákovo 3 + 1: bytová kultura 70. let, 2007, str. 55).

Největším překvapením při analýze této sekce pro mě bylo poznání, že nejčastější odpovědí na otázku, co jim zde vadí, byl u obou skupin informátorů, jakýsi zvláště nevyhraněný názor. Působilo to na mě, jako by se nad touto otázkou nikdy ve svých životech nezamysleli a své současné bydliště pojímali pouze prakticky, skutečně bez emocí a nic víc v něm ani nehledali. Zkrátka, jako kdyby jej víceméně přijímali tak, jak je, s jistou dávkou apatie, očekávajíc od něj pouze naplnění svých praktických potřeb, kde není místa pro výraznější formu estetiky, emocí, hledání určitého genia loci, atmosféry atp. To pro mě bylo skutečně poměrně šokující.

Z tohoto liknavého přístupu usuzuji také nezáměrně o jakékoli možné přičinění se na zlepšení této situace – otázkou však zůstává, zda je to v jejich očích vůbec třeba, protože, ač lhostejní, působili spíše spokojeně než nespokojeně. Pakliže se však moji informátoři nebyli schopni jasně vyjádřit k tomu, co se jim v místě jejich bydliště nápadně nelíbí či líbí a jejich výpovědi postrádaly jakékoli emoce, domnívám se, že vypovídá o jejich poměrně vlažné identifikaci se sídlištěm jako takovým a má tedy zásadní vliv na konstrukci jejich lokální identity.

V této směsi výše uvedených faktorů, působících na konstrukci lokální identity daného vzorku obyvatel, je nejvíce vystupujícím činitelem jakýsi pragmatismus, na kterém svůj vztah k celému sídlišti staví primárně, doplněný o různou intenzitu stávajících mezilidských vztahů a dále také individuálních životních okolností. Silnější citová vazba k celému sídlišti však

chybí, a pokud bych o ní měla hovořit, tak pouze v souvislosti s její redukcí na panelový dům a jeho nejbližší okolí včetně vchodu a bytu.

Literatura

Barša, P. in Antropoweb (2009): Konstruktivismus a politika identity. (online). Dostupné z <http://antropologie.zcu.cz/konstruktivismus-a-politika-identity>. (cit. dne 12. 1. 2012)

Berger, P. L. (2003): *Pozvání do sociologie: humanistická perspektiva*. Brno, Barrister & Principal.

Berger, P., Luckmann, T. (1999): *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury.

Černoušek, M. (1992): *Psychologie životního prostředí*. Praha, Karolinum.

Disman, M. (2002): *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele*. Praha, Karolinum.

Grygar, J. (2005): Těšínská vánočka: splétání lokálních a sociálních identifikací. *Slezský sborník*, 103/1: 29 – 57. Slezský ústav, Opava.

Hendl, J. (2005): *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha, Portál.

Horská, P., Maur, E., Musil, J. (2002): *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha – Litomyšl, Paseka.

Hrůza, J. (1977): *Slovník soudobého urbanizmu*. Praha, Odeon.

Hubatová-Vacková, L. a Říha, C. (2007): *Husákovo 3+1: bytová kultura 70. let*. Praha, VŠUP.

Kevin Lynch (2004): *Obráz města*. Praha, Polygon.

Kurtinec, J., Voborník, V., Matys, J., Linhart, J., Lacina, J., Vojtíšková, M., Smejkal, L., Šuk, V. (1985): *Česká Lípa 40 let socialistické výstavby*. Praha, Tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství.

Murphy, R. F. (1998): *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha, Sociologické nakladatelství.

Musil, J. a kolektiv (1985): *Lidé a sídliště*. Praha, Svoboda.

Novotná, B. (2010): Československé město, Panelák jako symbol a místo paměti. (online). *Sociální studia* (časopis Katedry sociologie FSS MU) 3. Dostupné z <http://www.socstudia.fss.muni.cz/> (cit. dne. 21. 9. 2011)

Roubal, O. in Socioweb (2009): Když se řekne identita...regionální identita (III. část). (online). Dostupné z <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=teorie&shw=149&lst=115> (cit. dne 7. 10. 2011)

Růžičková, I. (2009): *Druhý život Tuchomyšle*. Bakalářská práce. Praha, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

Vaňková, M. (2006): *Šluknovský výběžek: identity, narace, reprezentace*. Diplomová práce. Praha, Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií.

Prameny

Archiweb. (online). Dostupné z www.archiweb.cz (cit. dne 6. 4. 2012)

Českolipský deník (2001)

E_Úvod do společenskovedních metod (2001). (online). Dostupné z <http://moodle.fhs.cuni.cz/course/view.php?id=614> (cit. dne 24. 3. 2011)

Krajská správa ČSÚ v Liberci. (online). Dostupné z http://www.czso.cz/xl/redakce.nsf/i/ciselniky_klasifikace (cit. dne 13. 12. 2011)

Městské noviny (2004)

Peníze. (online). Dostupné z www.penize.cz (cit. dne 5. 4. 2012)

Přílohy

Příloha č. 1 – Celkový pohled na sídliště Špičák v České Lípě spolu s jeho dominantou – kopcem Špičákem (459 m. n. m.) v pozadí

Otázky na úvod (na rozmluvení):

1. **Jaký je váš původ a důvod, jak jste se na daném sídlišti ocitli?** (V případě, že by informátor nebyl „sídlištním rodákem“, budou mě zajímat důvody, proč a za jakých okolností se zde ocitnul. V případě, že zde informátor vyrostl jako dítě v bytě s rodiči, a je tedy pro mě „sídlištním rodákem“, budou mě zajímat důvody, proč se rozhodl zde zůstat a založit si zde samostatnou domácnost.)
2. **Seznámil/a jste se zde po nastěhování s někým a za jakých okolností, resp. měl/a jste zájem se zde s někým seznámit?** (Tato otázka bude směřovat jak k „sídlištním nerodákům“, tak i „sídlištním rodákům“, neboť i oni se přestěhovali do své samostatné domácnosti na jiné místo v rámci sídliště, přičemž nebylo samozřejmé, že zde zůstanou.)

Otázky zaměřené na praxi žití na sídlišti (po otázkách úvodních):

1. **Popíšete mi, jak vypadá váš každodenní život na sídlišti?**
2. **Popíšete mi, jak na sídlišti trávíte své volné dny, tj. dovolené, svátky (můžete uvést jakékoli vaše aktivity, které se se sídlištem Špičák pojí, tj. procházky, posezení ve zdejších restauračních zařízeních, venčení psa, vzájemné návštěvy sousedů, přátel či rodinných příslušníků, nejrůznější aktivity vykonávané v samotném bytě atp.)?**
3. **Řeknete mi, jak se vám tu celkově žije?**
  - Máte zde nějaké přátele, kamarády či rodinné příslušníky, se kterými se stýkáte a případně s nimi trávíte nějakou část svého volného času? Pokud ano, kde a jak? Pokud ne, proč?
  - Zapojujete se nějak do zdejšího společenského života (sousedů, přátel, různých občanských sdružení atp.)? Pokud ano, proč a jak? Pokud ne, proč?
  - Využíváte zde nějakých služeb? Pokud ano, proč a kterých? Pokud ne, proč?
  - Co vám tu všeobecně vadí, a co se vám tu naopak líbí? Můžete uvést, cokoli vás napadne.

Ostatní otázky pátrající po lokální identitě:

1. **Jak fyzicky vymezují svou lokální identitu (např. celé sídliště, širší okolí, panelový dům...)?**
  - Jak byste fyzicky vymezili, tj. vyčlenili místo, které považujete za svůj žitý, resp. obytný prostor?
  - Považujete toto místo, tj. váš obytný prostor, za to, řekněme, „vaše“, tj. považujete jej za blízké místo, k němuž máte jakýsi, dejme tomu intimnější vztah (v porovnání se vztahem např. k ostatním místům v rámci sídliště, ve městě, případně k jakýmkoli jiným místům, která jste kdy navštívili)?

- Považujete toto místo za svůj domov a máte k němu tudíž relevantní vztah jako ke svému domovu (v porovnání se vztahem např. k ostatním místům v rámci sídliště, ve městě, případně k jakýmkoli jiným místům, která jste kdy navštívili)?
  - Jsou tato místa (obytný prostor, „vaše místo“, domov) pro vás totožná nebo odlišná?
  - Ztotožňujete se s vaším obytným prostorem, „vaším místem“ a vaším zdejším domovem?
- 2. Co pro ně jejich lokální identitu tvoří, co do ní zahrnují a co nikoli, jak by ji zkrátka sami specifikovali (/fyzické i nefyzické faktory/např. prostředí sídliště, okolí, bytu..., genius loci, sousedé, přátelé...), resp. v jakých kontextech je lokální identita obyvatel daného sídliště vyjednávána?**
- Co konkrétně pro vás ne/tvoří váš obytný prostor, resp. existuje něco, co vám tento váš obytný prostor třeba symbolizuje (může to být cokoli) (a co je třeba pro vás už symbolem míst jiných, resp. takových, ke kterým máte odlišný vztah, než jaký máte ke svému obytnému prostoru, viz výše). Jinak řečeno, existuje něco, co je pro tento váš obytný prostor typické nebo specifické?
  - Zkrátka, co všechno se vám bezprostředně vybaví, když se řekne „váš obytný prostor“ a případně naopak, co to již rozhodně není a proč?
- 3. Co jejich lokální identitu ovlivňuje (např. odkud se na sídliště přistěhovali, či se zde narodili...)?**
- Co váš pocit ne/ztotožnění se s vaším obytným prostorem ovlivňuje (opět může to být cokoli, na co si vzpomenete)?
  - Co ovlivňuje váš pocit, že se ve svém obytném prostoru ne/cítíte příjemně, bezpečně, uvolněně...zkrátka dobře?
- 4. Jaký mají vztah k žitému prostoru své lokální identity, resp. na čem je budovaný a proč je zrovna takový?**
- Jaký je váš vztah k vašemu obytnému k prostoru?
  - Proč je váš vztah k vašemu obytnému prostoru právě takový? Na jakém základě je tento váš vztah k vašemu obytnému prostoru založený?
  - Co tento váš vztah k vašemu obytnému prostoru ovlivňuje?
- 5. Ovlivňuje vztah k bytu, ve kterém informátor žije, forma užívání?**

Sociodemografické otázky pro všechny informátory (nakonec rozhovoru):

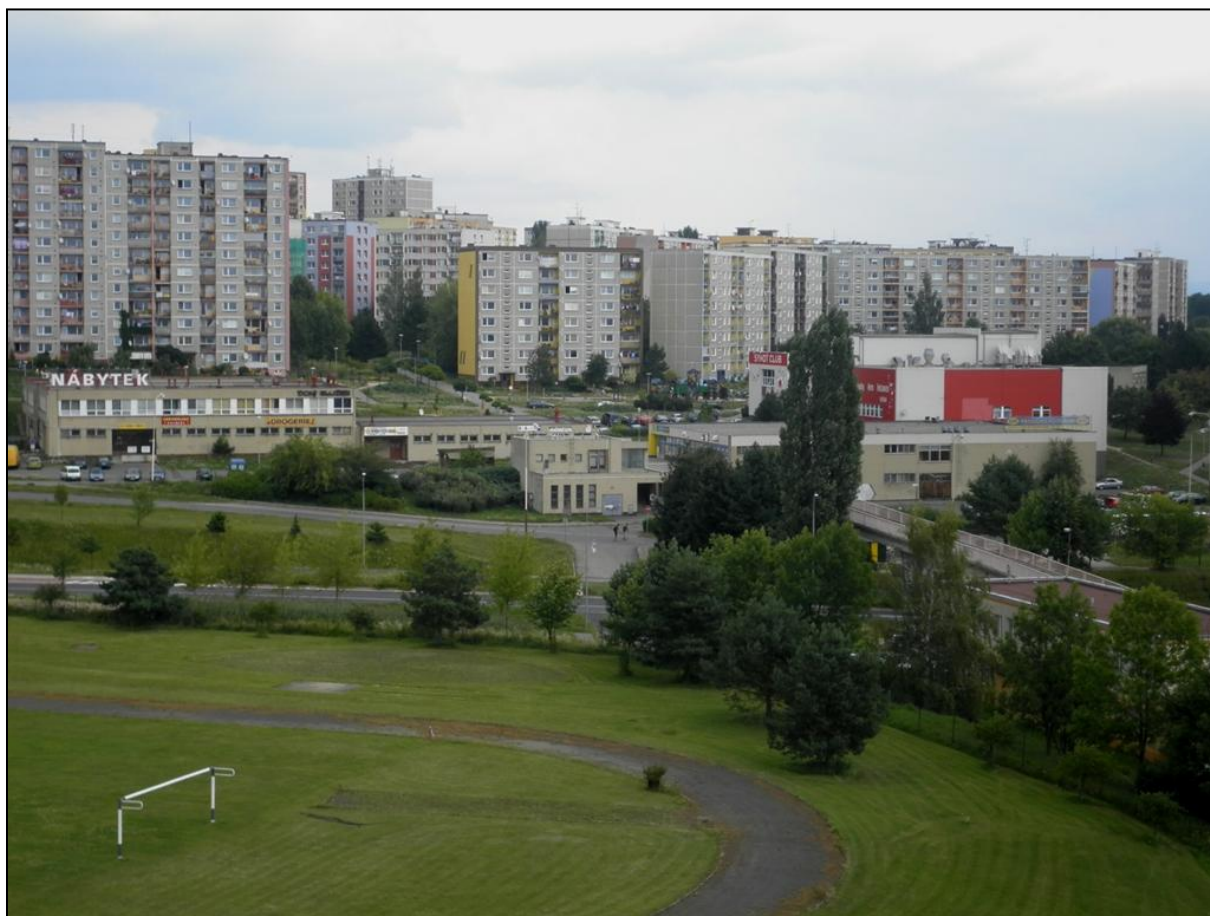
1. Křesní jméno
2. Pohlaví
3. Věk
4. Délka bydliště na daném sídlišti
5. Vzdělání
6. Zaměstnání

7. Rodinný stav
8. Forma užívání bytu

Příloha č. 3 – Centrál – bývalý zábavní komplex vystavěný v 80. letech, kde dnes funguje hospoda/herna/disco/bowling a je dominantou centrální části sídliště Špičák

Příloha č. 4 – Celkový pohled na centrální část sídliště Špičák spolu s jeho dominantou Centrálem a přidruženými budovami včetně Domu služeb

Příloha č. 5 – Dům služeb – zahrnuje poštu, restauraci, kadeřnictví a drobné obchody různého sortimentu včetně večerek a nachází se v centrální části sídliště Špičák

